

TUIJA PORTELL & MAILI MALIN

Taustaa varhaiskasvatuksen laatukatsaukselle

Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus

postimyynti: Stakes / Asiakaspalvelut PL 220, 00531 Helsinki

puhelin: (09) 3967 2190, (09) 3967 2308 (automaatti)

faksi: (09) 3967 2450 • Internet: www.stakes.fi

© Kirjoittajat ja Stakes

Taitto: Christine Strid

ISBN 978-951-33-1932-8 (nid.)

ISSN 1795-8091 (nid.)

ISBN 978-951-33-1933-5 (PDF)

ISSN 1795-8105 (PDF)

Stakes, Helsinki 2007

Valopaino Oy
Helsinki 2007

Johdanto

”Varhaiskasvatuksen laadun arviointimenetelmiä tulee kehittää. Laadun kehittäminen on jatkuva prosessi, jossa asiakaslähtöisyys, henkilöstön ammatillinen osaaminen ja hyvin toimiva työyhteisö sekä johdon sitoutuminen ovat keskeisiä elementtejä. Varhaiskasvatuksen laadun kehittämisessä ja arvioinnissa arvostetaan erityisesti myös lasten ja vanhempien antamaa palautetta. Henkilöstön tietämystä laatuajattelusta ja arvioinnista lisätään koulutuksen avulla.” Näin todetaan vuonna 2002 annetussa valtioneuvoston periaatepäätöksessä varhaiskasvatuksen valtakunnallisista linjauksista (STM 2002;9, 22–23). Samassa asiakirjassa todetaan yhtenä toimenpide-ehdotuksena, että ”Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus Stakes kehittää varhaiskasvatuksen laadun toteutumisen ja vaikuttavuuden säännöllistä seuranta- ja arviointia. Stakes kehittää ja tutkii myös varhaiskasvatuksen osuutta laajemmassa yhteiskunnallisessa tieto- ja viestintätekniikan kehittämisessä.” (STM 2002;9, 23)

Tämän tehtävän taustaselvitystä ja suunnittelua varten asetettiin vuosille 2003-2005 varhaiskasvatuksen laadunhallinnan hanke, Valoa II. Se toteutettiin Stakesin ja sosiaali- ja terveysministeriön yhteistyönä. Hankkeelle asetettiin seuraavat tavoitteet:

- 1) Suunnitelman laatiminen varhaiskasvatuksen laadun ja vaikuttavuuden seurantaan ja arviointiin.
- 2) Päivähoidon tilastotiedon kartoitus ja osallistuminen päivähoitoa koskevan tilastouudistuksen suunnitteluun.
- 3) Ohjausjärjestelmän kehittäminen (etenkin seudullisesti).
- 4) Varhaiskasvatuksen laadun seurantaan ja arviointiin liittyvän sisällön tuottaminen Vartuaan.

Varhaiskasvatuksen toimintaympäristössä on viime vuosina tapahtunut oleellisia muutoksia, mutta ennen kaikkea lähitulevaisuuden toimintakontekstiin on odotettavissa muutoksia. Kuntien oma rooli palveluiden arvioijana tullut vahvemmaksi, koska valtion normiohjaus on vähentynyt ja tilalle on tullut tiedolla ohjaaminen. Haasteeksi on noussut valtakunnallisen näkemyksen saaminen palveluiden kokonaistilanteesta ja erityisesti toiminnan sisällön laadusta.

Edellä mainituissa Varhaiskasvatuksen valtakunnallisissa linjauksissa sekä Stakesin tuottamissa Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (Stakes 2003; 2005, myöhemmin käytetty nimeä Vasu) on luotu kansalliset kehykset varhaiskasvatuksen toiminnan laadulle. Erityisesti Vasun tavoitteena on edistää varhaiskasvatuksen yhdenvertaista toteuttamista koko maassa, ohjata sisällöllistä kehittämistä ja luoda osaltaan edellytyksiä varhaiskasvatuksen laadun kehittämiselle yhdenmukaistamalla toiminnan järjestämisen perusteita eri puolilla maata.

Vain harvassa kunnassa toteutetaan järjestelmällistä laadunhallintaa ja -arviointia. Varhaiskasvatustoiminnan määrällistä arviointia tehdään enemmistöissä kunnista, mutta säännöllistä laadullista arviointia vain alle puolessa kunnista (Alila 2003, 16, 20). Kunnat toivovat tukea, ohjausta ja ohjeistusta varhaiskasvatuksen laadun kehittämistyöhön ja pitävät keskeisenä varhaiskasvatuksen laadunhallinnan menetelmien ja käytäntöjen käyttöönottoa (Ruokolainen & Alila 2004, 115). Myös OECD:n Suomen varhaiskasvatusta koskevassa arvioinnissa nostettiin esiin valtakunnallisen arvioinnin vähäisyys (OECD Starting Strong 2001).

Hankkeessa esitetään laadittavaksi kolmen vuoden väliajoin *varhaiskasvatuksen laatukatsaus*. Siihen ehdotetaan koottavaksi valtakunnallisen varhaiskasvatuksen laadun arvioinnin tulokset ja kuntien toteuttaman varhaiskasvatuksen toiminnan ja laadun tuloksia. Samalla arvioidaan tuotettujen palveluiden laatua ja vaikuttavuutta, selvitetään alueellisia ongelmakohtia ja vasta-

taan kuntien tarpeeseen saada valtakunnallista ohjausta, ohjeistusta ja tukea varhaiskasvatuksen laadun kehittämistyöhön.

Säännöllisesti ilmestyvässä laatukatsauksessa selvitetään, missä määrin kunnat ovat toteuttaneet varhaiskasvatuksen laatua määrittävien säädösten ja linjaavien asiakirjojen tavoitteita. Varhaiskasvatuspalveluiden laadun eri ulottuvuuksia tarkastellaan kuntatyypeittäin ja alueittain hoitomuodon ja palvelun tuottajan mukaan. Tietoa päivähoidon laadusta kerätään pääosin tilastoista ja kunnan päivähoidon johdolle tehtävällä kyselyllä, mutta myös muilla tiedonhankinnan menetelmillä (katso tarkemmin luku 7). Suunnitelmaa laatukatsaukseksi tukivat myös muut Valoa II -hankkeen tavoitteet. Tilastotiedon kartoituksella selvitettiin tilastoista saatavat varhaiskasvatuksen laadun kannalta tärkeät kuntatiedot. Seudullisen yhteistyön ja ohjausjärjestelmän selvityksessä esiteltiin, mitä paikallisten toimintaympäristöjen muuttuminen ja palveluiden organisoiminen ylikunnallisesti merkitsee päivähoidon palveluiden kannalta.

Tiivistelmä

Tuija Portell & Mailin Malin. Taustaa varhaiskasvatuksen laatukatsaukselle. Stakes, Työpapereita 9/2007. Helsinki 2007. 65 sivua, hinta 17 €. ISBN 978-951-33-1932-8

Stakesissa toteutetun varhaiskasvatuksen laadunhallinnan jatkohankkeen 2003–2005, Valoa II -hanke, päätavoitteena on ollut tehdä pohjustavaa työtä varhaiskasvatuksen ja varhaiskasvatuspalveluiden laadun ja vaikuttavuuden seurantaan sekä arviointiin. Hankkeen aikana on ryhdytty puhumaan varhaiskasvatuspalveluiden laatukatsauksesta ja sen tarpellisuudesta säännöllisin väliajoin ilmestyvänä.

Valtakunnallisella laatukatsauksella olisi hankkeen mukaan pyrittävä saamaan kuva koko maan varhaiskasvatuksen tilasta. Sillä arvioidaan tuotettujen palvelujen laatua, selvitetään alueellisia ongelmakohtia ja kootaan yhteen kuntien toteuttaman varhaiskasvatuksen toimintaa ja laatua. Laatukatsauksella vastataan myös kuntien tarpeeseen saada valtakunnallista ohjausta, ohjeistusta ja tukea varhaiskasvatuksen laadun kehittämistyöhön. Samalla kuntia kannustetaan kehittämään varhaiskasvatusta ja varhaiskasvatuspalveluita sekä arvioimaan niitä.

Laadunseurantatiedolla on tarkoitus ohjata kuntien varhaiskasvatuspalveluiden laatua ja varhaiskasvatuksen kehittämistyötä. Viime vuosien aikana tapahtuneet monet muutokset ohjauksen tavoissa ja tahoissa sekä uudet asiakirjat (VN:n periaatepäätös varhaiskasvatuksen valtakunnallisista linjauksista 2002 ja Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2003) ovat haastaneet ja aktivoineet kuntien varhaiskasvatustyötä. Valtakunnallinen varhaiskasvatuksen laadun seuranta ja arviointi on nyt katsottu ajankohtaiseksi.

Hankkeessa tehdyn varhaiskasvatuksen seudullisen yhteistyön tilanneselvityksen tulokset on sisällytetty raporttiin.

Avainsanat: Lasten päivähoito, päivähoito, varhaiskasvatus, päivähoidon laatu, varhaiskasvatuksen laatu

Sisällys

Johdanto

Tiivistelmä

I	KOHTI LAATUKATSAUSTA	9
1	VARHAISKASVATUKSEN LAADUN MÄÄRITTELYÄ	12
	Varhaiskasvatuksen laadun käsitteen määrittelyä	12
	Tutkimustietoa varhaiskasvatuksen laadusta	12
2	VARHAISKASVATUKSEN TILASTOINNIN NYKYTILA.....	15
3	VARHAISKASVATUKSEN LAADUN ARVIOINNIN NYKYTILA.....	16
	Varhaiskasvatuksen laatua määrittävät säädökset ja asiakirjat	16
	Varhaiskasvatuksen laadun arvioinnin tarpeellisuus.....	17
	Sosiaali- ja terveydenhuollon yleiset laatusuositukset	18
	Valtakunnan tason laadun arviointi	19
4	VARHAISKASVATUKSEN LAADUN SEUDULLINEN KEHITTÄMINEN	20
	Seutukunta.....	20
	Seutuyhteistyön kehittäminen	21
	Varhaiskasvatuksen seutukysely.....	23
	Varhaiskasvatuksen seutukyselyn tuloksia.....	25
	Seutuyhteistyön tekeminen, organisointi ja resursointi	25
	Seutuyhteistyön edut, haasteet, mahdollisuudet ja uhat	26
	Hankkeet ja pysyvät käytännöt	29
	Muu yhteistyö	30
	Valtakunnallisen ohjauksen tarve	30
	Selvityksen johtopäätökset.....	31
II	VARHAISKASVATUKSEN LAATUKATSAUS JA ESITYS SEN TOTEUTTAMISEEN.....	35
5	LAATUKATSAUKSEN TEHTÄVÄ JA TAVOITTEET.....	35
6	LAATUKATSAUKSEN SISÄLTÖ.....	36
7	LAATUKATSAUKSEN TEEMOJEN SEURANTA, ARVIOINTI JA TOTEUTTAMINEN.....	37
	Seurannan ja arvioinnin menetelmät	37
	Varhaiskasvatuksen kuntakohtaisten tilastotietojen tarkastelu	38
	Kuntien päivähoidon johdolle osoitettu kysely	39
	Päivähoidon laatua kuvaavat indikaattorit	39
	Tapaustutkimuksilla kerättävä tieto.....	43
	Itsearviointin avulla saatava tieto	43
	Tutkimuskoosteella ja erillisselvityksillä kerättävä tieto.....	44
8	YHTEENVETOA	45
	Lähteet	48
	Liitteet:	
	Liite 1. Hankkeen organisoinnin kuvaus.....	51
	Liite 2. Yhteistyökunnat	52
	Liite 3. Tilastopaketti kunnille laatutyön suunnitteluun	53
	Liite 4. Seutuselvityksen kysymyslomake.....	57
	Liite 5. Teemojen avaus	59
	Liite 6. Kyselylomake.....	61

Kuviot

Kuvio 1. Seutukunnat, joihin kysely lähetettiin.....	24
--	----

Taulukot

Taulukko 1. Laadun toteutumisesta kerättävää tietoa eri tarkastelutasoilla	19
Taulukko 2. Varhaiskasvatuksen seutuyhteistyön edut, haasteet, mahdollisuudet ja uhat nyt sekä viiden vuoden päästä	28
Taulukko 3. Varhaiskasvatuksen laadun teemat sekä niiden seurannan ja arvioinnin tiedonkeruun menetelmät sekä aikataulu	38
Taulukko 4. Varhaiskasvatuksen laadun teemat ja arvioinnin kohteet, niitä mittaavat tärkeimmät avainindikaattorit tietolähteineen	40

I KOHTI LAATUKATSAUSTA

Työskentelyn alussa perehdyttiin Valoa I -hankkeen tuloksiin ja johtopäätöksiin. Valoa-hanke 2000–2003 oli ensimmäinen valtakunnallisella tasolla toimeenpantu varhaiskasvatuksen laadunhallinnan ja ohjauksen kehittämishanke. Keskeistä hankkeessa oli vahvistaa paikallista, alueellista ja valtakunnallista varhaiskasvatuksen ohjaus- ja arviointijärjestelmää. Hankkeessa mukana olleiden kuntien kanssa kehitettiin varhaiskasvatuksen toimintaa, toiminnan laadun arviointia, dokumentointia sekä toimintaprosesseja. Tavoitteina oli myös nostaa esiin laadunhallinnan ja ohjauksen keskeisiä asioita sekä valtakunnalliseen, alueelliseen että paikalliseen keskusteluun ja tehdä selvitys kuntien varhaiskasvatuksen laadunhallinnan tilanteesta sekä kartoittaa kuntien näkemystä varhaiskasvatuksen ohjaustoiminnasta (Alila 2003). Lisäksi tavoitteena oli viedä valtakunnallisten varhaiskasvatuksen linjausten sisältämiä asioita tiedoksi kuntiin. Kunnallisella tasolla oli tavoitteina edistää ja tukea kuntien kehittämistoimintaa ja laatu työtä, selvittää mitä laatu työ on kuntien varhaiskasvatuksessa, kouluttaa laatuasioissa ja kehittää eri toimijoiden välistä yhteistyötä. (Ruokolainen & Alila 2004, 96.)

Yhteistyö kuntien kanssa

Valoa II -hankkeen aikana tehtiin yhteistyötä Valoa I -kuntien (liite 2), Hämeenlinnan seutukunnan kuntien (liite 2) ja Laadun arviointi päivähoitossa -hankkeen (Oulun yliopiston laatuhanke) kuntien (liite 2) kanssa. Kuntayhteistyö oli laajaa ja verkostoja hyödynnettiin muun muassa laadun teemojen ja arvioitavien kohteiden valinnassa, kysymyslomakkeen kysymysten laatimisessa ja seutuyhteistyötä koskevissa asioissa.

Valoa I -kuntien yhteyshenkilöiden kanssa tavattiin kolme kertaa. Tapaamisten aiheet liittyivät hankkeessa kulloinkin meneillään oleviin aiheisiin, kuten seurattavien laadun teemojen ja arviointikohteiden valintoihin, niiden sisältöihin sekä tiedonkeruun tapoihin. Hämeenlinnan seutukunta oli pilottina hankkeen seutuyhteistyötä selvittävässä osassa. Neljän tapaamiskerran aikana keskusteltiin hankkeen ajankohtaisia asioista sekä seutuyhteistyöstä. Lisäksi seudun kunnat kommentoivat suunnitelmaa laatukatsaukseksi. Hankkeen aikana tehtiin myös selvitys varhaiskasvatuksen seudullisen ohjausjärjestelmän kehittämistarpeista sekä seutuyhteistyöstä (III osa). Oulun varhaiskasvatuksen laatuverkoston kanssa tavattiin kaksi kertaa. Tapaamisissa esiteltiin hankkeen kulloistakin tilannetta ja verkoston jäsenet kommentoivat muun muassa sisältökysymyksiä. Kaikki mukana olleet kunnat antoivat arvokkaita ideoita ja ajatuksia liittyen arvioitaviin laadun teemojen sisältöihin sekä arvioinnin menetelmiin.

Muiden arviointimallien hyödyntäminen

Valittujen teemojen valintaan ja erilaisten tiedonkeruunmenetelmien löytämiseen vaikuttivat myös esiopetuksesta tehty arviointi (Esiopetuksen tila Suomessa 2004) ja muun muassa Ruotsissa tehty päivähoiton arviointi. Esiopetuksen arvioinnissa ja ruotsalaisessa arvioinnissa kerättiin aineistoja monipuolisilla tavoilla. Nämä arvioinnit ovat tukeneet varhaiskasvatuspalveluiden laatukatsauksen teemojen ja arvioinnin kohteiden valintaa sekä tiedonkeruun tapojen valintaa.

Esiopetuksen arvioinnissa kerättiin tietoja yli 60 kunnasta. Arvioitavat kohteet johdettiin erilaisista säädöksistä ja lausumista. Arvioinnissa seurattiin toiminnallisia laatu tekijöitä (mm. saatavuus, ryhmäkoko, henkilöstön kelpoisuus, oppilashuolto, arviointi, yhteistyö kotien kanssa),

vaikuttavuutta (mm. erilaisten valmiuksien oppiminen, esiopetuksen hyödyt ja puutteet, yksilöllinen huomiointi, viihtyminen) sekä toiminnan taloudellisuutta. Ruotsissa taas valtakunnan tasolla opetushallitus valvoo kuntien opetuksen laadukkuutta tekemällä vuosittain tarkastuskäyntejä kuntiin, seuraamalla kunnallisten laatuselvitysten laatimista, sisältöjä sekä arvioimalla niitä. Tarkastuksilla selvitetään kuinka hyvin koululakia, asetuksia, säädöksiä ja opetusohjelmaa noudatetaan. Tietolähteinä käytetään myös kuntien kirjallisia tuotoksia. Tarkastajat myös haastattelevat eri osapuolia. Kerätty materiaali analysoidaan ja palaute annetaan kunnille. Opetushallitus julkaisee nettisivuilla kunta-arviot. Kunnat tekevät myös kirjallisia laatuselvityksiä opetushallitukselle. (Förskoleverksamhet 2004.) Valtakunnan tason arviointia varhaiskasvatuspalveluiden toteutumisesta saadaan myös keräämällä tilastotietoja. Tilastotietoja käytetään toiminnan suunnitteluun kaikilla tasoilla (kunnat, hallitus, parlamentti). Skolverketissä tehdään myös syvällisempää analyysiä tilastoista. Vanhempien, lasten ja opettajien mielipiteistä ja kokemuksista kerätään myös säännöllisesti tietoja. (Kvalitet i förskolan 2004/05:11). Opetushallitus (Skolverket) on kehittänyt myös kuntayhteistyössä itsearviointimenetelmän BRUK:in (www.skolverket.se/bruk) henkilöstön itsearviointia varten. Tavoitteena on motivoida henkilöstöä laatutyöhön, virittää pedagogisia keskusteluja ja antaa käyttöön apuväline, jolla laatuselvityksiä voidaan tehdä.

Laadun teemojen muodostaminen

Varhaiskasvatuspalveluiden laatuksaokseen valitut laadun teemat ja arvioinnin kohteet pohjautuvat päivähoitoa koskeviin säädöksiin, Linjauksiin 2002, Vasuun 2003/ 2005, varhaiskasvatuksen laadun kirjallisuuteen ja tutkimuksiin, aikaisempiin hankkeisiin (Valoa I -hanke, Laadun arviointi päivähoitossa -hanke), arviointimalleihin sekä kuntien aiemmin tekemään laatutyöhön. Oman lisänsä teemojen ja arvioitavien kohteiden valintoihin toivat dialogiset keskustelut kuntien (Valoa I -hankkeen kunnat, Hämeenlinnan seutukunnan kunnat ja Oulun yliopiston laatuhanke kunnat) kanssa, joissa kunnat kertoivat kokemuksistaan ja käsityksistään liittyen laadun kehittämiseen ja laatutyöhön.

Edellä mainituilta tahoilta kerätyt varhaiskasvatuksen laadun keskeiset tekijät jaoteltiin alussa rakenteiden, prosessien ja vaikutusten mukaan. Näitä laadun osia tarkasteltiin vielä lasten, vanhempien, henkilöstön, johtamisen sekä hallinnon kannalta. Kaikki löydetty laadun tekijät kerättiin taulukkoon. Aiheita kertyi paljon ja vähitellen ne alkoivat kuitenkin toistua ja saavutettiin saturaatio. Lopulliset teemat saatiin siten, että esille nousseet aiheet koottiin yhteen ja otsikoitiin uudelleen. Otsikot muodostivat varhaiskasvatuksen laadun seurannan ja arvioinnin teemat. Teemojen lopullinen valinta tehtiin asiantuntijaryhmän ja ohjausryhmän kanssa. Teemoja ovat: 1) palvelujen rakenne ja tuottaminen, 2) kustannukset, 3) sisäisen ja ulkoisen yhteistyön toimivuus, 4) henkilöstön ammattitaito ja työhyvinvointi sekä 5) varhaiskasvatuksen toteutuminen. Teemoista on kerrottu lisää luvussa 6.

Päivähoidon tietotarpeiden kartoitus

Valoa II -hankkeen puitteissa järjestettiin syksyllä 2004 päivähoiton tilastoinnin työseminaari, jossa tarkasteltiin lähinnä tilastoitavan tiedon tarpeita valtakunnan ja suurien kuntien näkökulmista. Seminaarin osallistui edustajia Tilastokeskuksesta, Kuusikkokunnista, StakesTiedosta ja STM:stä. Päivähoidosta valtakunnan tasolla kerättävä tieto jaoteltiin kolmeen ryhmään siten, että ensimmäiseen ryhmään sijoitettiin Tilastokeskuksen kunnilta vuosittain keräämät sosiaalitoimen toiminta- ja taloustilastot, jotka ovat Stakesin SOTKA-tietokannan ja SOTKANet-tietopankin päivähoiton tietojen lähteenä. Ensimmäiseen tietokoriin kuuluu myös lääninhallitusten vuosittain kunnilta keräämät tiedot peruspalveluiden toimivuudesta. Kyselyn yhtenä osana on ollut muun

muassa esiopetus ja erityisen tuen järjestäminen päivähoitossa. Tähän tietoryhmään kuuluu myös StakesTiedon suunnitelma julkaista vuosittain aluetason tietoa päivähoiton tilastotiedotteena. Toiseen ryhmään sijoitettiin sellaiset koko maan tasolla tarvittavat tiedot, jotka kerätään säännöllisesti mutta harvemmin kuin joka vuosi. Tähän ryhmään kuuluvat varhaiskasvatuksen laatukatsauksen yhteydessä kerättävät tiedot sekä STM:n ja StakesTiedon suunnitelma säännöllisesti tehtävästä päivähoiton erillisselvityksestä. Toiseen tietoryhmään kuuluu myös joka toinen vuosi tehtävä Stakes-survey, jossa selvitetään vuorotellen vanhusten ja lapsiperheiden hyvinvointia ja palvelukokemuksia. Survey aloitettiin vuonna 2004 tekemällä selvityksen vanhusten hyvinvoinnista ja palvelukokemuksista, kun seuraavassa kyselyssä selvitetään lapsiperheiden hyvinvointia ja palvelukokemuksia, jonka yksi osa koskee päivähoitopalveluita. Viimeiseen, kolmanteen päivähoiton tietoryhmään kuuluvat ne päivähoitoon liittyvät tiedot, joita kerätään satunnaisesti tehtävillä erillisselvityksillä ilmiöiden ajankohtaisuuden mukaan. Ensimmäistä laatukatsausta laadittaessa tulee huomioida edellä mainittujen tahojen keräämät ja tuottamat tiedot, joita voidaan hyödyntää laatukatsauksessa.

Varhaiskasvatuksen seutuselvitys

Valoa II -hankkeen aikana tehtiin myös varhaiskasvatuksen seutuselvitys, jossa seutukunnilta (10) kysyttiin muun muassa millaista ohjausta seudut katsovat tarvitsevänsä eri tahoilta (STM, Stakes, Suomen Kuntaliitto, lääni, sosiaalialan osaamiskeskus) sekä millaista varhaiskasvatuksen laatuun liittyvää yhteistyötä seuduilla tehdään. Kysely tehtiin kevään ja kesän 2004 aikana. Tulokset on esitetty luvussa 4.

1 VARHAISKASVATUKSEN LAADUN MÄÄRITTELYÄ

Varhaiskasvatuksen laatu on arjen toimintaa, jota varhaiskasvattajat arvioivat yhdessä lasten ja vanhempien kanssa. Jokaisella taholla on oma käsityksensä siitä, mitkä asiat ovat keskeisiä varhaiskasvatuksen laadussa. Yhteisen arvopohjan rakentaminen, yhteinen näkemys lapsesta, kasvatuksesta ja oppimisesta auttaa laatutyön tekemistä sekä etenemistä.

Varhaiskasvatuksen laadun käsitteen määrittelyä

Laatu kuvaa palvelun välitöntä onnistumista asiakkaiden tarpeiden tyydyttämiseksi. Vaikuttavuus puolestaan viittaa pidemmän ajan kuluessa asiakkaan elämässä saavutettuihin mahdollisimman pysyviin tuloksiin. Sekä laadun että vaikuttavuuden arvioinnissa asiakkaat ja työntekijät ovat tärkeitä. (Salmela 1997, 24.)

Laatu käsitteenä muotoutuu siinä yhteiskunnallisessa ja sosiaalisessa kontekstissa, jossa sitä tarkastellaan. Laadulle ei ole olemassa vain yhtä määritelmää, vaan monenlaisia määritelmiä ja kriteereitä. Määritelmät ja kriteerit ovat yhteydessä kohteeseen ja siihen, millaisia asioita pidetään tärkeinä ja mihin toiminnalla pyritään. Suomessa keskustelu varhaiskasvatuksen ja varhaiskasvatuspalveluiden laadusta sekä näihin liittyvistä kysymyksistä alkoi varsinaisesti vasta yhteiskunnallisesti järjestettyjen päivähoitopalvelujen yleistyttyä. (Nummenmaa 2004, 81.)

Päivähoitoa koskevassa varhaiskasvatustutkimuksessa laadun käsite on yleistynyt 1980-luvulla. Vuonna 1987 ilmestyi ensimmäinen päivähoidon laatua käsittelevä julkaisu Mikä on laatua lasten päivähoitossa (Niiranen 1987). Se miten päivähoiton laatua on määritelty ja miten tutkittu, on vaihdellut eri aikoina. Tarkastelutapojen erilaisuus kytkeytyy sekä päivähoitotutkimuksessa tapahtuneeseen kehitykseen että tieteenfilosofisiin ja kulttuurisiin lähtökohtiin. (Parrila 2004, 69.)

Varhaiskasvatuksen laadulle annetaan eri merkityksiä eri konteksteissa. Merkitykset vaihtelevat muun muassa päivähoitomuodon, lapsen päivähoitossa oloajan tai erityisen tuen tarpeen mukaan. Myös se, kenen näkökulmasta laatua seurataan, vaikuttaa erilaisiin merkityksenantoihin. Useimmiten varhaiskasvatuksen laadun tekijöitä on tutkittu sen mukaan onko arvioijana lapsi, vanhemmat vai henkilöstö.

Tutkimustietoa varhaiskasvatuksen laadusta

Oikeus päivähoitoon turvaa lapselle yhtäläiset mahdollisuudet osallistua varhaiskasvatukseen vanhempien niin halutessa ja samalla mahdollistetaan vanhempien osallistuminen työelämään ja opiskeluun (STM 2002, 16). Useat pitkäaikaisseurantaan perustuvat kansainväliset varhaiskasvatuksen tutkimukset nostavat esille, että varhain, jo alle kolmen vuoden iässä aloitetulla laadukkaalla varhaiskasvatuksella on merkitystä lapsen kehitykselle ja myöhemmälle koulumenestykselle (Sylva, Melhuish, Sammons, Siraj-Blatchford & Taggart 2003; Andersson & Strander 2002). Samoin erityispäivähoitoa ja varhaista puuttumista pidetään ongelmia ennaltaehkäisevänä ja lapsen tasapainoiseen kehitykseen vaikuttavana sekä kuntouttavana toimintana (Viitala 2003, 63).

Hyvinvoivissa länsimaissa laadukas päivähoito on perheen rinnalla toinen tärkeä lapsen hyvinvointiin ja suotuisaan kasvuun vaikuttava tekijä. Tutkimusten mukaan lapset hyötyvät kokonaisvaltaisesti hyvästä päivähoitosta. Lasten kehittyminen sekä hyvinvointi ovat yhteydessä varhaiskasvatuspalveluiden laatuun. Laadukkaassa päivähoitossa lapsen sosiaaliset, yhteistyö- ja kielelliset taidot kehittyvät paremmin kuin laadultaan huonossa päivähoitossa. Laadukkaalla päivähoitolla kyetään vähentämään myös erityisen tuen tarvetta. Lapset selviävät sosiaalisesti ja

kognitiivisesti paremmin päiväkodissa ja myöhemmin koulussa laadukkaan päivähoidon ansiosta. (Sylva ym. 2003; Asplund Carlsson, Pramling Samuelsson & Kärby 2001.)

Sisällöltään laadukkaan päivähoidon toteutuminen on suuresti kiinni paikallisista rakenteellisista puitteijöistä, joissa toimintaa toteutetaan. Tärkeimpiä rakenteellisia hyvän päivähoidon edellytyksiä ovat, että henkilökunnan koulutustaso on korkea, aikuinen–lapsi-suhdeluku on sopiva, ja että lapsiryhmä on sopivan pieni. Korkeasti koulutetun henkilökunnan on todettu osaavan reagoida lapsiin sensitiivisesti ja kykenevän ottamaan huomioon erilaisia lapsia. Lisäksi henkilökunta toimii arjen työssä vähemmän ankarammin ja on vastuuntuntoisempi suhteissaan lapsiin. (Sylva ym. 2003; Asplund Carlsson ym. 2001; NICHD 2000.) Lapsiryhmän koolla ja henkilöstömäärällä suhteessa lasten määrään on vaikutus henkilöstön kokemukseen laadun toteuttamisesta ja lasten kokemaan hyvään päivähoidon laatuun ja heidän kehitykseensä. Erityisen voimakkaasti nämä tekijät vaikuttavat heikoista sosioekonomisista lähtökohdista tulevien, erityistä tukea tarvitsevien ja pienempien lasten hyvinvointiin ja kehitykseen. (Emt.) Hyvälaatuisella varhaiskasvatuksella on lisäksi merkitystä osana elinikäistä oppimista (Lindberg & Välimäki 2004, 11).

Varhaiskasvatuksen laadusta on melko vähän kotimaista tutkimustietoa. Aiheeseen liittyviä laajoja tutkimus- tai kehittämishankkeita on tehty vähän. Tässä on mainittu joitakin keskeisiä suomalaisten tutkijoiden (Tauriainen 2000, Parrila 2002) väitöskirjoissaan tai hankkeissa (Hujala & Parrila-Haapakoski 1998, Laadun arviointi päivähoidossa -hanke 1997–2000) esiin nostamia laadun tekijöitä. Tauriainen (2000) on tutkinut henkilökunnan, vanhempien ja lasten laatuksia päiväkodin integroidussa erityisryhmässä ja Parrila (2002) on nostanut esiin perhepäivähoidon osana suomalaista päivähoitojärjestelmää sekä esitellyt näkökulmia perhepäivähoidon laatuun ja kehittämiseen. Hujala & Parrila-Haapakoski (1998) ovat nostaneet laatuhankeena esiin tekijöitä varhaiskasvatuksen laadun arviointiin sekä päiväkodeissa että perhepäivähoidossa.

Suomalaisten tutkimusten (Hujala & Parrila-Haapakoski 1998; Tauriainen 2000; Parrila 2002) mukaan henkilöstö korostaa koulutustason ja ammattitaidon lisäksi työyhteisön sisäisen yhteistyön merkitystä ja hyvää ilmapiiriä. Myös työhyvinvointia ja johtamista pidetään tärkeinä. Lasten yksilöllinen huomiointi, toimivat ja lämpimät vuorovaikutussuhteet niin lasten sekä aikuisten kuin lasten keskinäisissä suhteissakin ovat tärkeitä. Keskeistä on se, miten aikuiset toimivat lasten kanssa, miten he suhtautuvat lapseen ja mitä he kasvatuksessa korostavat. Toimiva vuorovaikutus sekä herkkyys ja kyky reagoida lasten tarpeisiin ja mielenkiinnon kohteisiin luovat pohjan lapsen myöhemmälle myönteiselle kehitykselle. Yhteistyö vanhempien kanssa ja sen näkyväksi tekeminen luo pohjan hyvälle kasvatuskumppanuudelle.

Lasten mielestä päivähoidossa on tärkeintä saada kavereita ja leikkiä heidän kanssaan. Aikuisilta haetaan turvaa, huolenpitoa ja aikaa touhuta yhdessä. Lapsille tärkeitä asioita ovat myös hyvä ruoka ja riittävä ulkoilu. Samoin lapset toivovat pieniä soppeja leikkeihin sekä runsaasti liikkumatilaa sisälle ja ulos. (Tauriainen 2000; Parrila 2002.)

Vanhemmat nostavat esiin fyysisesti ja emotionaalisesti turvallisen ympäristön. He pitävät tärkeinä myös pieniä lapsiryhmiä, jossa on riittävästi koulutettua henkilöstöä. Vanhemmat toivovat, että lapsille mahdollistetaan omatoimisuus, oma-aloitteisuus ja elämyksellisyys. Vanhemmat korostavat myös kavereiden merkitystä. Lisäksi vanhemmat toivovat avointa ja luottamuksellista yhteistyötä kodin ja päivähoitopaikan välillä sekä mahdollisuutta arvioida ja antaa palautetta toiminnasta. Hoitopaikan sijainnilla, aukioloajoilla ja pysyvillä ihmissuhteilla on myös merkitystä vanhemmille. (Hujala & Parrila-Haapakoski 1998; Tauriainen 2000; Parrila 2002.)

Kaikki edellä mainitut kotimaiset tutkimukset on tehty ennen uusia varhaiskasvatuksen asiakirjoja: linjauksia (2002) ja Vasua (2003/2005). Asiakirjat määrittelevät varhaiskasvatuksen keskeiset periaatteet, kehittämisen suuntaviivat ja toimivat sisällöllisen ohjauksen välineinä.

Suomalaisen varhaiskasvatuksen laatua on seurattu myös kansainvälisesti muun muassa OECD:n teema- ja maa-arvioinnissa. Vuonna 2001 toteutettiin kansainvälinen arviointi OECD-maiden varhaiskasvatusjärjestelmistä. Suomalainen varhaiskasvatus sai kiitosta *educare*-ajattelun

mukaisesta toiminnastaan. Lisäksi huomiota saivat palvelujen universaalius, lasten tarpeiden huomiointi, vanhempien mahdollisuus valita palvelu ja palvelun kohtuullinen hinta. Subjektii-
vinen oikeus päivähoidon sai positiivista huomiota. Useissa kunnissa mahdollistuvat perheiden
valinnanmahdollisuudet ja päivähoidon kustannukset ovat kohtuulliset. Nämä asiat yhdessä
edistävät tasa-arvoa ja yhteiskunnan kehitystä. Suomalaiset päiväkotirakennukset ja ympäristö
ovat turvallisia. Myös erilaisia toiminnallisia materiaaleja ja välineitä on runsaasti. Suomalainen
pedagogiikka yhdistää toimivalla tavalla hoidon, kasvatuksen ja opetuksen. Laatua määrittäviä
tekijöitä ovat myös henkilöstön ja lasten väliset suhdeluvut sekä henkilöstön hyvä koulutustaso.
(Lindberg & Välimäki 2004, 15–16.)

2 VARHAISKASVATUKSEN TILASTOINNIN NYKYTILA

Hallinnon eri tasoilla tilastoviranomaiset keräävät kunnilta päivähoitopalveluista monenlaista tietoa vuosittain ja uusia tilastotiedon yhdistämiskäytöksiä on suunnitteilla. Siksi Valoa II -hankkeessa oli tärkeää kartoittaa päivähoito-tilastotiedon nykytilanne sekä koko maata koskevat tulevaisuuden suunnitelmat.

Varhaiskasvatuksen laadun kannalta tärkeitä tietoja saadaan Stakesin sosiaali- ja terveystietojen kuvaavasta SOTKA-tietokannasta ja SOTKANet-tietopankissa (yhdistyvät vuoden 2006 aikana SOTKANetiksi), Stakesissa käytössä olevasta Kuntien henkilöstörekisteristä ja Stakesin keräämästä Yksityisten palvelujen tuottajien kyselyn tiedoista. Lisäksi Stakesin Tilastokeskukselta vuosittain saadussa Kuntien henkilöstörekisterissä on laadun toteuttamisen kannalta tärkeitä tietoja.

Päivähoidon laatuun liittyvää tietoa on kartoitettu osana valtakunnallisesta Sosiaali- ja terveystietojen tietouudistus 2005 -hanketta. Hankkeessa selvitettiin tilastoviranomaisten yhteistyössä valtakunnan tason tiedon keruuta ja samalla pyrittiin tunnistamaan tiedon puutteita (STM 2003b–c). Selvityksen mukaan päivähoitoon tarvitaan lisää tietoa muun muassa erityispäivähoidosta, ryhmäperhepäivähoidosta, poikkeava-aikaisesta hoidosta ja 6-vuotiaiden päivähoitoon (STM 2003b). Hankkeen aikana selvisi, että eri tilastoviranomaiset eivät tee juurikaan päällekkäistä tiedon keruuta. Tiedon puutteita löytyi eniten lasten, nuorten ja vanhusten terveydestä ja hyvinvoinnista sekä terveydenhuollon avohoidosta, joista kerätään kohtalaisen paljon tietoa kuntatasolla mutta ei valtakunnallisesti. (STM 2003c.)

Tietouudistus 2005 -hankeessa suositeltiin, että tiedontuottajat yhdessä asianomaisten hallinnonalojen kanssa tuottaisivat eri aihealueista helppokäyttöisiä kokoomatietoja (STM 2003c). Koko maata koskeva tietyn väestönosan palveluita koskeva kokoomatieto perustuisi eri tilastoviranomaisten vuosittain keräämien tietojen yhdistämiseen, analysointiin ja raportointiin. Tällainen kokoomatieto on suunniteltu tehtäväksi myös päivähoitoon StakesTiedossa (päivähoidon aluetietoja sisältävä vuosittainen tilastopaketti).

Tietouudistus 2005-hankkeen tuloksena ovat StakesTieto ja STM yhdessä suunnitelleet myös tekemänsä säännöllisesti päivähoitoon erillisselvityksen, johon tietoja kerätään kunnista erillisellä kyselyllä. Kerättävä tieto koski osittain tietouudistus 2005 -hankkeeseen kirjattuja päivähoitoon tiedonpuutteita. Vastaavanlaisia erillisselvityksiä tullaan tekemään STM:n ja StakesTiedon yhteistyönä myös vanhusten ja vammaisten palveluista. Tietouudistus 2005 -hankkeen jälkeen Tilastokeskus uudisti kunnilta kerättävän sosiaalitoimen toimintatilaston sisältöä. Sosiaalitoimen toimintatilastoon tuli muutama uudistus liittyen päivähoitoon tietoihin. Toimintatilaston tiedonkeruulomaketta muutetaan vuoden 2006 aikana. Valoa II -hankkeessa suunnitellussa laatukatsauksessa kannattaa hyödyntää näitä eri tahoilla tehtyjä erillisselvityksiä.

3 VARHAISKASVATUKSEN LAADUN ARVIOINNIN NYKYTILA

Valtakunnallisesti varhaiskasvatuksen laatua määrittävät säädökset ja asiakirjat. Asiakirjoissa sekä hankkeissa on nostettu esiin arvioinnin tarpeellisuus. Sosiaali- ja terveydenhuoltoon on lisäksi laadittu laatusuosituksia, jotka koskevat myös varhaiskasvatusta.

Varhaiskasvatuksen laatua määrittävät säädökset ja asiakirjat

Lainsäädännöllä määritellään toiminnan vähimmäisvaatimukset. Varhaiskasvatusta ja varhaiskasvatustoimintaa normittavat päivähoitoa koskeva laki ja asetus (1973/36, 1973/239) sekä muut lasta ja perhettä koskevat säädökset (muun muassa laki henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista, hallintolaki, kuntalaki, lastensuojelulaki, perusopetuslaki). Säädösten mukaan lapselle on tarjottava päivähoidossa jatkuvat, turvalliset ja pysyvät ihmissuhteet. Päivähoidon tulee huomioida lapsen lähtökohdat ja suotuisa kasvuympäristö. Lisäksi säädöksissä määritellään työntekijöiden riittävyys. Päivähoidossa on pyrittävä myös takaamaan hoitosuhteen hoitopaikan ja hoitoaikojen pysyvyys. Yhtenä keskeisenä tavoitteena on yhteistyö kotien kanssa. Laissa sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista (2005/272) määritetään kasvattajien koulutuksen mukaiset pätevyudet. Esiopetus on osa varhaiskasvatusta ja sen toteuttamisesta on säädetty perusopetusta koskevassa lainsäädännössä (perusopetuslaki 1998/628).

Varhaiskasvatuksen valtakunnallisissa linjauksissa määritellään yhteiskunnan järjestämän ja valvoman varhaiskasvatuksen keskeiset periaatteet ja kehittämisen suuntaviivat. Laadukkaan varhaiskasvatuksen tulee tarjota kaikille lapsille yhtäläiset mahdollisuudet omien edellytysten mukaiseen kehitykseen. Linjausten painopisteinä ovat varhaiskasvatuksen laatuun vaikuttaminen, vanhempien ja henkilöstön kasvatuskumppanuus sekä lasten neuvolan, päivähoidon, esiopetuksen ja perusopetuksen yhteistyö. (STM 2002, 7.)

Vuonna 2003 valmistui Stakesin laaja-alaisen työryhmyöskentelyn tuloksena Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (Stakes 2003). Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (Vasu) toimii varhaiskasvatuksen sisällön valtakunnallisena ohjauksen välineenä. Sen tavoitteina on edistää varhaiskasvatuksen yhdenvertaista toteutumista koko maassa, ohjata sisällöllistä kehittämistä ja luoda edellytyksiä varhaiskasvatuksen laadun kehittämiseksi yhdenmukaistamalla toiminnan järjestämisen perusteita. Lisäksi tavoitteina on lisätä henkilöstön ammatillista tietoisuutta, vanhempien osallisuutta ja moniammatillista yhteistyötä niiden palvelujen kesken, joilla tuetaan lasta ja perhettä ennen lapsen oppivelvollisuuden alkamista. Tarkoituksena on myös, että varhaiskasvatus, esiopetus ja perusopetus muodostavat yhtenäisen kokonaisuuden. (Stakes 2005, 7.) Vasu sisältää laadukkaan toiminnan edellytyksiä kuvaavia määritteitä, varhaiskasvatusprosessia kuvaavia määritteitä ja vaikutuksia kuvaavia laadun määritteitä.

Linjaukset ja Vasu ovat varhaiskasvatuksen laadun keskeisiä asiakirjoja ja ne määrittelevät varhaiskasvatuksen keskeiset periaatteet, kehittämisen suuntaviivat ja toimivat sisällöllisen ohjauksen välineinä. Asiakirjat ovat suositusluonteisia ja tukeutuvat lainsäädäntöön, mutta ne eivät ole sitovia normeja, vaan näillä pyritään tiedolla ohjaamiseen. Varhaiskasvatuksen sisällön ja laadun kehittämiseen laadittuihin asiakirjoihin, linjaukset 2002 ja Vasu 2005, liittyy myös suositus tehdä vastaavat asiakirjat kuntiin. Linjaukset, Vasu, esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet (2000) ja perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet (2003–2004) muodostavat valtakunnallisesti lapsen kasvua, kehitystä ja oppimista edistävän yhtenäisen kokonaisuuden. Edellä mainitut säädökset ja asiakirjat ovat olleet keskeisessä asemassa laatukselle teemoja suunniteltaessa.

Varhaiskasvatuksen laadun arvioinnin tarpeellisuus

Kun arvioidaan julkisia palveluita, niin tarkastellaan laadun, vaikuttavuuden tai taloudellisuuden toteutumista (Julkisten palvelujen arviointi 1998). Arviointi tehdään aina suhteessa asetettuihin tavoitteisiin eli siinä verrataan toteutunutta laatua, vaikuttavuutta tai taloudellisuutta johonkin perustellusti hyvänä pidettyyn arvoon laadun, vaikuttavuuden tai taloudellisuuden kriteereistä. Laatuksiteerit voivat olla laadullisia tai määrällisiä ja ne voivat kohdistua rakenteisiin, prosesseihin ja tuloksiin. (Idänpään-Heikkilä, Outinen, Norbland, Päivärinta & Mäkelä 2000, 11, 13; Kohti julkisten palveluiden yhteistä arviointia 2001, 12.) Vaikuttavuudella tarkoitetaan palvelun mahdollisuuksia saada aikaa tavoitteeksi asetettuja muutoksia asiakkaiden ja palvelun käyttäjien elämäntilanteessa. Vaikuttavuus viittaa pidemmän ajan kuluessa saavutettaviin mahdollisimman pysyviin tuloksiin, kun taas palvelun hyvyys viittaa sen ajankohtaiseen laatuun (Salmela 1997, 24). Toiminnan laatu, vaikuttavuus ja taloudellisuus näyttäytyvät eri tavoin riippuen siitä, miltä hallinnontasolta sitä katsotaan (Kohti julkisten palveluiden yhteistä arviointia 2001).

Varhaiskasvatuksen laadun ja varhaiskasvatuspalveluiden laadun sekä vaikuttavuuden arvioinnin tarpeellisuus on nostettu esiin monissa erilaisissa asiakirjoissa, raporteissa ja hankkeissa. Toimiva ohjausjärjestelmä on edellytyksenä varhaiskasvatuksen laadun toteuttamisessa sekä sisällön ja arvioinnin kehittämässä. Keskeisiä ohjauksen välineitä ovat laki ja asetus lasten päivähoidosta, sekä muut lasta ja perhettä koskevat lait ja asetukset. Viime vuosien aikana tapahtuneet monet muutokset ohjauksen tavoissa ja tahoissa sekä uudet suositusluonteiset asiakirjat (linjaukset 2002 ja Vasu 2003; 2005) ovat mahdollistaneet kuntien varhaiskasvatuksen hyvin eritasoisen toteuttamisen ja siksi valtakunnallinen varhaiskasvatuksen laadun ja vaikuttavuuden seuranta ja arviointi on nyt katsottu ajankohtaiseksi. Myös kansainvälinen arviointi (esimerkiksi OECD) on tuonut esiin asioita, joihin suomalaisessa varhaiskasvatuksessa tulee tulevaisuudessa kiinnittää huomiota.

Varhaiskasvatustyöryhmän muistiossa vuonna 1999 nostettiin esiin, että arviointi on osa laadunhallintaa, jossa toiminnan vahvuudet, kehittämisen kohteet ja kehittämistoiminta ovat keskeisiä. Työryhmä esitti, että päivähoidon arvioinnin välineeksi tulisi vakiinnuttaa arviointikäytäntö sekä yksikön, kunnan että valtakunnan tasolla. (STM 1999.) Myös varhaiskasvatuksen valtakunnallisissa linjauksissa (2002, 23) esitettiin toimenpide-ehdotuksia varhaiskasvatuksen kehittämiseksi. Yhtenä ehdotuksena oli, että sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus Stakes kehittää varhaiskasvatuksen laadun toteuttamisen ja vaikuttavuuden säännöllistä seuranta ja arviointia. Tämä oli toimeksianto Valoa II -hankkeelle.

Valoa I -hankkeen (2000–2003) aikana tehdyssä selvityksestä (Alila 2003) nousi esiin, että vain harvassa kunnassa toteutetaan järjestelmällistä laadunhallintaa ja -arviointia. Varhaiskasvatus-toiminnan määrällistä arviointia tehdään enemmistöissä kunnista, mutta säännöllistä laadullista arviointia vain alle puolessa kunnista (Alila 2003, 16, 20). Hankkeessa mukana olleet kunnat toivoivat jatkossa tukea, ohjausta ja ohjeistusta varhaiskasvatuksen laadun kehittämistyöhön. Kunnat pitivät keskeisenä varhaiskasvatuksen laadunhallinnan menetelmien ja käytäntöjen käyttöönottoa. Valoa I -hankkeen jälkeen ilmestyivät uudet varhaiskasvatuksen asiakirjat: linjaukset vuonna 2002 ja Vasu vuonna 2003. (Ruokolainen & Alila 2004, 115.)

OECD:n teema- ja maatutkinnassa (2001) Suomesta nousi esiin joitakin hyvin toimivia kunnallisia näkökulmia laadun arviointiin ja varmennukseen. Ongelmallista oli kuitenkin OECD:n mukaan valtakunnan- ja läänitason laadunhallintatyö, sillä tiedonkeruu on satunnaista ja ohjausjärjestelmä selkiytymätöntä. Raportissa huomautettiin, että arviointi, niin kansainvälinen, kansallinen kuin paikallinenkin, on hyödyllistä, sillä se nostaa esiin uusia näkökulmia ja ohjaa eteenpäin. OECD:n arvioinnissa kiinnitettiin huomiota myös valtakunnan tason asiakirjojen puuttumiseen. (Lindberg & Välimäki 2004, 17–18.) OECD:n (2001) 12 maan varhaiskasvatuksen arvioinnin pohjalta kokoamassa Starting Strong -raportissa korostetaan systemaattisen laadun

seurannan ja tiedonkeruun merkitystä. OECD myös suosittaa pysyvän laadunhallinnan kehityksen rakentamista (OECD 2001, 126).

OECD:n arvioinnin jälkeen valmistuivat varhaiskasvatuksen valtakunnalliset linjaukset (2002) ja Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (2003), joissa huomioitiin myös OECD-arvioinnin näkökulmia. Samoin koululaisten aamu- ja iltapäivätoimintaa koskeva laki tuli voimaan 1.8.2004 ja henkilöstön täydennyskoulutusta koskeva velvoite 1.8.2005.

Nämä edellä mainitut raportit, asiakirjat ja rakenteet yhdessä ovat aktivoineet myös kuntia varhaiskasvatuksen kehittämistyössä ja arvioinnissa paikallisesti, alueellisesti ja seudullisesti. Asiakirjojen ja raporttien tavoitteina on muun muassa varhaiskasvatuksen laatuun vaikuttaminen ja laadun kehittäminen sekä varhaiskasvatuksen laadun yhdenvertaisen toteutumisen edistäminen. Siksi myös tarvitaan valtakunnan tason seurantaa ja arviointia näiden tavoitteiden toteutumisesta.

Sosiaali- ja terveydenhuollon yleiset laatusuosituks

Sosiaali- ja terveydenhuoltoon on laadittu viime vuosina monia laatusuosituksia. Laatusuositusten tarkoitus on kehittää ja ohjata kuntien toimintaa ja palveluita siten, että ne toimisivat samoin perustein koko maassa. Suositusten pohjana on lainsäädäntö, mutta ne eivät ole kuitenkaan sitovia normeja. Suositukset antavat toiminnalle yleiset suuntaviivat, joita kunnat voivat soveltaa paikallisesti kunkin kunnan omien tarpeiden ja erityispiirteiden mukaisesti. Tavoitteena on, että asuinpaikasta riippumatta kaikki asiakkaat saavat samanlaista kohtelua ja samanlaisia palveluita samanlaisissa tilanteissa. Suosituksissa keskeisessä osassa on asiakaslähtöisyys. Sisällöllisesti varhaiskasvatusta ohjaa Vasu (2003; 2005) ja siinä olevat tavoitteet varhaiskasvatuksen toteuttamisesta.

Tutkimuksen (Outinen, Mäki, Siikander & Liukko 2001) mukaan julkisella sektorilla, erityisesti terveydenhuollossa, kansalliset laatusuosituks

tuksen tunnetaan ja ne ovat myös käytössä melko hyvin. Sosiaalihuollossa laatusuosituks

Valtakunnan tason laadun arviointi

Valitusta tarkastelutasosta riippuu se, mitä asioita laatuun liittyen on järkevää ja tarkoituksenmukaista seurata ja arvioida (Idänpään-Heikkilä ym. 2000, 19). Koska vastuu sosiaali- ja terveystalvelujen järjestämisestä on hajautettu kunnille, on tärkeää seurata ja arvioida palvelujärjestelmän toimivuutta, palvelujen saatavuutta, kansalaisten tasa-arvon toteutumista peruspalveluiden saannissa ja palvelujen oikeaa kohdentumista. (Idänpään-Heikkilä 2004, 55). Lisäksi valtakunnan tasolla laadun toteutumisessa voidaan seurata miten informaatio-ohjaus ja linjaukset ovat toteutuneet kunnissa. Samalla tarkistetaan ovatko peruspalveluiden saanti ja tasa-arvo, suositukset, lait ja asetukset toteutuneet. Tarkastelun alla ovat myös palvelurakenteen toimivuus ja palvelujen alueellinen vaihtelevuus. (Holma, Outinen, Idänpään-Heikkilä & Sainio 2001, 26.)

Valtakunnan tasolla voidaan laatukatsauksella varhaiskasvatuksesta arvioida sitä, miten hyvän laadun ja työn edellytykset toteutuvat eri puolella maata erilaisissa kunnissa. Lisäksi voidaan saada suuntaa antavaa, epäsuoraa arviointitietoa siitä, miten esimerkiksi asiakirjojen mukainen lasten varhaiskasvatus kuntien päivähoitossa on toteutunut. Arvioinnilla voidaan myös selvittää sitä, saavutetaanko jollain päivähoiton osa-alueella sille asetettuja laadun tavoitteita. Esimerkiksi ovatko kunnat tehneet kuntavasuja ja millaiset nämä kuntavasut ovat.

TAULUKKO 1. Laadun toteutumisesta kerättävää tietoa eri tarkastelutasoilla (Haverinen 1995; Idänpään-Heikkilä ym. 2000, 19; Holma ym. 2001, 47)

Valtakunnan näkökulmasta laatukriteereillä seurataan	Kunnan näkökulmasta	Organisaation näkökulmasta	Työntekijän näkökulmasta	Asiakkaan näkökulmasta
1) miten informaatio-ohjaus ja poliittiset linjaukset ovat kunnissa toteutuneet 2) miten palvelujen saanti ja tasa-arvoisuus toteutuvat 3) miten suositukset, lait ja määräykset ovat toteutuneet 4) miten palvelurakenne toimii 5) miten palvelut vaihtelevat alueellisesti	1) miten poliittiset linjaukset ovat toteutuneet 2) miten itse tuotettujen ja ostopalveluiden laatu vaihtelee 3) seurataan toteutunutta työnjakoa, palvelujen kohdentumisen tarkoituksenmukaisuutta ja osuvuutta 4) miten voimavarat ovat jakautuneet 5) onko asiakkaiden tasa-arvoisuus ja asiakaslähtöisyys sekä sujuvuus palveluissa toteutunut	1) onko tavoitteet saavutettu, onko toiminta ollut vaikuttavaa 2) miten toiminnan ohjaus on toteutunut, paikantamalla ongelmakohtia, kehittämällä toimintaa, tiedottamalla 3) miten voimavarat ovat jakautuneet 4) miten porrastuksen toteutuminen on tapahtunut 5) vertaamalla organisaation toimintaa toisen hyväksi todetun organisaation toimintaan	1) miten oman työn tulokset ja tavoitteet on saavutettu 2) miten toimintaa on kehitetty 3) vertaamalla henkilön toimintaa toisen toimintaan hyväksi todetun kollegan toimintaan	1) palvelujen saatavuutta 2) palvelun antajan palvelukykyä 3) palvelun antajan ammatillista laatua sekä kustannuksia

Kunnissa on tapahtunut monia muutoksia viime vuosien aikana: on tehty kuntaliitoksia ja lisätty alueellista sekä seudullista yhteistyötä. Samalla myös palveluita on alettu tuottaa yhteistyössä muiden kuntien kanssa. Siksi valtakunnan tasolla tulee seurata myös alueellista vaihtelua voimavarojen käytössä sekä käytännöissä. Lisäksi alueellisesti tulee seurata, että palvelut toteutuvat väestön tarpeen, lakien ja suositusten mukaisesti. (Idänpään-Heikkilä 2004, 55.)

4 VARHAISKASVATUKSEN LAADUN SEUDULLINEN KEHITTÄMINEN

Valoa II -hankkeen 2003–2005 yhtenä osatavoitteina oli kehittää ohjausjärjestelmää, etenkin seudullisesti. Kuntien varhaiskasvatusta ohjaavat lasta ja perhettä koskevat lait, asetukset ja linjaukset, mutta varhaiskasvatuksen seutuyhteistyön ohjaamiseen ei ole olemassa varsinaisia asiakirjoja. Lisäksi seutuyhteistyöstä on vain vähän seuranta- ja arviointitietoa, eikä varhaiskasvatukseenkaan seutuyhteistyöstä ole paljoa aikaisempaa tietoa. Siksi ohjausjärjestelmien lisäksi haluttiin tietoa myös seutukuntakokeilussa mukana olevien seutujen varhaiskasvatuksen seutuyhteistyöstä ja sen laadusta.

Tässä varhaiskasvatuksen seutuselvityksessä esitellään millaista varhaiskasvatukseen liittyvää valtakunnan tason ohjausta seudut tarvitsevat sekä millaista varhaiskasvatuksen seutuyhteistyö on seutukuntakokeilussa mukana olevissa seutukunnissa. Tietoa on saatu siitä, miltä varhaiskasvatuksen seudullinen yhteistyö näyttää tällä hetkellä näillä seuduilla ja mitä on suunnitteilla. Selvityksen toivotaan myös edistävän kuntien ja seutukuntien välistä yhteistyötä ja kannustavan kuntia etsimään uusia tapoja varhaiskasvatuspalveluiden parantamiseksi.

Valoa II -hankkeen seutuyhteistyön selvittämisen pilotiksi valittiin Hämeenlinnan seutukunta, jonka varhaiskasvatuksen seutuyhteistyötä on seurattu hankkeen aikana tarkemmin. Hämeenlinnan kaupunki oli mukana pilottikuntana jo Valoa I -hankkeessa, joka toteutettiin valtakunnallisena varhaiskasvatuksen ja ohjauksen kehittämishankkeena. Valoa I -hankkeen tavoitteena oli vahvistaa paikallista, alueellista ja valtakunnallista ohjaus- ja arviointijärjestelmää. Valoa II -hankkeessa Hämeenlinnan seutukunta on osallistunut pilottina varhaiskasvatusta koskevaan seudulliseen laatu keskusteluun, varhaiskasvatuksen laadun teemojen määrittelyyn sekä laatu katsauksen kuuluvankyselylomakkeen kysymysten valintaan ja muotoiluun. Seutukunta vastasi myös seutuyhteistyökyselyyn.

Seutukunta

Suomen kunnat on jaettu 74 seutukuntaan sisäasiainministeriön toimesta. Lisäksi Ahvenanmaa on jaettu kolmeksi seutukunnaksi. Seutukunnat muodostavat EU:n aluepoliittisen tukialuejaon. Jakoon ovat vaikuttaneet toiminnalliset perusteet. Toiminnallisilla perusteilla tarkoitetaan kuntien välistä yhteistyötä ja työssäkäynnin perusteita. Seutukunnat muodostuvat joko kaupunkiseuduista, kaupunkikeskusten ja ympäröivän maaseudun kokonaisuuksista tai maaseutumaisten kuntien kokonaisuuksista. Kuntien yleisemmin tekemä yhteistyö liittyy palvelujen tuottamiseen, elinkeinopolitiikkaan tai maankäytön suunnitteluun. Yhteistoimintaa on kahden tai useamman kunnan kesken, koko seutukunnan kuntien kesken tai seutukunnan rajat ylittäen. Seutukunta on aluepoliittisen tukialuejaon perusalueen nimi. Seudulla taas voidaan tarkoittaa joko seutukuntaa tai vain osaa seudun kunnista. (Mikä on seutukunta. 29.03.2005.)

Syksyllä 2000 käynnistettiin sisäasiainministeriön ja Suomen Kuntaliiton kanssa hallituksen linjausten mukainen seutukuntien tukihanke edistämään seutuyhteistyötä. Hankkeeseen ilmoittautui 30 seutukuntaa ja valtioneuvosto valitsi mukaan kahdeksan. Seutukokeilussa on vuodesta 2002 lähtien ollut mukana Hämeenlinnan seutu, Lahden kaupunkiseutu, Loimaan, Nivala-Haapajärven, Oulun, Pieksämäen, Pohjois-Lapin ja Turunmaan seudut. (Mikä on seutuhanke. 29.03.2005.) Seutuyhteistyökokeilulain (2002/560) mukaan on ollut mahdollista luoda seudullinen, julkisoikeudellinen toimielin, jolle voidaan siirtää kuntien päätösvaltaa tai luoda seutuvaltuuskunta tai seutuvaltuusto. Joissakin tapauksissa päätösvaltaa voidaan siirtää myös seudun kuntien yhteiselle yksityisoikeudelliselle yhteisölle. Seudut voivat myös sopia yhteisen

yleiskaavan vahvistamisesta ympäristöministeriön sijasta alueellisessa ympäristökeskuksessa, sopia yhteisöveron seudullisesta jakamisesta ja osallistua valtion viranomaisten ja maakuntien liittojen päätöksentekoon lausuntomenettelyillä. Lausuntomenettely voi koskea erilaisia tukia, lupa-asioita ja sosiaali- ja terveystoimen sekä opetus- ja kulttuuritoimen investointien valtionosuuksia. Kokeiluseudut päättävät itse mitä kokeiluja ottavat käyttöön.

Seutuyhteistyökokeilu laajeni 1.1.2005 ja mukaan tuli seitsemän uutta seutua: Kaustisten, Kemi-Tornion, Kuopion, Mikkelin, Savonlinnan ja Ylivieskan seudut sekä Kuuma-seutu Uudelta- maalta. Seutuyhteistyökokeilu jatkuu vuoden 2012 loppuun asti. Samalla laajennettiin kokeilulain soveltamisalaa. Käyttöön otettiin uusia kannusteita, joita ovat mm. lausuntomenettely maaseudun kehittämishankkeissa, lausuntomenettely lossien etuajo-oikeuspäätöksiin ja mahdollisuus hoitaa työterveyshuolto seudullisessa yhteistyössä erillään muusta perusterveydenhuollosta. Lain mukaan seudullisilla toimielimillä on myös mahdollisuus toimia sosiaali- ja terveydenhuollon kehittämishankkeiden valtionavustusten saajana. (Laki seutuyhteistyökokeilusta annetun lain muuttamisesta 2004/1199.)

Seudullinen toimintaympäristö on muuttunut viime vuosina. Kunta- ja julkistalouden epävakaa tulevaisuus, alentunut syntyvyys, maan sisäinen muuttoliike ja kansainvälistyminen vaikuttavat koko sosiaalialan kehitykseen. Ongelmia on palvelujärjestelmän yhteistyössä, henkilöstön ammattitaidon ylläpitämisessä ja kehittämisessä sekä palveluiden tehokkuuden ja vaikuttavuuden parantamisessa. Muuttuvassa tilanteessa myös toimintatapojen on muututtava, jotta pystytään tarjoamaan riittävät palvelut kuntalaisille. (STM 2003d.)

Seutuyhteistyössä on kyse seudullisesta osaamisen ja toimintojen turvaamisesta. Siihen liittyy kuntalaisten perusoikeuksien huomioiminen ja henkilöstön osaaminen sekä osaamisen hyödyntäminen. Seudullisesti voidaan etsiä keinoja joiden avulla edellä mainitut asiat pystytään toteuttamaan nyt ja tulevaisuudessa. Seutukuntien olisikin aika keskittyä pohtimaan mitä tulevaisuuden haasteet ovat ja millä muutosaskelilla saataisiin parhaimmat tulokset. Seutuyhteistyöllä on sosiaalipolitiikan näkökulmasta monta tasoa (valtakunnan taso, läänin taso, osaamiskeskustaso, seutukuntataso, kuntataso), joiden yhteistyöllä ja yhteisellä suunnittelulla perusoikeudet ja osaaminen voitaisiin turvata. (Torppa 2004.)

Seutuyhteistyön kehittäminen

Oulun seutukunnassa on pohdittu seutuyhteisyyttä ja kehitelty sosiaali- ja terveyspalveluiden yhteistyön toimintamallia. Lopullisen mallin rakentamisessa kunnat tekivät valintoja kunnallisten, alueellisten ja seudullisten ratkaisujen pohjalta. Sillä tarkoitettiin kuntien sosiaali- ja terveyspalveluiden yhteensovittamista, verkostoitumista, työnjakoa, seudullisten palveluiden saatavuuden parantamista, palveluvalikoiman monipuolistamista, uusien toimintamallien kehittämistä ja laadun kehittämistä. Toimintamalliin jäi viisi periaatetta: 1) lähipalvelut järjestetään jokaisessa kunnassa, 2) erikoisosaamista jaetaan keskuspaikoittain, 3) erityispalvelujen tuottamisesta sovitaan yhdessä, 4) erityisosaajat verkostoituvat ja tekevät työnjakoa ja 5) yritysten ja järjestöjen rooli on selvitettävä. (Ylitalo 2004, 17–19.)

Mallin käyttökelpoisuutta on kokeiltu Oulun seutukunnassa erilaisten menetelmien avulla (muun muassa ennakoarvointi) ja esille saaduilla ratkaisuilla on kyetty edistämään palveluiden saatavuutta, kohdennettu resursseja uudella tavalla ja kehitelty toimintamalleja ennaltaehkäisevään työhön seudullisesti (Ylitalo 2004, 19).

Oulun seudun kymmenen kuntaa ovat rakentaneet seudullisen toimintamallin vuosien 2004–2005 aikana. Mallin ajatuksena on tarjota päivähoitopaikka myös yli kuntarajojen. Päivähoitopalveluja on yhdistetty ja samalla palveluja sähköistettiin. Projektia (Julkiset palvelut verkkoon -hanke, Jupa) vietiin läpi neljässä työryhmässä. Työryhmissä keskusteltiin ja sovittiin

kustannuslaskelmista, asiakasmaksuista, laatujärjestelmistä ja toimintasuunnitelmista sekä suunniteltiin varhaiskasvatusta ja esiopetusta. (Ahonen 2005, 17.)

Myös Hämeenlinnan seutukunnan kunnilla on yhteistyöstä pitkät perinteet. Vuonna 1976 perustettiin Kanta-Hämeen maakuntien yhteistyöelimeksi sosiaalihuollon neuvottelukunta. Sillä on ollut merkitystä mm. yhteisten toimintalinjojen määrittelyssä ja koulutuksen järjestämisessä. Hämeenlinnan kaupunki mm. tuotti ostopalveluna seudun kunnille kasvatus- ja perheneuvolan sekä A-klinikan palveluita. Tarve yhteistyön lisäämiseen nousi kuitenkin 1990-luvun lopussa. Sosiaalitoimen seutusopimus hyväksyttiin keväällä 1999. Sopimuksella on ollut suuri käytännöllinen ja psykologinen merkitys seutuyhteistyön kehittymisessä. Siinä myös määriteltiin yhteistyön tavoitteita ja muotoja. Tärkeimmäksi yhteistyömuodoksi on muotoutunut seutukunnan sosiaali-johtajien säännölliset kuukausikokoukset. (Kaakinen & Mikkola 2003, 10.)

Vuonna 2002 käynnistettiin Hämeenlinnan seudun sosiaali- ja terveydenhuollon palvelurakennehanke. Rahoittajina ovat seudun kaikki kunnat ja sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö. Hankkeen toinen osio keskittyy sosiaalitoimen seutuyhteistyöhön ja toinen terveydenhuoltoon. Sosiaalitoimen osalta arvioidaan erityisosaamista vaativien palveluiden nykytilannetta ja selvitetään seudullisen järjestämisen tarvetta. Tavoitteena on lisätä kuntien yhteistyötä, jotta kyettäisiin vastaamaan kasvaviin sosiaalialan tarpeisiin sekä ratkaista tulevaisuuden työnjako erityisosaamista vaativissa palveluissa ja varmistaa siten kuntalaisten tasa-arvoisuus. Käytännön toteutuksesta ja koordinoinnista vastaa Sosiaalikehitys Oy ja varsinaisen työn tekevät työryhmät ja selvityshenkilöt. Työryhmissä on jäseniä, joilla on vahva työkokemus ja erityisosaaminen. Kaikki kunnat osallistuvat työskentelyyn. Erilaisia työryhmiä perustettiin sosiaalipäivystykseen, vammaispalveluihin, edunvalvontaan ja päihdepalveluihin. (Kaakinen & Mikkola 2003, 10–11.)

Verkostoituvat erityispalvelut (VEP) -hankkeessa (1997–2003) oli tavoitteena sosiaalihuollon erityisosaamista vaativien palvelujen saatavuuden turvaaminen kunnissa. Hankkeen toinen vaihe kulki rinnan Sosiaalialan osaamiskeskusverkoston rakentamisen kanssa. (STM 2004, 15.) Lähtökohtana oli, että sosiaalihuollon asiakas saa tarvitsemansa erityispalvelut asuinkunnasta riippumatta. Tavoitteina oli myös käynnistää erityispalvelujärjestelmää koskeva kehitysprosessi, jossa kuntien, kuntayhtymien, järjestöjen ja oppilaitosten verkostoitumisella saataisiin aikaan paremmin toimivat erityispalvelut sekä turvattaisiin erityisosaamisen saatavuus. Kumppaneiksi kutsuttiin järjestöjen ja opetussosiaalikeskusten edustajia. Ensimmäisessä vaiheessa tavoitteena oli nostaa erityispalveluiden ja -osaamisen kysymykset julkiseen keskusteluun. Toisessa vaiheessa haettiin konkreettisia ratkaisumalleja ja kolmannessa vaiheessa ratkaisumallit vakiinnutettiin lainsäädäntöön ja käytäntöihin. Sosiaalialan osaamiskeskukset osallistuivat alueellisiin johtoryhmiin. Lopun toimintakäytännöt muotoutuivat sen mukaan, miten Sosiaalialan kehittämisohjelma ja siihen kytketyt rahoitus- ja toteuttamispäätökset etenivät. (STM 2004, 17–18.)

Sosiaalialan kehittämissuunnitelman (STM 2003a) mukaan tavoitteena on turvata kaikille ihmisille yhdenvertaiset sosiaalipalvelut koko maassa. Lisäksi halutaan uudistaa palvelujärjestelmää tukemaan aktiivisesti ihmisten omatoimisuutta. Tavoitteina on

- turvata sosiaalipalvelujen saatavuus ja kehittää palvelujen laatua
- turvata henkilökunnan osaaminen ja riittävyys
- kehittää palvelurakenteita ja toimintoja: yhteistyön lisääminen ja työtapojen uudistaminen
- uudistaa lainsäädäntöä
- vahvistaa kuntien rahoitusta
- tukea kuntia aikaan saamaan kestäviä uudistuksia sosiaalipalveluissa.

Erilaiset toimeenpanosuunnitelmissa (2003) mainitut hankekokonaisuudet koostuvat palvelujen saamisen turvaamisesta, palvelurakenteen ja toimintojen kehittämisestä, työtapojen uudistamisesta, sosiaalihuollon henkilöstön osaamisen, riittävyyden ja saatavuuden turvaamisesta, työolojen kehittämisestä sekä Hyvinvointi 2015 -ohjelmasta.

Sosiaalialan kehittämishankkeen mukaisesti sosiaalialan palveluiden tuottamista ja tarjontaa pyritään turvaamaan seudullista yhteistyötä lisäämällä. Keskeiset kehittämisen kohteet ovat palvelujen saamisen ja laadun turvaaminen sekä palvelujen asiakaslähtöisyyden parantaminen. Seudullista yhteistyötä vahvistetaan niin, että palvelut tulevat turvatuksi maan kaikissa osissa. Turvaaminen toteutetaan hankekokonaisuuksina, joiden sisällä on erilaisia hankkeita. (STM 2003d, 4; STM 2003a, 9–11.) Näissä hankkeissa kuntien yhteistyöllä on suuri merkitys, koska rahoituksen saamisen ehtona on kuntien välinen yhteistyö sekä yhteistyö muun muassa sosiaalialan osaamiskeskusten kanssa.

Sosiaalialan osaamiskeskukset ovat uusia organisaatioita, jotka ovat kuntien, yliopistojen, ammattikorkeakoulujen ja sosiaalialan järjestöjen yhdessä muodostamia osakeyhtiöitä, yhdistyksiä tai vapaamuotoisia, sopimuksiin perustuvia yhteenliittymiä. Liikkeelle on lähdetty kunkin alueen kehittämistarpeista ja voimavaroista. Pysyvän rahoituksen osaamiskeskukset ovat saaneet vuoden 2002 alusta, joskin perusrahoitus määräytyy väestömäärän ja pinta-alan mukaan. Muu rahoitus tulee kunnilta tai erilaisena hankerahoituksena. Ajankohtaisinta osaamiskeskusten toiminnassa on osallistuminen sosiaalialan kehittämisohjelman eteenpäin vientiin eri seuduilla. Osaamiskeskusten tehtävänä on toteuttaa muun muassa varhaiskasvatukseen liittyvää kehittämisohjelmaa omalla alueellaan. Ne laativat seudullisen toimeenpanosuunnitelman ja valmistelevat sekä suunnittelevat hankkeita. (Laki sosiaalialan osaamiskeskustoiminnasta 2001.)

Varhaiskasvatuksen seutukysely

Valoa I -hankkeen aikana tehdyn selvityksen (Alila 2003) mukaan varhaiskasvatuksessa seutu-yhteistyötä teki vain puolet kunnista. Keskeisiä yhteistyömuotoja ovat koulutukset, yhteinen suunnittelutyö ja vertaisarviointi. Joillakin kunnilla on ollut yhteisiä projekteja. Yhteisiä laatu-vastaavia ei vuonna 2003 ollut vielä kenelläkään. Yhteistyö oli hyvin satunnaista ja vähäistä ja syynä vähyyteen oli usein aikapula.

Varhaiskasvatuksen seutuyhteistyöstä on vähän tietoa. Siksi nykytilan kartoituksen tekeminen Valoa II -hankkeen puitteissa oli tärkeää. Samalla selvitettiin kyselyllä millaisena seutukunnat näkevät varhaiskasvatuksen seutuyhteistyön tulevaisuuden: mitä hyvää sekä millaisia haasteita ja esteitä kuntien mielestä on olemassa. Kyselyn lisäksi haastateltiin kahden kunnan päivähoiton johtajaa ja yhden kunnan sosiaalijohtajaa. Kunnat kuuluivat yhteen kyselyssä mukana olleeseen seutukuntaan. Heiltä kysyttiin muun muassa miten kuntien välinen yhteistyö on alkanut, millaisia etuja ja/ tai haittoja yhteistyöstä on ollut, mitkä asiat seutuyhteistyössä ovat keskeisiä ja miltä seutuyhteistyön tulevaisuus näyttää. Haastatellut henkilöt olivat itse osallistuneet kuntien väliseen yhteistyöhön jo ennen seutuyhteistyökokeiluun lähtemistä.

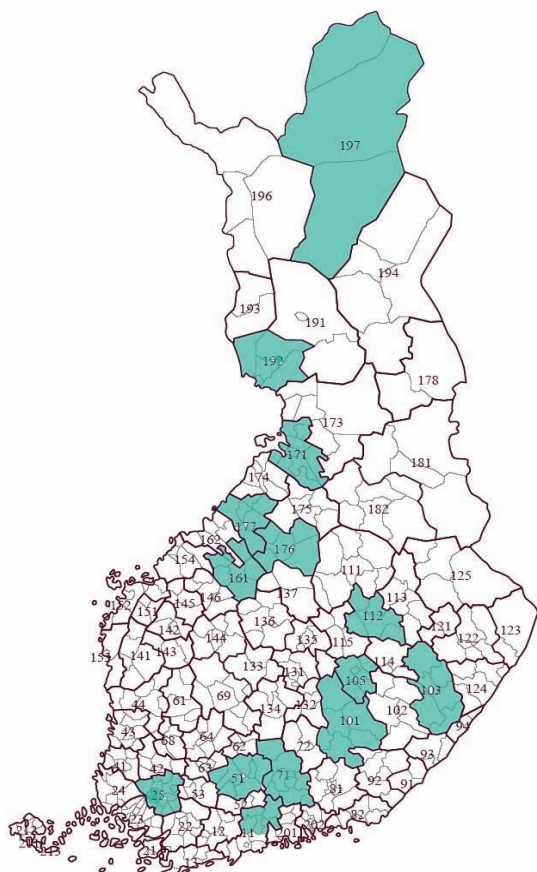
Seutuyhteistyökyselyllä selvitettiin muun muassa

- tehdäänkö varhaiskasvatuksessa seudullista yhteistyötä
- missä asioissa seudullista yhteistyötä tehdään
- miten seutuyhteistyö on organisoitu ja resursoitu
- mitkä ovat seudullisen yhteistyön edut/haasteet/mahdollisuudet/ uhat
- miltä seutuyhteistyö näyttää viiden vuoden kuluttua
- millaisia seudullisia sosiaalialan kehittämishankkeita on menossa (rahoitus kansallisen sosiaalialan kehittämishankerahoituksen kautta ja muulla tavalla)
- millaisista kehittämishankkeista on tullut pysyviä käytäntöjä
- onko seudulla yhteisiä varhaiskasvatusta ohjaavia asiakirjoja
- onko perusteilla seudullisia varhaiskasvatuksen kehittämissyksiköitä
- tehdäänkö yhteistyötä sosiaalialan osaamiskeskusten kanssa
- tehdäänkö yhteistyötä muiden seutujen kanssa

- millaista ohjausta tarvitaan sosiaali- ja terveysministeriöltä, Stakesilta, Suomen Kuntaliitolta, lääneiltä, sosiaalialan osaamiskeskukselta tai joltakin muulta taholta.

Seutuyhteistyökokeilulain piirissä olevista seutukunnista valittiin satunnaisesti varhaiskasvatuksen seutuyhteistyökyselyyn aluksi kymmenen seutua: Lahden, Loimaan, Nivala-Haapajärven, Oulun, Pieksämäen, Pohjois-Lapin, Kaustisen, Kuopion ja Savonlinnan seudut sekä Kuuma seutu. Seutujen keskuskunniksi tulkittiin tässä varhaiskasvatuksen selvityksessä Lahti, Loimaa, Nivala, Oulu, Pieksämäki, Sodankylä, Kaustinen, Kuopio, Savonlinna ja Järvenpää. Yhteen seutukuntaa kuului kaksi kuntaa, yhteensä 11 kuntaa ja muihin siltä väliltä. Pinta-aloiltaan ja asukasmääriltään seutukunnat olivat hyvin erikokoisia.

Kysely (liite 4) ja saatekirje lähetettiin maaliskuussa 2005 sähköisesti näiden kuntien varhaiskasvatuksen yhteyshenkilöille. Vastausten lisäämiseksi kysely lähetettiin neljälle uudelle seutuyhteistyökokeilulain piirissä olevalle seudulle toukokuussa 2005. Kysely saivat Hämeenlinnan, Kemi-Tornion, Mikkelin ja Ylivieskan seudut. Jokaiseen uuteen seutukuntaan kuului 6–8 kuntaa. Keskuskunniksi valittiin Hämeenlinna, Kemi, Mikkelä sekä Ylivieska. Kysely lähetettiin näiden kuntien varhaiskasvatuksen yhteyshenkilöille. Kyselyyn vastaamisesta muistutettiin vielä sähköpostilla ja puhelimitse. Kaikkien yhteyshenkilöiden tehtävänä oli kerätä vastaukset oman seutukuntansa alueelta siten, että jokaiselta seutukunnalta saatiin yksi yhteinen koko seutua koskeva vastauslomake. Yhteiset vastaukset jokainen seutukunta keräsi sopivammaksi katsomallaan tavalla. Vastauksista kävi ilmi, että useimmat seutukunnat olivat sopineet yhteisen päivähoiton johtajien tai vastaavien tapaamisen, jossa kysymyksiin vastattiin. Kaikkiaan vastauksia lähetettiin 14 seutukuntaan ja vastauksia saatiin 10 seutukunnalta. Viimeisin vastaus palautettiin elokuussa 2005. Kaikki vastaukset käsiteltiin luottamuksellisesti, eikä minkään yksittäisen seutukunnan vastauksia esitellä erikseen.

KUVIO 1. Seutukunnat, joihin kysely lähetettiin

Varhaiskasvatuksen seutukyselyn tuloksia

Lähes kaikissa kyselyyn vastanneissa seutukunnissa tehdään varhaiskasvatuksen seutuyhteistyötä. Usein yhteistyö on alkanut naapurikuntien yhteisinä kokoontumisina, kun on ollut tarve keskustella päivähoidon ajankohtaisista asioista, konsultoida toinen toisiaan ja suunnitella yhteistä koulutusta. Kestoaiheena on jo vuosien ajan ollut päivähoidon laajeneminen ja kasvaminen, joka on tuottanut ongelmia aika ajoin kaikissa kunnissa.

Seutuyhteistyön tekeminen, organisointi ja resursointi

Varhaiskasvatuksen seutuyhteistyön kyselyyn vastanneet seutukunnat *tekevät yhteistyötä* hyvin erilaisissa ja eritasoisissa asioissa. Muutama yhteistyötapa nousee kuitenkin ylitse muiden. Eniten mainintoja kyselyssä (kahdeksan) oli päivähoidon johtoryhmien, päivähoidon vastaavien tai erityistyöntekijöiden yhteisistä säännöllisistä tapaamisista ja kokouksista. Seuraavaksi eniten (seitsemän mainintaa) seudut olivat järjestäneet koko henkilöstön tai joidenkin henkilöstöryhmien yhteisiä koulutustilaisuuksia ja täydennyskoulutusta. Koulutukset ovat liittyneet useimmiten moniammatillisuuteen, kehittämistoimintaan ja laatuun, varhaiskasvatussuunnitelman (vasu) laatimiseen sekä erityispäivähoitoon.

Haastatellut päivähoiton johtajat kertoivat varhaiskasvatuksen yhteistyön alkaneen aikoinaan pienten kuntien perhepäivähoitajien tarpeesta keskustella päivähoiton ajankohtaisista asioista, suunnitella yhteistä koulutusta ja saada tukea kollegoilta. Tapaamiset ovat muuttuneet vähitellen säännöllisiksi ja mukaan ovat tulleet kaikki seudun kuntien päivähoidosta vastaavat henkilöt. Päivähoiton johtajat kokevat, että yhteinen keskustelu auttaa esimerkiksi perustelemaan oman kunnan päättäjille varhaiskasvatuksen ja päivähoiton merkitystä, resurssien tarvetta sekä koulutustarpeita.

Viidessä seutukunnassa myydään ja/tai ostetaan päivähoiton ja erityispäivähoiton palveluja naapurikuntiin/ naapurikunnista. Kolme seutukuntaa pitää tärkeänä vertaistuen antamista ja saamista sekä yhteydenottoja tarpeen mukaan. Samat seudut myös konsultoivat toisiaan mm. erilaisissa varhaiskasvatuksen järjestelyissä ja palveluissa. Yhteistä seutuvasua laaditaan parhaillaan kolmessa seutukunnassa ja kahdessa seutukunnassa järjestetään yhteistä seudullista vasukoulutusta, vaikka kunkin kunnan tarkoitus onkin laatia omat kuntavasunsa. Vain yhdessä seutukunnassa on laadittu yhteinen esiopetuksen opetussuunnitelma. Yhteisiä käytäntöjä muun muassa päivähoitomaksuihin ja henkilöstön palkkaukseen liittyen pohditaan edelleen kahdella seudulla. Samoin kaksi seutukuntaa mainitsi samanlaisista päivähoiton tietokoneohjelmista ja laskutusjärjestelmistä. Muut seutukuntien käyttämät yhteistyömuodot mainitaan vain kerran. Mainintoja oli yhteisestä perhepäivähoiton hankkeesta, koulutusasiantuntijuuden vaihdosta, keskinäisestä neuvonnasta sekä seutukeskusyhteistyöstä.

Vain yksi kyselyyn vastannut seutukunta ilmoitti, ettei varhaiskasvatuksen seudullista yhteistyötä tehdä. Syynä ovat kuntien liian suuret kokoerot. Topografiakaan ei kannusta seudulliseen yhteistyöhön muualla kuin yksittäisissä palvelutilanteissa kuntien raja-alueilla. Varhaiskasvatussuunnitelmatyöskentelyn (vasutyöskentely) alussa seutukunnassa kuitenkin selvitetiin seutuyhteistyön tarvetta, mutta kuntien kokoerot olivat liian suuret, joten kaksi kuntaa päätti edetä itsenäisesti vasun laatimisessa. Seudun sosiaalialan osaamiskeskus keskittyykin tällä hetkellä vain seudun pienten kuntien vasutyöskentelyn ohjaamiseen ja tukemiseen. Jotkut kunnat tekevät kuitenkin yhteistyötä muiden seutujen kuntien kanssa konsultaation ja hyvien käytäntöjen muodossa. Yliseudullista yhteistyötä tukevat mm. näiden kuntien samanlaiset päivähoiton tietojärjestelmät.

Kyselyyn vastanneissa seutukunnissa varhaiskasvatuksen seutuyhteistyö on *organisoitu* lähinnä yhteisten ja säännöllisten tapaamisten muodossa. Tapaamisiin osallistuvat useimmiten

kunnan päivähoiton johtajat ja joskus myös sosiaalijohtajat. Monissa seutukunnissa on käytössä myös niin sanottu verkostomainen yhteistyökuvio, jossa ajankohtaisista asioista keskustellaan ja niitä suunnitellaan eri alojen asiantuntijoiden kesken. Koulutuksiin ja muihin tapahtumiin osallistuu kuntien päivähoiton henkilöstöä. Jotkut kunnat myyvät erityispäivähoidon palveluita naapurikunnille suhteessa jokaisen kunnan lasten lukumäärään ja kunnat ostavat siten tietyn määrän palvelupäiviä kuukaudessa. Seutuyhteistyöhön suhtaudutaan pääosin myönteisesti ja tapaamiset koetaan tärkeäksi foorumiksi, jossa on mahdollisuus keskustella, sopia ajankohtaisista asioista ja kehittämisestä sekä saada vertaistukea. Joidenkin yhteisten hankkeiden kautta seutukunnat ovat organisoineet myös seudullisia ohjausryhmiä ja kehittäneet yhteistyötä sosiaalialan osaamiskeskuksen kanssa esimerkiksi vasuun liittyen.

Varhaiskasvatuksen seutuyhteistyötä ei ole useimmiten mitenkään erikseen *resursoitu*, vaan työ toteutetaan muiden tehtävien ohella ja jokainen seutukunnan kunta maksaa tapaamisista ja yhteistyöstä aiheutuvat kulut itse. Yhdessä seutukunnassa kuntiin on budjetoitu määrärahoja erityislastentarhanopettajan palveluihin ja yksi kyselyyn vastannut seutukunta organisoi seutuyhteistyön jatkossa samoin eli erityislastentarhanopettajan työpanos ja palkkamenot jaetaan seudullisesti. Joihinkin seutukuntien yhteisiin hankkeisiin on palkattu myös projektityöntekijöitä. Resursseihin onkin panostettu hyvin eri lailla: joissakin kunnissa on esimiehille ja henkilöstölle mahdollistettu ajallisesti osallistuminen seudulliseen yhteistyöhön, työryhmiin ja koulutuksiin. Toisissa kunnissa taas lisäresursseja ei ole järjestetty lainkaan.

Seutuyhteistyön edut, haasteet, mahdollisuudet ja uhat

Vastaajien mukaan seutuyhteistyöstä on etuja sekä asiakkaille että henkilöstölle. Asiakkaat saavat samanlaatuisia palveluita ja henkilöstö voi yhdistää voimavarojaan. Uhkakuvia luo muun muassa kuntien huono taloudellinen tilanne, jonka seurauksena pelätään varhaiskasvatuspalveluiden huononevan.

Nykyiset edut, haasteet, mahdollisuudet ja uhat

Seutuyhteistyön *etuja* asiakkaille ovat ennen kaikkea tasapuolisesti ja tasa-arvoisesti suunnitellut alueelliset palvelut. Henkilöstö on puolestaan voinut yhdessä etsiä toimivia seudullisia varhaiskasvatuksen toimintatapoja ja käytäntöjä. Samalla kunnat ovat yhdistäneet voimavarojaan, taloudellisuuttaan (muun muassa yhteistyö palvelujen järjestämisessä, kustannusten jakaminen ja muu resursointi), tehokkuutta sekä seudullisten varhaiskasvatuspalveluiden kartoitustaan. Aikaan on saatu siten enemmän kehittämistyötä ja positiivisia vaikutuksia koko seudulle. Henkilöstön yhteenkuuluvuuden tunne ja motivaatio ovat lisääntyneet. Asiantuntijuutta, osaamista ja hyviä käytäntöjä on kyetty jakamaan sekä hyödyntämään koko seudun alueella. Henkilöstö on saanut myös vertaistukea toinen toisiltaan, sekä uutta tietoa niin seudun kuin valtakunnankin tasolta. Yhteiset koulutukset ovat lisänneet kokemusten jakamista. Yhteisistä linjauksista ja käytännöistä puhuminen on ollut hyödyllistä koko seutukunnan tasolla.

Varhaiskasvatuksen seudullisina *haasteina* kyselyyn vastanneet seutukunnat mainitaan parhaillaan meneillään oleva vasun laadinta, esiopetussuunnitelman päivittäminen sekä erityistä tukea tarvitsevien lasten määrän kasvu. Seutukunnissa mietitään myös miten ja mitä käytäntöjä voitaisiin yhtenäistää joustavasti ja kaikkia kuntia tyydyttävällä tavalla. Keskusteluja on käyty varhaiskasvatuspalveluiden seudullisesta kehittämisestä (esimerkiksi erityispäivähoito), työn kehittämisestä, uudenlaisten seudullisten yhteisten toimintakulttuurien luomisesta, päivähoitomaksujen yhtenäistämisestä, perhepäivähoitajien palkkauksesta ja aikataulujen yhteensovittamisesta. Asioiden yhteensovittaminen koetaan joskus hankalana, varsinkin kun kuntien päivähoitossa on

hyvin erilaisia toimintakulttuureita ja päivähoitomuotoja. Erilaisten näkökulmien yhdistäminen ja kaikille osapuolille sopivien työmuotojen löytäminen vie aikaa. Samoin ajan ja resurssien riittämistä pidetään haasteina.

Vaikka yhteistyön tekeminen koetaan hyvin haastavaksi, niin onnistuessaan se tuo, yhden seutukunnan sanoin, rajattomia *mahdollisuuksia*. Jos varhaiskasvatuspalvelut ovat järjestetty hyvin yli kuntarajojen, on sillä vetovoimaa lapsiperheiden muutolle seudulle. Pitkällä aikavälillä voidaan siten kehittää kokonaista seudullista ”päivähoitotuotetta”. Yhteistyö, kokemus ja vertaistuki antavat voimaa koko seudun varhaiskasvatuksen kehittämistyössä. Seudullisessa mallissa tarpeet pystytään kartoittamaan paremmin ja varhaiskasvatuksen tietotaitoa jakamaan koko seudun henkilöstölle. Samoin työvoimaa voidaan rekrytoida koko alueella ja se helpottaa esimerkiksi sijaisten hankkimista. Yhteistyö mahdollistaa myös pienen kunnan varhaiskasvatuksen kehittämisen ja henkilöstön osaamisen. Seutukunnat mainitsivat yhteistyön myös yhtenäistävän seudun kuntien varhaiskasvatuksen laatua ja yhteisiä laatukriteereitä.

Uhkina nähdään kuntatalouden nykyinen tila (taloudelliset uhat, palveluiden supistamiset), erilaiset työaikajärjestelyt ja työntekijäresurssit (riittävätkö yhteistyöhön), henkilöstön jaksaminen ja väestön ikääntyminen. Kunnat kokevat, että palvelujen toimivuuden ja pysyvyyden takaaminen on mahdotonta. Palvelut ovat usein myös keskittyneet taajamiin, seudut ovat liian laajoja ja etäisyydet pitkiä. Monet seutukunnat siis pelkäävät, että palvelut saattavat huonontua seudullisella keskittämisellä. Uhkana yhteistyölle koetaan myös se, että kuntakohtaiset intressit painottuvat hyvin eri tavoin, eikä yhteistä visiota ole siten helppo löytää. Yksi seutukunta pitää uhkana myös varhaiskasvatuspalveluiden yhdistämisen seudullisesti samaan organisaatioon.

Tulevaisuuden muistelu

Kyselyyn vastanneet seutukunnat saivat ”muistella” myös varhaiskasvatuksen tulevaisuutta, joka tarkoittaa, että kunnat eläytyivät päivähoidon tilanteeseen viiden vuoden päähän ja esittivät tulkinnan miltä varhaiskasvatuksen seutuyhteistyö silloin näyttää (taulukko 2). Tulevaisuuden tilanteen kuvaamiseen seutukunnat saivat käyttää omaa ajatteluaan ja mielikuvitustaan. Viiden vuoden kuluttua *eduiksi* arvioitiin edelleen paljon samoja asioita kuin tälläkin hetkellä. Jotkut seutukunnat näkivät uutena asiana kuntien yhdistymisen, sekä palvelujen ja investointien seudullistumisen. Monet seutukunnat arvelivat palveluiden yhtenäistyneen viiden vuoden päästä koko seudun alueella ja siten parantuneen kuntalaisten näkökulmasta. Kokemusta, tietoa, osaamista ja asiantuntijuutta on saatu viiden vuoden päästä lisää. Samoin varhaiskasvatuksen seudullinen laatu, kustannustehokkuus ja resurssien jakaminen ovat parantuneet. Seutuyhteistyön arveltiin organisoituneen paremmin, uusia verkostoja on luotu ja ne toimivat suunnitelmallisesti. Samalla seudullisista varhaiskasvatuspalveluista on tullut selkeä kokonaisuus.

Suurena tulevaisuuden *haasteena* on luoda yksi suuri seudullinen varhaiskasvatuksen organisaatio, jossa kuntalaiset saisivat tasavertaisia ja samanlaatuisia palveluita, sekä jossa resurssien saatavuus olisi turvattu. Muina haasteina nähdään alati muuttuva yhteiskunta ja sen myötä muuttuva päivähoito, täydennyskoulutuksen seudullinen järjestäminen, yhteisen keskustelukulttuurin luominen sekä yhtenäisten käytäntöjen (esimerkiksi päivähoitomaksut, palkkaus) luominen. Kuntia arveltiin olevan viiden vuoden päästä vähemmän kuin nyt erilaisten kuntaliitosten ja yhdistymisten vuoksi. Yhdistymiset tuovat tullessaan aivan uudenlaisia haasteita yhteistyölle ja palveluiden järjestämiselle.

TAULUKKO 2. Varhaiskasvatuksen seutuyhteistyön edut, haasteet, mahdollisuudet ja uhat nyt sekä viiden vuoden päästä

	Seutuyhteistyö nyt	Seutuyhteistyö viiden vuoden päästä
Edut	<ul style="list-style-type: none"> – kuntalaisille tasapuolisia ja tasavertaisia palveluita – toimivien käytäntöjen esiin nostaminen (ideat, vinkit) – voimavarojen ja resurssien yhdistäminen (taloudellisuus, tehokkuus, seutupalvelujen kartoitus) – kehittämistyön tekeminen – asiantuntijuuden, tiedon, taidon, osaamisen ja kokemuksen jakaminen – henkilöstön yhteenkuuluvuuden tunteen lisääntyminen – henkilöstön motivaation lisääntyminen – henkilöstö saanut vertaistukea – henkilöstö saanut uutta tietoa seudun ja valtakunnan tason palveluista – koulutukset lisänneet kokemusten jakamista – yhteisistä linjauksista ja käytännöistä puhuminen hyödyttänyt koko seutukuntaa 	<ul style="list-style-type: none"> – kuntien yhdistyminen tuonut palvelujen ja investointien yhdistymisen ja yhtenäistymisen – palvelut parantuneet kuntalaisten näkökulmasta – kokemusta, tietoa, osaamista ja asiantuntijuutta saatu lisää – varhaiskasvatuksessa parantunut: <ul style="list-style-type: none"> seudullinen laatu kustannustehokkuus resurssien jakaminen tullut selkeää kokonaisuus – yhteistyö organisoitunut paremmin – uusia verkostoja, jotka toimivat suunnitelmallisesti
Haasteet	<ul style="list-style-type: none"> – vasun laadinta – esiopetussuunnitelman päivittäminen – erityispäivähoito: erityistä tukea tarvitsevien lasten määrän kasvu – käytäntöjen muotoileminen niin, että ne tyydyttävät kaikkia kuntia – työn kehittäminen yhdessä – seudullisen toimintakulttuurin luominen – maksujen yhtenäistäminen – perhepäivähoitajien palkkaus – aikataulujen yhteensovittaminen – ajan ja resurssien riittäminen 	<ul style="list-style-type: none"> – seudullisen organisaation luominen (turvatut resurssit, kuntalaisille tasavertaiset ja samanlaatuiset palvelut) – muuttuvan yhteiskunnan haasteisiin vastaaminen varhaiskasvatuksessa: <ul style="list-style-type: none"> muuttuva päivähoito seudullinen täydennyskoulutus – yhteisen keskustelukulttuurin luominen – yhtenäisten käytäntöjen luominen (maksut, palkkaus) – kuntaliitosten tuomat uudet haasteet
Mahdollisuudet	<ul style="list-style-type: none"> – rajattomat mahdollisuudet – lapsiperheiden helppo muuttaa kunnasta toiseen – yhteisen seudullisen ”päivähoitotuotteen” luominen – henkilöstölle voimaa vertaistuesta, yhteistyöstä ja kokemuksista – mahdollisuus kartoittaa varhaiskasvatuspalveluita paremmin – tietotaidon jakaminen – työvoiman yhteinen rekrytointi – pienen kunnan mahdollista kehittää ja kehittyä – yhteisen varhaiskasvatuksen laadun luominen 	<ul style="list-style-type: none"> – voimavarojen yhteinen käyttö – palveluiden kehittyminen ja monimuotoistuminen – näkökulmien ja -kantojen avartuminen – lisääntyneet ostopalvelut – työvoiman rekrytointi helpottunut – erityispäivähoito kehittynyt – yhteistyötä ylisektorisesti sekä yksityisten palveluiden ja kolmannen sektorin kanssa – osaamiskeskusten rooli vahvistunut: laadun tukeminen

	Seutuyhteistyö nyt	Seutuyhteistyö viiden vuoden päästä
Uhat	<ul style="list-style-type: none"> – kuntatalouden huono tila: taloudelliset uhat ja palveluiden supistaminen – palveluiden pysyvyyden ja toimivuuden takaaminen – erilaiset työaikajärjestely ja työntekijäressit – henkilöstön jaksaminen – etäisyydet, palvelujen keskittyminen taajamiin – väestön ikääntyminen – erilaiset kuntakohtaiset intressit, yhteisen vision löytäminen vaikeaa – palveluiden yhdistäminen samaan seudulliseen organisaatioon 	<ul style="list-style-type: none"> – talouden heikentyminen entisestään – varhaiskasvatuksen laadun huonontuminen – kuntien lisääntyvä eriarvoisuus – (lähi)palvelujen heikkeneminen ja häviäminen – poliittinen seudullinen päätöksenteko hankalaa – yhteiskunnallisten ja varhaiskasvatuksen arvojen koveneminen – ajan puute – perhepäivähoitajapula

Viiden vuoden päästä *mahdollisuuksina* nähdään voimavarojen yhteiskäyttö kaikilla varhaiskasvatuksen osa-alueilla, palveluiden kehittyminen ja monimuotoistuminen yli kuntarajojen ja sitä kautta näkökulmien ja -kantojen avartuminen. Seutukunnat arvelivat ostopalvelujen lisääntyvän, työvoiman rekrytoinnin helpottuvan ja erityispäivähoidon kehittyvän. Jotkut seutukunnat visioivat osaamiskeskusten roolin vahvistuneen tulevaisuudessa siten, että varhaiskasvatuksen laatua pystyttäisiin tukemaan koko seudun alueella. Ylisektorisen yhteistyön, sekä yhteistyön yksityisten palveluiden ja kolmannen sektorin palveluiden kanssa arveltiin lisääntyneen ja parantuneen viiden vuoden päästä.

Tulevaisuuden *uhkina* nähtiin kuntien talouden huonontuminen ja sen seurauksena varhaiskasvatuksen laadun heikkeneminen sekä kuntien lisääntynyt eriarvoisuus. Monet kyselyyn vastanneet seutukunnat pelkäävät palvelujen heikkenemistä sekä lähipalveluperiaatteen häviämistä. Poliittisen seudullisen päätöksenteon arveltiin olevan tulevaisuudessa hankalaa ja siten uhka varhaiskasvatukselle. Samalla pohdittiin sitä, kovenevatko yhteiskunnalliset ja varhaiskasvatuksen arvot seudullisen päätöksenteon myötä. Edelleen oli mainintoja myös ajan puutteesta ja perhepäivähoitajien saamisen vaikeutumisesta.

Hankkeet ja pysyvät käytännöt

Seitsemän seutukuntaa ilmoitti, ettei yhteisiä seudullisia valtion avustuksella rahoitettuja hankkeita juurikaan ole. Kolme seutukuntaa ilmoitti, että heillä on hankkeita meneillään. Yhdessä seutukunnassa toteutetaan lastensuojeluhanketta, jossa päivähoito on mukana. Hanke koskee useita seudun kuntia. Toisessa seutukunnassa on meneillään vanhemmuuden tukemiseen ja varhaiseen puuttumiseen liittyvä hanke ja kolmannella perhehanke. Yksi näistä seutukunnista suunnittelee myös varhaiskasvatuksen kehittämishanketta.

Muulla tavalla, kuin kansallisella sosiaalialan kehittämisrahalla, rahoitettuja hankkeita on viidessä seutukunnassa. Hankkeiden aiheina ovat hyvinvointi, perhepäivähoito, kasvatuskumppanuus, perhetyö ja kunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman laatiminen. Kahdessa seutukunnassa on suunnitteilla uusia hankkeita, jotka liittyvät ennaltaehkäisevään perhetyöhön ja julkisten palveluiden parantamiseen.

Kehittämishankkeista ei ole seutukuntien mielestä seurannut vielä kovin paljon *pysyviä käytäntöjä*, koska hankkeet ovat edelleen kesken ja vaikutuksia ei ole vielä muodostunut eikä

niitä voida siten arvioida. Yksi seutukunta ilmoitti, että suunnitelmia tulevaisuutta varten on rakennettu. Seudulla aiotaan jatkaa moniammatillisten tiimien toimintaa ja hankkeen ohjausryhmä muuttuu varhaiskasvatuksen työryhmäksi, jonka tehtävänä on käsitellä muun muassa ajan-kohtaisia asioita, koulutusasioita ja varhaiskasvatuksen kehittämistä. Toinen seutukunta ilmoitti jatkavansa hyvin alkanutta koulutusyhteistyötä, kouluttajaverkoston käyttöä ja työnohjausta. Myös sosiaalialan osaamiskeskuksen kanssa hyvin alkanutta yhteistyötä ja vuorovaikutusta on tarkoitus vakiinnuttaa monella seudulla. Eräissä seutukunnassa alueen kunnat ostavat yhdeltä kunnalta erityislastentarhanopettajan palveluita ja toisessa seutukunnassa kiertävä erityislastentarhanopettaja on seudun yhteinen. Yksi seutukunta ilmoitti, että aikaisemman Valoa -laatuhankkeen aikana aloitettu kuntayhteistyö jatkuu ja kehittyy edelleen. Monilla seuduilla moniammatillinen ja ylisektorinen yhteistyö on nyt jo laajentunut.

Muu yhteistyö

Yhteisiä *seutuvasuja* ollaan tekemässä parhaillaan kolmessa kyselyyn vastanneessa seutukunnassa ja yksi seutukunta harkitsee seutuvasun laatimista. Seudun kaikki kunnat eivät aina välttämättä ole kuitenkaan olleet mukana laatimassa seutuvasua, vaan sitä ovat saattaneet tehdä vain tietyt kunnat yhdessä.

Vain yhdessä seutukunnassa on suunnitteilla koko seudun yhteinen *varhaiskasvatuksen seudullinen kehittämissyksikkö*. Kehittämissyksikön tavoitteiksi on määritelty varhaiskasvatusyhteistyön lisääminen, varhaiskasvatuspalveluiden laadun parantaminen ja tasavertaistaminen sekä henkilöstön osaamisen lisääminen koulutusten kautta. Toisessa seutukunnassa on suunnitteilla seudullisen kehittämissyksikön perustaminen yhteistyössä sosiaalialan osaamiskeskuksen kanssa, mutta muissa seutukunnissa ei ole suunnitteilla seudullisia eikä myöskään joidenkin kuntien yhteisiä kehittämissyksiköitä.

Sosiaalialan osaamiskeskusten kanssa kaikki vastanneet seutukunnat ovat tehneet enemmän tai vähemmän yhteistyötä. Eniten on mainintoja tapaamisista (esimerkiksi työkokoukset), koulutuksista, koulutuksien järjestämisestä ja konsultaatiosta. Yhteistyöhön organisoituminen on edelleen kesken monilla seuduilla. Osaamiskeskus on mukana useissa seutu- ja kuntavasujen laadintaprosesseissa sekä joissakin hankkeissa ja työryhmissä. Osaamiskeskukset ovat olleet myös mukana kehittämissyksiköiden suunnittelussa. Sosiaalialan osaamiskeskusten varhaiskasvatuksen suunnittelijoiden kanssa ollaan joissakin seutukunnissa säännöllisessä ja tiiviissä yhteistyössä. Suunnittelija on mukana työryhmissä, koulutussuunnittelussa sekä osallistuu omalta osaltaan alueen palveluiden suunnitteluun. Yksi seutukunta ilmoitti olevansa pettynyt sosiaalialan osaamiskeskuksen kanssa tehtävään yhteistyöhön, koska varhaiskasvatus ei tunnu kiinnostavan seudun osaamiskeskusta.

Yhteistyötä tehdään jonkin verran myös muiden kuin oman seutukunnan kanssa. Neljä seutukuntaa tekee yhteistyötä vain oman seudun kanssa ja kuudella on suhteita myös muille seuduille. Yhteistyökumppaneina ovat usein lähellä olevat kunnat tai samankokoiset kunnat. Yhteistyön tekemisen aiheet ovat samoja kuin oman seutukunnankin sisällä eli maakunnallinen yhteistyö, koulutus, konsultointi, hyvistä käytännöistä tiedottaminen, perhepäivähoidon kehittäminen, varhaiskasvatussuunnitelman laatiminen ja erilaiset varhaiskasvatuksen hankkeet.

Valtakunnallisen ohjauksen tarve

Kyselyn mukaan seutuyhteistyöhön tarvitaan myös valtakunnallista ohjausta. *Sosiaali- ja terveysministeriöltä* toivotaan ohjausta ja tietoa varhaiskasvatuksen ajankohtaisista aiheista kuten tähänkin asti. Lisäksi halutaan ohjeistusta turvallisuusasioihin, varhaiskasvatuksen laatuasioi-

hin sekä seutuyhteistyön resursointiin. Ministeriöltä halutaan myös konkreettista ohjausta varhaiskasvatussuunnitelmien tekoon ja resursointia varhaiskasvatuksen kehittämishankkeisiin. Tietoa kaivataan myös valtakunnallisesti tavoiteltavista varhaiskasvatuksen kehittämisen painopistealueista. Ministeriön toivotaan huomioivan seutujen näkemykset ja painopistealueet, myös päätöksenteossa.

Stakesilta toivotaan lisää koulutuksia (esimerkiksi VasuMentor), ohjeita varhaiskasvatuksen toteuttamiseen, tietoa ajankohtaisesta varhaiskasvatuksen tutkimustiedosta sekä uusia ideoita työhön. Lisäksi toivotaan hyvien käytäntöjen ja kokemusten levittämistä valtakunnallisesti eri hankkeista.

Suomen Kuntaliitolta halutaan kuvauksia toimivasta seutuyhteistyöstä. Lisäksi kaivataan ohjeistusta ja materiaalia varhaiskasvatuspalveluiden järjestämiseen sekä koulutusta esimerkiksi päivähoiton johtamisesta.

Läänien toivotaan pitävän kunnat ajan tasalla, antavan tukea ja ohjausta, huolehtivan siitä, että varhaiskasvatuksen asiat ovat hyvin kunnissa ja tuovan läänin näkökulmia varhaiskasvatukseen. Yksi seutu huomautti, että nykyisin lääni näyttää panostavan vain valvontaan. Ja yksi seutu toivoi yhteisiä kriteereitä hankkeiden hyväksymiseen tai hylkäämiseen läänien ja sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön kesken.

Sosiaalialan osaamiskeskuksilta toivotaan koulutusta varhaiskasvatuksen ajankohtaisista asioista, hankeapua ja hankkeiden käynnistämistä, yhteistyön jatkumista ja seudullisen yhteistyön sekä verkostojen ylläpitämistä. Osaamiskeskusten sanottiin tuoneen seutukunnille varhaiskasvatuksen tietoutta. Kuntien mielestä olisi tarpeellista saada tietoa osaamiskeskuksilta myös eri hankkeiden tuloksista. Kaksi seutukuntaa muistuttaa, että jokaisessa osaamiskeskuksessa pitää olla varhaiskasvatuksen asiantuntija tai koordinaattori.

Selvityksen johtopäätökset

Laadukas seudullinen palvelustrategia tarkoittaa, että kunnat pyrkivät löytämään yhteisen näkemyksen ja tahdon seudullisesta palvelujen tuottamistavoista sekä sitouttamaan eri toimijat toteuttamaan sitä. Seutujen on myös pohdittava miten yhdessä organisoitavia palveluita kehitetään, mitä palveluja tuotetaan seudullisesti, mitkä palvelut kunnat haluavat tuottaa itse ja mitkä halutaan ostaa yrityksiltä ja yhteisöiltä. Laadun varmistamiseksi kuntien yhteinen palvelustrategia käsittää myös jatkuvan ja systemaattisen seurannan. Siten palvelustrategiasta rakentuu samalla seudun palvelutoiminnan ohjaus- ja seurantajärjestelmä, jonka avulla kiinnitetään huomiota palvelurakenteisiin, muutostarpeisiin ja varmistetaan uudistusten toteuttaminen. Samalla voidaan ottaa kantaa siihen, mitkä palvelut tuotetaan lähipalveluina. (Seudullinen palvelustrategia 15.09.2005.) Haastatellun sosiaalijohtajan mielestä seudullisuuden keskeisiä asioita ovat erityisosaamisen ja erityispalveluiden yhdistäminen, erityisosaamisen jakaminen sekä seudullisesti laadukkaiden palvelujen aikaansaaminen. Yhteisen kuntalaisia palvelevan tavan löytäminen on seutuyhteistyön haaste.

Tämän pienimuotoisen selvityksen tarkoituksena oli saada tietoa varhaiskasvatuksen seutuyhteistyöstä, yhteistyön laadusta ja ohjauksen tarpeesta. Samalla selvityksen toivotaan edistävän omalta osaltaan muidenkin seutukuntien välistä yhteistyötä ja kannustavan seutukuntia hakemaan uusia menettelyjä palvelujen ja päätöksenteon parantamiseksi. Seutukunnat vastasivat kyselyyn erilaisin kokoonpanoin. Mukana vastaamassa saattoi olla vain parin kunnan päivähoiton henkilöstöä ja toisaalta yhdessä seutukunnassa vastaamassa oli seutukunnan kuntien päivähoiton johtajat, päiväkodin johtaja, sosiaalialan osaamiskeskuksen varhaiskasvatussuunnittelija ja ammattikorkeakoulu. On myös huomioitava, että kyselyyn vastasivat kuntien päivähoidosta vastuussa olevat henkilöt, joten vastaukset ovat useimmiten johdon ja hallinnon näkökulmasta.

Jos vastaajina olisivat olleet työyksiköissä työtä tekevät henkilöt, olisivat vastaukset luultavasti olleet hiukan erilaisia.

Jokainen varhaiskasvatuksen seutukyselyyn vastanneista seutukunnista tekee ainakin jonkin verran seutukunnan sisäistä yhteistyötä. Lisäksi yhden seudun kaksi kuntaa ovat myös yhdistäneet päivähoiton hallinnon. Yhteisistä tapaamisista, koulutuksesta ja palvelun ostosta tai myymisestä naapurikuntaan on tullut lähes jo osa varhaiskasvatuksen arjen työtä. Kuntien työntekijät kertoivat tarvitsevansa työssään kollegiaalista tukea, mahdollisuuksia keskustella ajankohtaisista asioista, konsultaatiota ja vertaistuen saamista ja antamista. Nykyään työntekijät osaavatkin hakea tukea ja ideoita tekemällä yhteistyötä myös muiden kuntien varhaiskasvatushenkilöstön ja asiantuntijoiden kanssa. Samanlaisia toiminta- tai työkäytäntöjä on kunnilla jo jonkin verran olemassa liittyen päivähoitomaksuihin, henkilöstön palkkaukseen ja päivähoito-ohjelmiin.

Vasujen laatimisesta on tullut joissakin seutukunnissa yhteinen asia, jonka seurauksena seutuyhteistyö on lisääntynyt. Vaikka yhteistä seutuvasua ei kyselyyn osallistuneisiin seutukuntaan tehtäisikään, niin kuntien yhteisissä koulutustilaisuuksissa voidaan dialogisessa keskustelussa reflektoida varhaiskasvatuksen ajankohtaisia aiheita ja laadun kehittämistä. Vasujen laatiminen onkin luultavasti ollut yksi syy, miksi kunnat ovat lisänneet yhteistyötä oman kunnan ulkopuolelle – joskus jopa koko seutukunnan ulkopuolelle. Enenevässä määrin kaivataan kuitenkin tulevaisuudessa resursointia yhteistyön tekemiseen. Seudullinen laadukas varhaiskasvatustyö vaatii aika-, raha- ja henkilöresursseja, eikä siihen ole mahdollista panostaa pelkästään vain muiden työtehtävien ohella.

Seutukunnat kokevat, että yhteistyöstä on ollut etuja paitsi henkilöstölle itselleen, niin myös asiakkaille. Yhteistyö mahdollistaa asiakkaille laadukkaat, tasapuoliset ja tasa-arvoisesti suunnitellut palvelut. Henkilöstö on voinut yhdessä etsiä toimivia seudullisia varhaiskasvatuksen toimintatapoja ja käytäntöjä. Samalla kun kunnat ovat yhdistäneet voimavarojaan ja kartoittaneet seudullisia varhaiskasvatuspalveluita, on saatu aikaan taloudellisempia ja tehokkaampia varhaiskasvatuspalveluita.

Kunnissa ja kuntien välillä keskustellaan jonkin verran myös varhaiskasvatuksen ohjaukseen liittyvistä asioista. Päivähoidosta vastaavat henkilöt ovat kehittäneet yhteisiä seudullisia malleja muun muassa palveluiden järjestämiseen, päivähoitomaksuihin ja henkilöstön palkkaukseen. Valtakunnallista ohjausta tähän kyselyyn vastanneet seutukunnat kaipaavat jonkin verran. Useimmiten mainittiin seutuyhteistyön ja yhteisten hankkeiden resursointiongelmat ja valtion hallinnon taholta haluttiin tietoa miten hankkeisiin saisi tukea. Informaatio-ohjaus nousi esiin muun muassa tarpeena saada tietoa sosiaali- ja terveysministeriöltä varhaiskasvatuksen ajankohtaisista aiheista ja kehittämisen painopistealueista. Ohjeistusta ministeriöltä odotetaan tällä hetkellä esimerkiksi päivähoiton turvallisuuteen liittyvissä kysymyksissä. Stakesilta seutukunnat toivovat jatkossakin koulutusta, ajankohtaista tietoa sekä ideoita arjen kehittämistyöhön. Seutukunnat eivät maininneet tarvitsevansa ohjeita tai neuvoja siihen, miten, milloin ja missä asioissa seutuyhteistyötä pitäisi tehdä. Vain Suomen Kuntaliitolta toivotaan tietoa ja ohjeistusta toimivasta seutuyhteistyöstä. Läänien toivotaan pitävän kunnat ajan tasalla ajankohtaisista asioista, valvontatehtävänsä lisäksi. Sosiaalialan osaamiskeskuksilta odotetaan tukea, hankeapua ja tiivistä yhteistyötä sekä verkostoitumista varhaiskasvatuksen alueella. Osaamiskeskusten merkitys alkaakin hiljalleen vasta näkyä. Kuntien toiveet ja toiveiden monimuotoisuus eri toimijatahoille ja ohjaukselle osoittavat sen, että kaikille kunnille ja seutukunnille ei ole läheskään aina selvää mikä on kunkin toimijatahon rooli. Jatkossa näiden kaikkien tahojen ja tasojen ohjaustehtävien määrittely kunnille lieneekin paikallaan.

Tärkeää olisi seurata myös muiden seutukuntien tekemän varhaiskasvatuksen yhteistyön tapoja ja laatua. Tällä hetkellä kyselyyn vastanneissa seutukunnissa on meneillään monia mielenkiintoisia hankkeita. Jatkossa tulee selvittää millaisia pysyviä käytäntöjä näistä hankkeista on jäänyt ja miten niistä on ollut hyötyä sekä tukea arjen varhaiskasvatustyöhön ja seudulliseen

yhteistyöhön. Kyselyn mukaan myös sosiaalialan osaamiskeskusten kanssa tehtävä yhteistyö on vielä melko selkiytymätöntä. Siksi yhteistyön seuraaminen on ajankohtaista myöhemmin. Tähän kyselyyn vastanneista seutukunnista ei mihinkään ollut vielä perustettu seudullista kehittämisyksikköä. Onkin tärkeää seurata miten seudullisten kehittämisyksiköiden perustaminen on edennyt, mikä on yksiköiden määrä ja minkä laatuista työtä kehittämisyksiköissä tehdään. Kuntien kiristynvä rahatilanne pakottaa mahdollisesti kunnat ja seutukunnat tekemään tulevaisuudessa yhteistyötä myös yli seutukuntarajojen, jotta kaikille kuntalaisille voitaisiin turvata peruspalvelut. Siksi tulee selvittää tehdäänkö oman seutukunnan lisäksi yhteistyötä myös muiden seutukuntien kanssa ja mistä syistä yhteistyötä tehdään.

Kun seudullisia varhaiskasvatuspalveluita kehitetään, tarvitaan verkostoitumista. Verkostoituminen tapahtuu niin kunnan sisällä hallintokuntien kesken, kuin myös muiden kuntien kanssa. Verkostoitua voidaan myös kunnan, erilaisten kansalaisjärjestöjen ja yritysten kesken. Eri asiantuntijatahojen keskeinen verkostoituminen on tarpeen muun muassa kehittämistyössä, hankkeissa ja sisällöllisten erityiskysymysten käsittelyssä.

Laatuhankkeet voivat verkottua paikallisesti, alueellisesti tai laajemminkin. Verkoston kautta on mahdollisuus kontaktien ja vuorovaikutuksen ylläpitoon ja se edellyttää joustavuutta sekä kommunikaatiotaitoja. Tarkoituksena on hakea joustavuutta, moniammatillista työtettä ja irtautua hierarkkisista malleista. Mukanaolijat määrittelevät tavoitteensa itse, joten sitoutuminen lisääntyy. Hyvin toimivat verkostot perustuvat osallistujien vapaaehtoiseen sitoutumiseen. On tärkeää, että käytetään vuoropuhelua, sallitaan riskinotto ja hyväksytään eriävätkin mielipiteet. Toimijoilla on aina oman alueensa substanssiasiantuntijuus, mutta he hyötyvät esimerkiksi kokemusten jakamisesta ja yhteisistä koulutuksista. Verkostomainen työskentelytapa on joustava ja edellyttää aktiivisia toimijoita. (Outinen, Lempinen, Holma & Haverinen 1999, 18.)

Seutuyhteistyön kannalta keskeinen julkisen palvelutuotannon yhteistyö on kuitenkin vielä melko harvinaista. Seutuyhteistyö vaatii sekä palvelujen laajuuden, että organisoinnin kehittämistä, jotta se vastaisi esimerkiksi varhaiskasvatuksen kehittämistarpeita. Alati kasvavat vaatimukset varhaiskasvatuspalveluiden laadulle, erityispalveluiden tarpeen kasvaminen sekä julkisen talouden nykyinen kehityssuunta edellyttävät muutoksia myös varhaiskasvatuspalveluiden hallinnossa. Kuntien jatkuvasti kiristynvä rahatilanne pakottaa kunnat tekemään yhteistyötä ja yhdistämään voimavarojaan, henkilöstöään sekä palveluitaan. Kunnat ovat kuitenkin rakenteiltaan hyvin erilaisia, hajanaisia ja resursointi palveluihin saattaa olla hyvin eritasoista. Lähitulevaisuudessa kuntien mietittäväksi jää mitkä ovat ne lähipalvelut, joita jokaisen kunnan pitää itse tuottaa ja mitkä palvelut voidaan tuottaa yhteistyönä naapurikuntien tai seutukunnan kesken. Lisäksi kunnat voivat yhteistyössä etsiä omia ratkaisu- ja toimintamalleja sekä sopia omalle seudulle ominaisesta tavasta tuottaa palveluita. Koska seudut ovat hyvin erilaisia (esimerkiksi kaupunkiseudut, maaseudut) voisi valtion hallinnon tehtävänä olla muun muassa mahdollistaa kuntien omaehtoinen kehitys ja palvelumallien monimuotoisuus. Valtionhallinnon näkökulmasta seutukuntien yhteistyötä pitää myös tukea ja kehittää. Seutukuntia tukevat toimenpiteet on rakennettava kuitenkin kuntien ja seutukuntien ehdotusten pohjalta.

Seutuyhteistyö ei ole edennyt valtion hallinnon näkökulmasta aivan toivotulla tavalla. Joillakin seuduilla yhteistyö on ollut vähäistä, hajanaista ja satunaista. Valtioneuvosto onkin esittänyt uudenlaista mallia kunta- ja palvelurakennemuutukseen. Tämän mallin lisäksi esiin on noussut myös kaksi muuta mallia. Valtioneuvoston mallin mukaan kunnat yhdistyisivät siten, että muodostettaisiin 20–25 aluekuntaa. Aluekunta keräisi verot ja saisi valtionavustukset. Lisäksi se vastaisi sosiaali- ja terveydenhuollosta, toisen asteen koulutuksesta sekä päättäisi mitkä asiat ja tehtävät delegoidaan lähikunnille. Suomen Kuntaliitto on ehdottanut puolestaan mallia, jossa olisi 50–80 suurkuntaa ja jokaisessa suurkunnassa 20 000–30 000 asukasta. Sosiaali- ja terveysministeriö esittää piirimallia, jossa kuntien sosiaali- ja terveyspalvelut sekä erikoissairaanhoido voitaisiin yhdistää maakunnan laajuisella alueella, mutta muuten kunnat säilyisivät entisellään.

On mahdollista, että edellä mainituista malleista valitaan joku toteutettavaksi, ja toisaalta yhtä mahdollista on myös se, että laaditaan jonkinlainen kaikkien kolmen mallin yhdistelmä. Joka tapauksessa valtioneuvoston tavoitteena on, että kunta- ja palvelurakennemuutos otetaan käyttöön vuoden 2009 alussa. (Hämeen Sanomat 30.9.2005.) On tuleva uudistusmalli sitten mikä tahansa, asettaa se myös kuntien varhaiskasvatukselle uusia haasteita. Siksi on ryhdyttävä ajoissa miettimään mitkä ovat näiden uusien mallien merkitykset varhaiskasvatuksen sisällöille, resursseille ja palveluille.

Laadukkaan yhteistyön tekeminen vaatii yhteistä tahtotilaa, jota kuntien välille on aika ajoin vaikea löytää. Yhteistyö vaatii myös innokkuutta jatkuvaan kehittämiseen, uskoa yhteistyön tärkeyteen ja yhteiseen tulevaisuuteen. Kuntien ongelmana on ollut viime vuosina myös henkilöstön hankeväsymys. Uusien hankkeiden katsotaan vievän aikaa perustyöltä ja niitä on vaikea nähdä osana arjen työtä. Vaarana kunnilla voi siten olla pysähtyminen ja paikalleen jämähtäminen. Kuntien yhteistyön merkitys ja tulokset näkyvät kuitenkin vasta pidemmällä aikavälillä. Kuntien on hyväksyttävä ajatus, että monet parhaat palvelut kyetään tarjoamaan tulevaisuudessa vain yhteistyössä toisten kuntien kanssa. Siksi erilaiset voimavarat tulee yhdistää järkevästi ja samalla huomioida eri kuntien taloudelliset, määrälliset ja laadulliset elementit.

Seutuselvitys nosti esiin sen, että varhaiskasvatuksen laatua laatukatsauksella seurattaessa ja arvioitaessa on huomioitava myös seudullisen varhaiskasvatuksen laadun arviointi, koska kunnat tekevät yhä enenevässä määrin yhteistyötä yli kuntarajojen sekä erilaisten sidosryhmien kanssa.

II VARHAISKASVATUKSEN LAATUKATSAUS JA ESITYS SEN TOTEUTTAMISEEN

5 LAATUKATSAUKSEN TEHTÄVÄ JA TAVOITTEET

Valoa II -hankkeessa keskitytään kunnallisesti tuotettujen varhaiskasvatuspalveluiden laadun seurantaan ja arviointiin. Tavoitteena on saada kuva julkisten palveluiden saatavuudesta ja laadusta sekä sitä kautta edistää varhaiskasvatuksen yhdenvertaista toteutumista koko maassa, ohjata sisällön kehittämistä ja yhdenmukaistaa toiminnan järjestämisen perusteita. Valoa II -hankkeessa laaditun suunnitelman mukaan seurantaa ja arviointia tehdään säännöllisin väliajoin ja tuloksista laaditaan varhaiskasvatuksen laatukatsaus.

Varhaiskasvatuspalveluita koskeva laatukatsaus ilmestyy *joka kolmas vuosi*. Laatukatsauksen laatiminen on kolmen vuoden prosessi, jonka aikana teemoja ja arvioitavia kohteita seurataan ja arvioidaan sekä niistä kerätään tietoja erilaisin menetelmin, saadut tulokset analysoidaan sekä lopuksi kootaan varhaiskasvatuksen laatukatsaukseksi.

Säännöllisesti ilmestyvän laatukatsauksen *tavoitteet*:

- saada kuva koko maan varhaiskasvatuspalveluiden tilasta
- arvioida jo tuotettujen palveluiden laatua
- saada tietoa kuntien välistä vertailua varten
- selvittää ja nostaa esiin alueellisia ongelmakohtia sekä tehdä ehdotuksia ratkaisukeinoiksi
- ohjata ja tukea kuntia laadukkaan varhaiskasvatuksen suunnittelussa ja toteutuksessa
- kannustaa kuntia itse kehittämään ja arvioimaan varhaiskasvatusta ja varhaiskasvatuspalveluita.

Laatukatsaus hyödyttää kuntia päivähoidon hallinnon tasolla, mutta välillisesti myös muita varhaiskasvatuksen eri tasoilla toimivia tahoja (yksiköiden johtoa, varhaiskasvatuksen henkilöstöä, lapsia ja lasten vanhempia). Se myös mahdollistaa, että johto ja henkilöstö saavat palautteen omasta työstä, sen rakenteista ja prosesseista, kun tietoa kerätään systemaattisesti palveluiden toimivuudesta asiakkaiden näkökulmista (Sosiaali- ja terveydenhuollon laadunhallinta 2000-luvulle 1999, 7–9.)

Kerättyä tietoa voidaan hyödyntää laadun arvioinnissa ja parantamisessa yksikkötasolla, kunnan tasolla, aluetasolla ja valtakunnan tasolla.

Laatukatsauksen avulla voidaan seurata ja tarkastella linjauksissa (2002) ja Vasussa (2005) esiin nostettujen tavoitteiden toteutumista.

Linjaukset ja Vasu sisältävät kehykset varhaiskasvatuksen toiminnan laadulle ja kuntiin suositellaan tehtävän vastaavat asiakirjat huomioiden kuntien omat erityispiirteet.

6 LAATUKATSAUKSEN SISÄLTÖ

Laatukatsauksen sisältö koostuu varhaiskasvatuksen laadun seurattavista teemoista ja arvioitavista kohteista.

Laatukatsauksen teemat ja arvioinninkohteet ovat:

Teema	Arvioinnin kohde
1. PALVELUJEN RAKENNE JA TUOTTAMINEN	a) Varhaiskasvatuspalveluiden riittävyys ja saatavuus b) Henkilöstön riittävyys ja saatavuus c) Palvelujen järjestäminen d) Palvelujen kehittäminen
2. KUSTANNUKSET	
3. SISÄISEN JA ULKOISEN YHTEISTYÖN TOIMIVUUS	a) Kasvatuskumppanuus b) Henkilöstön (moni)ammatillinen yhteistyö
4. HENKILÖSTÖN AMMATTITAITO JA TYÖHYVINVOINTI	a) Ammattitaidon ja osaamisen ylläpito b) Henkilöstön työhyvinvointi c) Johtaminen
5. VARHAISKASVATUKSEN TOTEUTUMINEN	
5.1 Toimintaympäristö	Toimintaympäristö a) Lapsen suotuisa varhaiskasvatusympäristö
5.2 Toiminta	Toiminta
Lapsi varhaiskasvatuksessa	Lapsi varhaiskasvatuksessa
Perhe varhaiskasvatuksessa	a) Lapselle ominainen tapa toimia b) Sisällölliset orientaatiot, oppimisen ilo, kieli ja vuorovaikutus
Kasvattaja varhaiskasvatuksessa	Perhe varhaiskasvatuksessa a) Kasvatuskumppanuus
	Kasvattaja varhaiskasvatuksessa a) Kasvattajan tietoisuus ja reflektio b) Kyky vuorovaikutukseen c) Ammattitaito

Liitteessä 5 on avattu kutakin arvioitavaa kohdetta jonkin verran. Varhaiskasvatuspalveluiden laatukatsaukseen valitut teemat ja arvioinnin kohteet nousevat ja liittyvät vahvasti varhaiskasvatuksen asiakirjoihin (linjaukset 2002 ja Vasu 2005), joissa niitä on kuvattu tarkemmin.

7 LAATUKATSAUKSEN TEEMOJEN SEURANTA, ARVIOINTI JA TOTEUTTAMINEN

Arvioinnin tarkoituksena on tuottaa sellaista tietoa päätöksenteon ja kehittämisen tueksi, jota pystytään soveltamaan. Varhaiskasvatuspalveluiden arviointikenttä on ollut pirstaleinen ja siksi laatukatsauksessa kootaan erilaisilla menetelmillä saatu tieto kokonaisuudeksi. Tämän tiedon avulla voidaan seurata ja arvioida varhaiskasvatuksen laatua sekä kehittää entistä laadukkaampia varhaiskasvatuspalveluita.

Seurannan ja arvioinnin menetelmät

Laatukatsaukseen valittuja varhaiskasvatuksen laadun teemoja sekä arvioitavia kohteita seurataan ja arvioidaan kuuden menetelmän avulla:

- 1) tilastotiedot
 - varhaiskasvatuksen kuntakohtaiset tilastotiedot (indikaattori)
- 2) kysely
 - kuntien päivähoidon johdolle osoitettu kysely
- 3) itsearviointi
 - kuntien itsearviointitietojen analysointi
- 4) tapaustutkimukset
 - haastattelut päivähoidossa olevien lasten vanhemmille ja henkilökunnalle
- 5) tutkimustieto
 - varhaiskasvatuksen kansainväliset ja kansalliset tutkimukset
- 6) selvitykset
 - varhaiskasvatuksesta tehdyt selvitykset

Näiden menetelmien avulla halutaan saada monipuolista ja luotettavaa tietoa varhaiskasvatuspalveluiden laadusta ja vaikuttavuudesta.

Teemoista 1–4 ja teemojen sisällä olevista arvioinnin kohteista saadaan tietoja ensinnäkin kuntien varhaiskasvatuksen *tilastoidusta tiedosta*. Tilastot antavat tietoa muun muassa päivähoidossa olevien lasten ja henkilöstön määristä. Kuntien päivähoidon johdolle tehdyn *kyselyn* avulla saadaan tietoja niistä arvioinnin kohteista, joihin tilastot eivät anna tietoa. Koska kaikkiin teemojen sisällä oleviin kohteisiin ei voida saada tietoa kyselyllä, tarvitaan muun muassa tapaustutkimusta.

Tapaustutkimuksissa kerätään laadullisilla menetelmillä tietoa tietyin perustein valittujen kuntien päivähoidon yksiköistä. Tapaustutkimuksista samoin henkilöstön tekemistä *itsearvioinneista* saadaan syventävää tietoa. Laatuun liittyvää tietoa voi löytyä ajankohtaisista *tutkimuksista tai selvityksistä*. Kiinnostavista ja ajankohtaisista laadun alueista voidaan myös suunnitella tehtävän *erillisselvityksiä*. Erillisselvitysten tarpeellisuus tulee selvittää jokaisen laatukatsauksen raportoinnin yhteydessä.

Teeman 5 prosessien kuvaamiseen liittyvää tietoa saadaan pääasiassa tapaustutkimuksista tekemällä (ryhmä)haastatteluja lasten vanhemmille ja päivähoidon henkilöstölle, keräämällä kunnista henkilöstön itsearviointitietoa sekä selvittämällä erillisselvitysten tuloksia tai tekemällä niitä. Taulukossa 3 esitetään mitä teemoja seurataan ja arvioidaan, millä menetelmällä ja millaisella aikataululla.

TAULUKKO 3. Varhaiskasvatuksen laadun teemat sekä niiden seurannan ja arvioinnin tiedonkeruun menetelmät sekä aikataulu

Teemat ja arvioinnin kohteet	Seurannan ja arvioinnin tiedonkeruun lähteet ja menetelmät	Aikataulu
1. Teema PALVELUJEN RAKENNE JA TUOTTAMINEN a) varhaiskasvatuspalveluiden riittävyys ja saatavuus b) henkilöstön riittävyys ja saatavuus c) palvelujen järjestäminen d) palvelujen kehittäminen	– tilastot (Stakes: Sotkanet) – Stakes: yksityisten palveluntuottajien kysely – kunnan johdolle suunnattu kysely	– tietoja kerätään kolmen vuoden aikana prosessin omaisesti
2. Teema KUSTANNUKSET	– tilastot (Stakes; Sotkanet) – kunnan johdolle suunnattu kysely	– tietoja kerätään kolmen vuoden aikana prosessin omaisesti
3. Teema SISÄISEN JA ULKOISEN YHTEISTYÖN TOIMIVUUS a) kasvatuskumppanuus b) henkilöstön (moni)ammattillinen yhteistyö	– kunnan johdolle suunnattu kysely – itsearviointi	– tietoja kerätään kolmen vuoden aikana prosessin omaisesti
4. Teema HENKILÖSTÖN AMMATTITAITO JA TYÖHYVINVOINTI a) ammattitaidon ja osaamisen ylläpito b) henkilöstön työhyvinvointi c) johtaminen	– kunnan johdolle suunnattu kysely – tilastot (Stakes: kuntien henkilöstörekisteri) – itsearviointi	– tietoja kerätään kolmen vuoden aikana prosessin omaisesti
5. Teema VARHAISKASVATUKSEN TOTEUTUMINEN 5.1 Toimintaympäristö a) lapsen suotuisa kasvuympäristö 5.2 Toiminta <i>Lapsi varhaiskasvatuksessa</i> a) lapselle ominainen tapa toimia b) sisällölliset orientaatiot, oppimisen ilo, kieli ja vuorovaikutus <i>Perhe varhaiskasvatuksessa</i> a) kasvatuskumppanuus <i>Kasvattaja varhaiskasvatuksessa</i> a) kasvattajan tietoisuus ja reflektio b) kyky vuorovaikutukseen c) ammattitaito	– tapaustutkimus (haastattelut) – itsearviointitiedot – erilliselvitykset – tilastot – kysely – tutkimuskooste	– tietoja kerätään kolmen vuoden aikana prosessin omaisesti

Varhaiskasvatuksen kuntakohtaisten tilastotietojen tarkastelu

Kaikki valtakunnallisesti kerättävät päivähoitoon ja päivähoidon laatuun liittyvät kuntatiedot ovat saatavilla StakesTiedosta. Suurin osa tiedoista on Stakesin SOTKA-tietokannassa ja SOTKANet verkkotietopankissa, joiden tiedot perustuvat Stakesin ja muiden sosiaali- ja terveysalan tietovarantoja ylläpitävien viranomaisten keräämiin tietoihin. Stakesin tietokantoihin tietoja toimittavat muun muassa Tilastokeskus, Kansaneläkelaitos, Työterveyslaitos ja Eläketurvakeskus. SOTKassa on jokaisesta kunnasta noin 3000 muuttujan tiedot ja SOTKANetissä on syksyn 2005 tilanteen mukaan 200 indikaattorityyppisen muuttujan kuntatiedot. SOTKAN tietokanta on ollut saatavilla maksua vastaan, kun taas SOTKANetin tietopankin käyttö on toistaiseksi vielä maksutonta. SOTKAN tiedot tullaan yhdistämään SOTKANettiin vuoden 2006 alussa (katso tarkemmin www.sotkanet.fi ja www.stakes.fi/sotka/). SOTKAN ja SOTKANetin tiedot eivät ole reaaliaikaisia, vaan ne kuvaavat kunnan tietoja 1–2 vuoden viiveellä. Muita Stakesissa käytössä olevia vuosittain kerättäviä tietoja saadaan Kuntien henkilöstörekisteristä ja Yksityisten palvelujen tuottajien

kyselystä, joissa molemmissa on päivähoiton laadun kannalta tärkeitä tietoja. Liitteeseen 3 on listattu kuntien laatutyössä mahdollisesti hyödyllisiä tilastotietokantoja.

Kuntien päivähoiton johdolle osoitettu kysely

Laatukatsauksessa tehdään säännöllisin väliajoin kysely kuntien päivähoitosta vastaaville henkilöille. Kysymykset (liite 6) lähetetään kaikkiin kuntiin joko postikyselynä tai nettikyselynä. Nämä kysymykset kysytään säännöllisesti. Muiden kysymysten valinta riippuu siis siitä, mitä varhaiskasvatuksessa kulloinkin pidetään valtakunnallisesti tärkeänä seurattavana asiana. Kysymysten aiheet kattavat pääosin teemat 1–4 ja ne liittyvät varhaiskasvatuspalvelujen rakenteeseen ja tuottamiseen (mm. riittävät palvelut, riittävä henkilöstö, palvelujen monipuolisuus, kehittämis-työ, laatuasiakirjat), kustannuksiin, sisäiseen ja ulkoiseen yhteistyöhön (muun muassa kasvatuskumppanuus, moniammatillinen yhteistyö) ja henkilöstön ammattitaitoon (mm. henkilöstön riittävyys, koulutus, osaaminen, johtaminen).

Päivähoiton laatua kuvaavat indikaattorit

Laatukatsauksessa yhdistetään Stakesissa saatavilla olevat mutta eri tahojen hallinnoimat päivähoiton laadun kannalta tärkeät kuntakohtaiset vuositilastot. Tähän päivähoiton laadun tietokantaan yhdistetään kuntien päivähoiton johdolta laatukatsauksen teon yhteydessä kerättävät tiedot. Laatua kuvaavat indikaattorit muodostetaan tilastoista ja kunnan päivähoiton johdon kyselyn tietoja perustalta. Indikaattorin tehtävänä on tiivistää suuria informaatiomääriä ja eri tietovarastoissa olevia tietoja helpommin hallittavaan ja ymmärrettävään muotoon. Indikaattoreilla voidaan näin kuvata varhaiskasvatuspalvelujen laatuun liittyvää tietoa yksinkertaisessa muodossa. (Rosenström & Palosaari 2000; Gissler 2001.)

Sisäasiainministeriö on kuvannut kaupunki-indikaattorityössä hyvien indikaattoreiden vaatimuksia (Sisäasiainministeriö 1998), jotka ovat hyvin sovellettavissa myös valtakunnan tason päivähoiton laadun indikaattoreihin. Hyvä indikaattori on sellainen, joka on

- olennainen ja tärkeä – koskee keskeistä tai merkityksellistä aluetta päivähoiton laadussa
- vertailukelpoinen – tulkittavissa samalla tavalla eri kunnissa, mahdollistaa kuntatyyppien väliset vertailut ja kehityksen seurannan
- kattava – mahdollista koko moni-ilmeisen kuntakentän kuvaamisen
- luotettava – kuvataan sitä asiaa, jota halutaan sen kuvaavan. Asian luotettava mittaaminen, tilastojen ja indikaattoreiden perusvaatimuksia
- helppo ymmärtää – ei liian monimutkaisia tietotiivistymiä, jotka vaikeita esittää ja tulkita
- herkkä – sillä on mahdollista kuvata muutoksia ja kehityssuuntia
- yksiselitteinen – käsitteet, määritelmät ja luokitukset ovat selkeitä
- riippumaton – tilastojen ja indikaattoreiden perushyveitä, mitattavaan asiaan voidaan vaikuttaa kehittämistoimilla
- mitattava – tilastoidindikaattorin lähtökohta
- helposti saatavilla
- ajantasainen – indikaattorin muodostuksessa käytetään mahdollisimman uutta tietoa
- kustannuksiltaan kohtuullinen – rajataan ja määritellään hyvin indikaattorijoukko.

Taulukossa 4 on esitetty keskeiset valitut päivähoiton laatua koko maan tasolla kuvaavat 12 kunta-indikaattoria, niiden sisällön kuvaus ja tietolähde. Näitä indikaattoreita on tarkoitus seurata jokaisella laatukatsauksen toteutuskerralla. Suositeltavaa on tehdä pilottitutkimus indikaattorien

toimivuudesta ennen niiden laajamittaista käyttöön ottoa. Indikaattoreita voidaan poistaa tai lisätä tarpeen mukaan.

Laatukatsauksessa tarkastellaan kunnassa annettavia päivähoiton palveluita tuottajan (kunnan kustantamat tai yksityisten kustantamat palvelut) ja hoitomuodon mukaan (päiväkotit- ja perhepäivähoito). Koska suositukset henkilöstömääristä vaihtelevat lapsen iän, hoitoajan ja erityisen hoidon tarvitsevuuden mukaan, suositellaan käytettäväksi ”laskennallinen lapsi”-muuttujaa tiettyjä indikaattoreita laskettaessa. Laskennallisten lasten määrä laskettaessa eri-ikäisten, koko- tai osapäivähoidossa ja erityistä tukea tarvitsevien lasten määrät muutetaan erilaisin kertoimin 3-vuotiaiden kokopäivähoidoissa olevien lasten määriksi. Lisäksi koska henkilöstö voi toimia osa- tai kokopäivätyössä, muutetaan kertoimella kasvatus- ja hoitohenkilöstön määrä henkilötöyvuosiksi. Molemmat uudet muuttujat muodostetaan laatukatsauksen tietojen analyysin yhteydessä.

Indikaattorien valtakunnallisen tavoitetason tai hyvän laadun kriteerin määrittäminen on ongelmallista kuntatason tiedosta. Kuntatason päivähoitotieto voi esimerkiksi suurissa kunnissa sisältää lukemattomien erilaisten päivähoitoyksikköjen poikkileikkaustietoja summattuna yhteen lukuun, josta kunnassa lasketaan keskiarvo. Tästä syystä joidenkin indikaattorien hyvän laadun tavoitetaso voitaneen määrittää vasta ensimmäisen laatukatsauksen teon jälkeen tutkimalla aineiston jakautumista esimerkiksi eri kuntatyyppien tai kunnan asukasluvun mukaan. Joidenkin indikaattorien kohdalla on yksinkertaista määrittää valtakunnallisesti hyvän laadun taso ja se onkin indikaattoreita muodostettaessa jo tehty (katso tarkemmin taulukko 4). Liitteessä 8 on listattu myös muita mahdollisesti käyttökelpoisia päivähoiton laatua mittaavia indikaattoreita.

TAULUKKO 4. Varhaiskasvatuksen laadun teemat ja arvioinnin kohteet sekä niitä mittaavat tärkeimmät avainindikaattorit tietolähteineen

Laadun teema ja arvioinnin kohde	Indikaattorin nimi	Indikaattorin kuvaus ja tietolähde
I PALVELUJEN RAKENNE JA TUOTTAMINEN a. Varhaiskasvatuspalvelujen riittävyys ja saatavuus	1. Kunnassa tarjottavien varhaiskasvatuspalvelujen kattavuus/peittävyys ja monipuolisuus 2. Kunnassa tarjottavien varhaiskasvatuspalvelujen kattavuus ikäluokittain palvelun tuottajan ja hoitomuodon mukaan	1. Kunnallisessa ja yksityisessä päivähoitoissa olevien lasten osuus kunnan lapsiväestöstä hoitomuodon* mukaan (Sotkanetista kokopäivä- ja osa-aikaisessa päivähoitossa olevien lasten määrät sekä kunnan päivähoitoikäisten lasten määrä (saadaan kun 0–6-vuotiaiden määrä jaetaan kuudella, jolloin saadaan erotetuksi alle 10 kk vanhat vanhempainlomarahalla kotona hoidettavat lapset pois); Yksityisten palvelun tuottajien kyselystä saadaan tieto yksityisissä koko- ja osa-aikaisessa päiväkodeissa hoidossa olevien lasten määrästä; Johdon kyselystä kysymys 3 saadaan tietoa yksityisessä pph:ssä olevien lasten määrästä) 2. Kunnallisessa ja yksityisessä hoidossa olevien lasten osuudet ikäluokittain kunnan samanikäisestä lapsiväestöstä hoitomuodon* mukaan ja yhteensä (Tiedot kuten edellä indikaattorissa 1 mutta lasten ikäluokkien mukaan ja hoitomuodottain; Sotkanet, Yksityisten palvelun tuottajien kysely; Johdon kysely)

Laadun teema ja arvioinnin kohde	Indikaattorin nimi	Indikaattorin kuvaus ja tietolähde
b. Henkilöstön riittävyys ja saatavuus	<p>3. Laskennallisia lapsia kunnan päiväkodeissa yhtä hoito- ja kasvatustehtävissä*** työskentelevää henkilöä kohden</p> <p>4. Laskennallisia lapsia kunnan päiväkodeissa suhteessa hoito- ja kasvatustyötä*** tekevän henkilöstön henkilötyövuosiin</p>	<p>3. Kunnan päiväkotihoidon kasvatus- ja hoitohenkilökuntaan kuuluvien määrä hoidossa olevaa laskennallista lasta kohden (Sotkanetista saadaan tieto kokopäiväisessä ja osa-aikaisessa hoidossa olevien lasten määristä päiväkodeissa; Johdon kyselystä saadaan tieto erityistä tukea saavien lasten määristä koko- ja osa-aikahoidossa päiväkodeissa; Kunnan henkilöstörekisteristä saadaan tieto työssä olevan koko- ja osa-aikaisen päiväkotien kasvatus- ja hoitohenkilökunnan määrästä 1) ei voida laskea perhepäivähoidosta, koska ryhmäpph:a ei voida erottaa hoitajan tai lapsen kotona toimivista)</p> <p>4. Tarkempi suhdeluku kuin edellinen, sillä tässä laskennallisten lasten määrä suhteutettu koko- ja osa-aikatyötä tekevien hoito- ja kasvatushenkilökunnan henkilötyövuosiin (Sotkanetista tieto lasten määrästä päiväkodeissa, johdon kyselystä tieto erityistä tukea saavien lasten määrästä päiväkodeissa, näiden tietojen perusteella lasketaan laskennallisten lasten määrät 1); Kuntien henkilöstörekisteristä tieto päiväkotien osa- ja kokoaikaisen hoito- ja kasvatushenkilöstön määrästä, joka muutetaan henkilötyövuosiksi 2)</p>
c. Palvelujen järjestäminen	ei avainindikaattoria	
d. Palvelujen kehittäminen	<p>5. Kunnan päivähoidon seuranta- ja arviointijärjestelmä</p> <p>6. Kunnan varhaiskasvatuspalveluilla on linjaava strategia ja suunnitelma, joita seurataan ja arvioidaan säännöllisesti</p>	<p>5. Kunnan päivähoidossa on käytössä säännöllinen laadunarviointijärjestelmä (Johdon kysely kysymysnumero 4 = a)</p> <p>6. Varhaiskasvatuksen linjaukset, suunnitelmat ja asiakirjat on tehty ja niitä arvioidaan säännöllisesti kaikkien asianosaisten kanssa (Johdon kysely, Kysymys 5 lista laadituista asiakirjoista, tärkeimmät b = varhaiskasvatuksen linjaukset ja c = kuntavasu, vastaus-ten pisteytystä kannattaneet harkita; Kysymys 6 = a kunta vasu on laadittu tai laaditaan parhaillaan; Kysymys 7 = a kuntavasu arvioidaan; kysymys 8 = a kuntavasu arvioidaan vuosittain; Kysymys 20 = 1a ja 2b ja 3a ja 4b eli lapsen huoltajat ovat osallistuneet linjausten laadintaan ja arviointiin (ehto että ne ja seuraavat asiakirjat on kunnassa tehty) ja he ovat osallistuneet kuntavasan laadintaan ja arviointiin; Kysymys 19 kunnan päivähoidon henkilöstö tekee päivähoidon sisäistä yhteistyötä a = linjausten teossa ja/tai b = kuntavasan laadinnassa ja/tai c = kuntavasan arvioinnissa)</p>

Taulukko 4 jatkuu

Laadun teema ja arvioinnin kohde	Indikaattorin nimi	Indikaattorin kuvaus ja tietolähde
<p>II KUSTANNUKSET</p>	<p>7. Kunnallisen kokopäivähoitopaikan hinta päiväkodissa ja perhepäivähoidossa</p> <p>8. Kunnan pienten lasten hoidon kustannukset yhtä 11 kk–6-vuotiasta lasta kohden</p>	<p>7. Kunnallisen kokopäivähoitopaikan hinta hoitomuodon* mukaan per lapsi per vuosi (Sotkanetistä tieto kokopäivähoidossa olevien lasten määrästä päiväkotijä ja perhepäivähoidossa; Johdon kyselystä tieto kokopäivähoidon vuosikustannuksista päiväkodeissa ja perhepäivähoidossa kysymys 13)</p> <p>8. Päivähoidon ja pienten lasten tukien vuosikustannukset** lasketaan yhteen ja jaetaan 11 kk–6-vuotiaiden kunnan lasten määrällä (Sotkanetistä tieto sekä päiväkotihoidon että pienten lasten tukien vuosikustannuksista kunnassa; sieltä tieto myös kunnan 0–6-v lasten määrästä, joka jaetaan 6 jotta saadaan alle 10kk vanhat pois jakajasta)</p>
<p>III SISÄISEN JA ULKOISEN YHTEISTYÖN TOIMIVUUS</p> <p>e. Kasvatuskumppanuus</p>	<p>9. Vanhempien kanssa laadittu lasten vasut, joita arvioidaan säännöllisesti yhdessä</p>	<p>9. Kunnassa on laadittu yhteineiset lasten vasut, joiden toteutumista arvioidaan säännöllisesti yhdessä lasten vanhempien kanssa (Johdon kysely; Kysymys 14 = a päiväkodeissa lapsen vasu laadittu kaikille/lähes kaikille lapsille vanhempien kanssa; ja Kysymys 15 = a vastaava perhepäivähoidossa; ja Kysymys 16 = b kunnassa yhteinen lapsen vasun lomake (mahdollistaa seurannan ja arvioinnin); ja Kysymys 17 = b lapsen vasua arvioidaan päiväkodeissa 2–3 kertaa vuodessa vanhempien kanssa; ja Kysymys 18 = b vastaava arviointi pph:ssä – ehtojen muodostamisessa varmistettava että kysymysten toteutuminen järkevää kunnassa esim. että siellä on tarjolla päiväkotihoidoa lapsille)</p>
<p>f. Henkilöstön moniammatillinen yhteistyö</p>	<p>Ei valittuja avainindikaattoreita</p>	
<p>IV HENKILÖSTÖN AMMATTITAITO JA TYÖHYVINVOINTI</p> <p>g. Ammattitaidon ja osaamisen ylläpito</p>	<p>10. Kunnallisen päivähoitohenkilöstön pysyvyys ja vaihtuvuus</p>	<p>10. Kunnallisen päivähoitohenkilöstön pysyvyys ja vaihtuvuus: vuoden aikana tulleet ja lähteneet nimikkeen mukaan (Kuntien henkilöstörekisteristä tieto päivähoitohenkilöstöstä nimikkeittäin sekä heidän vaihtuvuutensa)</p>
<p>h. Henkilöstön työhyvinvointi</p>	<p>Ei valittuja avainindikaattoreita</p>	
<p>i. Johtaminen</p>	<p>Ei valittuja avainindikaattoreita</p>	
<p>V VARHAISKASVATUKSEN TOTEUTUMINEN</p> <p>Toimintaympäristö</p> <p>Toiminta</p> <p>Lapsi</p> <p>Perhe</p> <p>Kasvattaja</p> <p>varhaiskasvatuksessa</p> <p>j. Kasvattajan tietoisuus ja reflektio</p> <p>k. Kyky vuorovaikutukseen</p> <p>l. Ammattitaito</p>	<p>11. Kunnan päivähoitohenkilöstön ammattitaito</p> <p>12. Kunnan päivähoitohenkilöstön ammattitaito</p>	<p>11. Kunnan päivähoitohenkilöstön ammattitaito: koulutustiedot nimikkeittäin (Kuntien henkilöstörekisteristä koulutustieto työssä olevasta vakituisesta henkilöstöstä nimikkeittäin)</p> <p>12. Kunnan päivähoitohenkilöstön ammattitaito: koulutustiedot nimikkeittäin (Kuntien henkilöstörekisteristä määrällisessä työsuhteessa olevien koulutustieto – pidempiaikaiset sijaiset)</p>

Stakesista saatavat rekisteritiedot: Sotkanet, Yksityisten palvelujen tuottajien kysely, Kuntien henkilöstörekisteri; laatukatsauksessa on tehtävä kunnan päivähoidon johdon kyselytutkimus (johdon kysely);

* = Hoitomuodot: päiväkotij- ja perhepäivähoito

** = pienten lasten tuet sisältävät Kelan maksamat tuet eli kotihoidon tuen, yksityisen hoidon tuen ja Kelan maksaman kuntalisän.

*** = edellyttää sitä, että hoito- ja kasvatushenkilöstö voidaan erottaa nimikkeen mukaan muusta päivähoiton henkilöstöstä

1) Laskennalliset lapset kunnan päivähoitossa (yhdistetään päiväkotij- ja perhepäivähoitossa olevat lapset) Lasten määrät saadaan ikävuosittain Sotkasta.

Jokaisesta lapsen ikäluokasta pitää ensin vähentää kunnan johdon kyselyssä annetut erityisen tuen piirissä olevien lasten määrät.

X = päivähoitossa olevat lapset laskennallisesti

A = 0–2-vuotiaat kokopäivähoitossa olevat lapset, kerroin 7/4 = 1.75

B = 0–2-vuotiaat osapäivähoitossa olevat lapset, kerroin 1.75

C = 3-vuotiaat + kokopäivähoitossa olevat lapset, kerroin 1

D = 3-vuotiaat + osapäivähoitossa olevat lapset, kerroin 0.54

E = erityistä hoito ja kasvatusta saavien lasten määrä (saadaan kunnan johdon kyselylomakkeesta kysymys k13)

$X = ((1.75 * A) + (1.75 * B) + C + (0.54 * D) + E)$

Nämä tiedot voidaan laskea erikseen sekä päivähoitossa että perhepäivähoitossa oleville lapsille.

(Lasten päivähoito, Kuusikkokunnat, 2003.)

2) Henkilöstön henkilötyövuodet lasketaan siten, että

$(100 \% \times \text{koko-aikaisten määrä}) + (60 \% \times \text{osa-aikaisten määrä})$

(Kuntien ja kuntayhtymien sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstö 2002, 2).

Kannattaa laskea vain huomioimalla hoito- ja kasvatushenkilöstöön kuuluvat, jotka saadaan erottelemalla lastentarhaopettajat, sosiaalialan ohjaajat ja kasvattajat, lastenhoitajat, perhepäivähoitajat, perus- ja lähihoitajat, sosiaalialan hoitajat ja päiväkotiapulaiset muusta päivähoiton henkilöstöstä. Ennen tämän indikaattorin käyttöä, tulee selvittää, millä nimikkeillä toimiva henkilöstö tekee hoito- ja kasvatustyötä päivähoitossa.

Tapaustutkimuksilla kerättävä tieto

Yin (1994, 13) määrittelee tapaustutkimuksen tutkimukseksi, jossa ilmiötä tarkastellaan sen todellisessa ympäristössä. Tapaustutkimuksen kohteena voi kuitenkin olla myös historiallinen tapaus, jota lähestytään vaikkapa kirjallisten dokumenttien avulla. Tapaustutkimusta sanotaan luonnehtivan pyrkimys tuottaa intensiivistä ja yksityiskohtaista tietoa tutkittavasta tapauksesta.

Tapaustutkimuksella kerättävällä tiedolla avataan lähinnä teemaa 5 (Varhaiskasvatuksen toteutuminen). Osittain saadaan myös tietoa muista teemoista. Tarkoitus on tehdä tietyin perustein valituissa kunnissa (ryhmä)haastatteluja päivähoitossa olevien lasten vanhemmille sekä henkilökunnalle. Lisäksi voidaan tehdä strukturoituja havainnointeja päivähoiton yksiköissä varhaiskasvatuksen arjen toimivuudesta ja toteutumisesta. Tapauksunnista voidaan kerätä myös kunnan varhaiskasvatuksen dokumentteja ja kirjallista materiaalia.

Näillä tapaustutkimuksilla syvennetään määrällistä tutkimustietoa. Samalla saadaan apua ja ymmärrystä tulkintoihin.

Itsearviointin avulla saatava tieto

Itsearviointi on menetelmä, jonka avulla selvitetään, mitä on kehitettävä, mistä ollaan samaa tai mistä ollaan eri mieltä, mihin ollaan sitouduttu ja mihin ollaan valmiita sitoutumaan. Itsearviointiprosessin perusteella suunnitellaan lopuksi varsinaiset kehittämistoimenpiteet.

Laatukatsaukseen kerätään valtakunnallisesti tietyin perustein valittujen kuntien henkilöstön itsearviointin tuloksia ja itsearviointin dokumentteja. Itsearviointitietoja esitetään kerättäväksi tapaustutkimusten yhteydessä tai erillisinä. Kuntien moniammatillisen varhaiskasvatuksen hen-

kilöston itsearviointitiedot liittyvät osittain kaikkiin laatukatsauksen laadun teemoihin, mutta keskeisintä on saada tietoa teemasta 5 eli varhaiskasvatuksen toteutumisesta kunnissa. Kunnat voivat itse valita mieleisensä arviointitavan ja -menetelmän

Kuntia kannustetaan itsearvioinnin aloittamiseen ja jatkamiseen tarjoamalla avuksi Varttuassa viimeisimmät ja uusimmat itsearvioinnin menetelmät muun muassa ITE ja Bikva.

Tutkimuskoosteella ja erillisselvityksillä kerättävä tieto

Laatukatsaukseen kootaan lyhyt katsaus keskeisistä kansallisista ja kansainvälisistä varhaiskasvatuksen laatuun liittyvistä tutkimuksista ja niiden tuloksista. Samalla pohditaan tulosten merkityksiä ja hyötyä suomalaisen varhaiskasvatuksen laadulle.

Jo olemassa olevia ajankohtaisia selvityksiä hyödynnetään laatukatsauksessa tai niitä voidaan tehdä myös tarpeen ja ajankohtaisuuden mukaan. Erillisselvitysten aiheiden valintaan vaikuttaa muu muassa se, mihin muilla menetelmillä (tilastot, kysely, itsearviointi, tapaustutkimukset, tutkimuskooste) kerätyt tiedot antavat jo vastauksia ja mitä uusia tietotarpeita nousee esiin. Laatukatsausta varten kerätty kuntamateriaali toimii myös hyvänä tutkimusmateriaalina, kun varhaiskasvatuksen laatuun vaikuttavia tekijöitä tutkitaan. Laatukatsauksessa nostetaan esiin uusien selvitysten tai hankkeiden tarpeellisuus ja ajankohtaisuus. Laatukatsauksessa on tarpeellista selvittää myös Suomessa tehtyjen viimeisimpien hankkeiden ja selvitysten tuloksia, ajankohtaisuutta sekä käyttökelpoisuutta laatukatsauksen tulosten syventämiseksi. Tällä hetkellä ajankohtaisia erillisselvityksen aiheita ovat muun muassa erityistä tukea tarvitsevat lapset, johtaminen, vuorohoito, seudullinen laatutyö sekä tieto- ja viestintätekniikkataidot.

8 YHTEENVETOA

Varhaiskasvatuksen laadunhallinnasta valtakunnan tasolla

Suunnitelma varhaiskasvatuksen laadun ja vaikuttavuuden seurantaan ja arviointiin sai Valoa II -hankkeen aikana nimekseen *varhaiskasvatuspalveluiden laatukatsaus*, joka on tarkoitus laatia säännöllisesti kolmen vuoden välein. Laatukatsaukseen kootaan tulevaisuudessa valtakunnallisen varhaiskasvatuspalveluiden laadun ja vaikuttavuuden arvioinnin tulokset. Samalla vastataan kuntien tarpeeseen saada valtakunnallista ohjausta, ohjeistusta ja tukea varhaiskasvatuksen laadun kehittämistyöhön.

Toimiva ohjausjärjestelmä on edellytys varhaiskasvatuksen laadun toteuttamisessa sekä sisällön ja arvioinnin kehittämisessä. Uudet muutokset ohjauksen tavoissa ja tahoissa sekä uudet asiakirjat ovat mahdollistaneet kuntien varhaiskasvatuksen hyvin eritasoisen toteuttamisen. Monissa kunnissa tehdään laatutyötä, mutta laatu vaihtelee kunnittain ja lisäksi siitä saatava tieto on hajallaan. Varhaiskasvatuksen ja varhaiskasvatuspalveluiden laadun arvioinnin tarpeellisuus onkin nostettu esiin erilaisissa asiakirjoissa, raporteissa ja hankkeissa.

Valtakunnallisella varhaiskasvatuspalveluiden laatukatsauksella pyritään ohjaamaan kuntien päivähoiton laatutyötä pääasiassa valtakunnallisten varhaiskasvatuksen linjausten (2002) ja Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (2005) sisältöjen mukaisesti. Sillä pyritään myös uudenlaisen arviointikulttuurin luomiseen suomalaisessa päivähoitossa. Tavoitteena on lisäksi varmistaa päivähoiton laatua valtakunnallisesti siten, että tunnistetaan ongelmakohtia ja -alueita laadun toteuttamisessa. Ongelmakohtiin tulee räätälöidä kehittämistoimia esimerkiksi koulutuksen avulla yhdessä kunta-, alue- ja valtakunnan tason toimijoiden kanssa. Kuntien tekemä laatutyö on tärkeää lasten ja perheiden vuoksi, mutta myös varhaiskasvatushenkilöstön oman ammatillisen kehittymisen vuoksi.

Varhaiskasvatuksen laadun teemojen löytämisessä olivat keskeisessä asemassa Vasu 2005, varhaiskasvatuksen valtakunnalliset linjaukset 2002, säädökset, kirjallisuus, tutkimukset ja kuntien aiemmin tekemä laatutyö. Teemat ja arvioitavat kohteet saatiin keräämällä yhteen laadusta esiin nostetut keskeiset tekijät ja ryhmittelemällä ne uudelleen. Vaikka laadun tekijöitä oli monia, niin lopullisia teemoja saatiin vain viisi. Pääasiassa teemoissa on keskitytty varhaiskasvatuspalveluiden laadun seurantaan ja arviointiin, mutta viides teema käsittää myös varhaiskasvatuksen sisältöihin liittyvää tietoa. Varhaiskasvatuksen sisältöjen toteutumisen laadusta on kuitenkin valtakunnan tasolla hankala saada tietoa, koska valtakunnan tason seurannassa ja arvioinnissa voidaan keskittyä yleensä vain sen arviointiin miten informaatio-ohjaus on kunnissa toteutunut, miten palvelujen saanti ja tasa-arvoisuus ovat toteutuneet, miten säädökset ovat toteutuneet, miten palvelurakenne toimii ja miten palvelut vaihtelevat alueellisesti.

Laatukatsauksessa on päivähoitopalveluiden tuottamisesta suhteellisen helppo saada tietoa tilastoista ja kyselytutkimuksella. Tieto kuvaa pääasiassa päivähoiton laadun rakennetekijöitä. Päivähoiton toteuttamisen prosessitekijöistä on huomattavasti vaikeampaa saada yleistettävää tietoa, sillä tällaisen tiedon saaminen vaatii aikaa sekä kalliita haastattel- ja havainnointitutkimuksia. Laadun toteutumisen oikeudenmukainen ja kattava tarkastelu vaatii myös tiedon keruuta monelta eri kokijalta ja tekijältä, kuten lapsilta, lapsiryhmiltä, lasten vanhemmilta, kasvat- ja hoitohenkilöstöltä, muulta henkilöstöltä, yhteistyökumppaneilta, sidosryhmiltä, päivähoiton johtajilta ja kunnan päättäjiltä. Näiden eri tahojen käsityksiä ja kokemuksia voitaisiin valtakunnan tasolla selvittää jokaiselle taholle erikseen suunnatulla edustavaan otokseen perustuvilla kyselytutkimuksilla. Lasten ja lapsiryhmien kokemusten selvittäminen vaatii kuitenkin toisenlaisia metodeja. Lasten kokemusten selvittäminen on kuitenkin tärkeää, sillä laadukkaan päivähoiton tavoitteena on, että lapsi voi hyvin.

Varhaiskasvatuksen hyvän laadun toivotuista valtakunnan tason vaikutuksista voidaan laatukatsauksella saada tietoa vain pidemmän seuranta-ajan kuluessa. Varhaiskasvatuksen

pitkäaikaisesta ja lapsiperheiden hyvinvointia laajasti edistävästä vaikuttavuudesta sen sijaan ei ole mahdollista saada tietoa muutoin kuin tekemällä syvällisiä seurantatutkimuksia joidenkin perheiden lapsille huoltajineen ja sisaruksineen. Vaikuttavuustekijöinä laatukatsauksessa voidaan tarkastella palvelujen rakenteita ja edellytyksiä sekä niiden vastaavuutta asiakkaiden tarpeisiin. Samalla arvioidaan miten varhaiskasvatuksessa on toteutettu Vasun mukaisia sisällöllisiä palvelun uudistuksia. Toteutumista voidaan seurata muun muassa selvittämällä miten vasuprosessi on kunnissa ja yksiköissä toteutunut sekä ketkä ovat olleet toteutuksessa mukana.

Laatukatsausta esitetään tehtäväksi kolmen vuoden välein, koska jo tietojen kokoaminen vie aikaa ja myös kunnille on järjestettävä aikaa kehittää palveluitaan toivottuun suuntaan laatukatsauksen tulosten mukaisesti. Kunnat tarvitsevat jatkossa lisäksi tukea, ohjausta ja opastusta laatutyöhön, arviointiin ja kehittämiseen. Tuki, ohjaus ja opastus voidaan osittain toteuttaa koulutuksen avulla. Arviointiin kunnat tarvitsevat tietoa myös hyvistä käytännöistä, varhaiskasvatukselle sopivista arviointitavoista ja -välineistä. Yhtenä mahdollisuutena on saada Stakesin Varttua-sivuille lisää tietoa arviointitavoista ja joitakin arviointimenetelmä, joiden avulla saataisiin koottua säännöllisesti varhaiskasvatuksen sisältöön liittyvää tietoa varhaiskasvatusyksiköiden arvioinnin tuloksista.

Kuntayhteistyö hankkeen aikana oli laajaa ja aktiivista. Yhteistyötä hyödynnettiin muun muassa teemojen, arvioitavien kohteiden ja tiedonkeruutapojen valinnassa, kysymyslomakkeen kysymyksissä sekä aikatauluissa. Kunnat pohtivat sisältöjä ja antoivat arvokkaita ajatuksia muun muassa siitä ovatko laadun teemat ajankohtaisia ja keskeisiä varhaiskasvatuksen laadun kannalta. Kuntien mielipiteet myös vahvistivat varhaiskasvatuspalveluiden laatukatsauksen laatimisen ajankohtaisuutta, varhaiskasvatuksen seutuyhteistyön tärkeyttä ja kehittämisen ajankohtaisuutta.

Tiedon vertailukelpoisuudesta ja tilastoista

Tilastotietojen luotettavuus, eli että kysyttävät tiedot on suurimmassa osassa maan kunnista määritetty, käsitetty, rekisteröity ja tallennettu samalla tavalla, on edellytys sille, että tietoja voidaan verrata keskenään. Kunnat kritisoivat kuitenkin sitä, että vaikka tiedonkeruuta on yritetty yhtenäistää vuosia, niin kuntien päivähoiton tilastointia ei ole saatu yhdenmukaiseksi ja täysin vertailukelpoiseksi. Erityisesti päivähoiton henkilöstö- ja kustannustietojen kirjaaminen vaihtelee kunnittain ja siksi niitä voi verrata keskenään vain tietyin varauksin.

Tiedon vertailukelpoisuuden varmistaminen on yksi laatukatsauksen laatimisen haaste ja tärkeää päivähoiton tilastoinnin kehittämisessä. Tiedon vertailukelpoisuuden laatu tulee huomioida ja selvittää laatukatsausta tehtäessä esimerkiksi erillisellä tiedon luotettavuutta selvittävällä tutkimuksella otokselle kuntia. Lisäksi kaivataan sellaista tilastointia, jossa yhtä aikaa tarkastellaan asiakkaan, henkilöstön ja talouden tietoja monipuolisen kokonaiskuvan saamiseksi päivähoiton toiminnasta. Tähän tarpeeseen kiinnitti huomiota myös Tietouudistus 2005-hanke ja tähän tarpeeseen pyritään vastaamaan valtakunnan tasolla tekemällä kokoomatilastoja. Myös laatukatsauksessa päivähoiton piirissä olevien lasten määrää, henkilöstötietoja ja kustannustietoja on suunniteltu analysoitavan yhtä aikaa.

Tilastoilla tuotettu päivähoitotieto on siinä mielessä yksipuolista, koska sillä kuvataan pääosin palvelujen tuottamista. Esimerkiksi Helsingin kaupungin tilastotarpeita selvittävän työryhmän mukaan (2001) yksi tilastoinnin kehittämisen painopiste on, että tilastoinnin avulla pyritään kuvaamaan myös prosesseja, palvelun vaikuttavuutta ja laatua. Tärkeää on kaiken kaikkiaan myös muistaa kuntien erityisolojen vaikutus kunnan päivähoiton tietoihin. Esimerkiksi kunnan väestöpohja ja sijainti vaikuttavat päivähoiton palvelujen tarjontaan ja myös siihen, miten laadukasta ja vaikuttavaa päivähoito voi alueella olla.

Varhaiskasvatuspalveluiden laadun kannalta on myös tärkeää pystyä erottamaan päivähoiton henkilöstöstä kasvatus- ja hoitohenkilökuntaan kuuluvat. Tämä on tärkeää siksi, että voitaisiin

laskea asetuksen mukaisia suhdelukuja kuvamaan lasten ja henkilöstön määrän suhdetta. Kuntien henkilöstörekisteriin henkilöstöä ei ole kuitenkaan suoraan tilastoitu sen mukaan, kuuluvatko he kasvatukseen ja hoitohenkilöstöön, avustavaan henkilöstöön, laitos- ja vaatehuollon henkilöstöön tai ruokahuollon henkilöstöön. Tässä onkin yksi päivähoiton tilastoinnin kehittämisen paikka. Nykyisen rekisterikäytännön mukaan kasvatukseen ja hoitohenkilöstöön kuuluviksi voidaan luokitella lastentarhaopettajat, lastenhoitajat, perhepäivähoitajat, perus- ja lähihoitajat ja päiväkotiapulaiset. Ongelmallista on se, millä muilla nimikkeillä toimivat kuuluvat lasten kasvatukseen ja hoitohenkilökuntaan. Tätä tulisi selvittää ennen kuin henkilöstörekisterin tietoja voidaan käyttää laajamittaisemmin laatukatsauksen yhtenä aineistona.

Varhaiskasvatuksen seutuselvityksen hyöty laatukatsaukselle

Hankkeen aikana tehtiin varhaiskasvatuksen seutuselvitys, jossa seutukunnilta (10) kysyttiin muun muassa millaista ohjausta seudut katsovat tarvitsevansa eri tahoilta (STM, Stakes, Suomen Kuntaliitto, lääni, sosiaalialan osaamiskeskus) sekä millaista varhaiskasvatuksen laatuun liittyvää yhteistyötä seuduilla tehdään.

Valtakunnallista ohjausta kyselyyn vastanneet seutukunnat kaipaavat jonkin verran. Useimmiten mainittiin seutuyhteistyön ja yhteisten hankkeiden resursointiongelmat ja valtion hallinnon taholta haluttiin tietoa miten hankkeisiin saisi tukea. Informaatio-ohjaus nousi esiin muun muassa tarpeena saada tietoa sosiaali- ja terveysministeriöltä (STM) sekä Stakesilta varhaiskasvatuksen ajankohtaisista aiheista ja kehittämisen painopistealueista. Vain Suomen Kuntaliitolta seutukunnat toivotaan tietoa ja ohjeistusta toimivasta seutuyhteistyöstä. Läänien toivotaan omalta osaltaan pitävien kunnat ajan tasalla ajankohtaisista asioista, valvontatehtävänsä lisäksi. Sosiaalialan osaamiskeskuksilta odotetaan tukea, hankeapua ja tiivistä yhteistyötä sekä verkostoitumista varhaiskasvatuksen alueella. Kuntien toiveet ja toiveiden monimuotoisuus eri toimijatahoille ja ohjaukselle osoittavat kuitenkin sen, että kaikille kunnille ja seutukunnille ei ole läheskään aina selvää mikä on kunkin toimijatahon rooli. Jatkossa näiden kaikkien tahojen ja tasojen ohjaustehtävien määrittely kunnille on tarpeellista.

Kyselyyn vastanneiden seutujen mukaan seutuyhteistyöllä on paljon etuja, mutta myös haasteita, mahdollisuuksia ja joitakin tulevaisuuden uhkiakin (kts. Varhaiskasvatuksen seutuselvitys, luku 4). Seutuselvityksen mukaan yhteistyötä tehdään erilaisissa ja eritasoisissa asioissa. Eniten on yhteistyötä päivähoiton johtoryhmien, päivähoiton vastaavien tai erityistyöntekijöiden kesken säännöllisistä tapaamisten ja kokousten muodossa. Seuduilla on järjestetty myös koko henkilöstön tai joidenkin henkilöstöryhmien yhteisiä koulutustilaisuuksia ja täydennyskoulutusta. Koulutukset ovat liittyneet useimmiten moniammatillisuuteen, kehittämistoimintaan ja laatuun, varhaiskasvatussuunnitelman (vasu) laatimiseen sekä erityispäivähoitoon. Yhteisesti on sovittu myös seudullisista palveluiden järjestämisestä, päivähoitomaksuista ja henkilöstön palkkauksesta. Laatukatsauksessa tulee selvittää jatkossa muun muassa minkä tahojen kanssa kunnat tekevät yhteistyötä, mistä asioista neuvotellaan ja mitä kehitetään sekä miten yhteistyö lisää seudullisen varhaiskasvatuksen ja varhaiskasvatustilaisuuksien laatua. Selvitys voidaan toteuttaa kuntien johdolle menevän kyselyn osana tai erilliselviksenä.

Jatkossa varhaiskasvatustilaisuuksien laatukatsauksella voidaan seurata myös haasteita, joita uudet kuntaliitokset ovat tuoneet mukanaan: mitä haasteet missäkin päin maata on, mihin varhaiskasvatuksen asioihin haasteet liittyvät, miten varhaiskasvatus/ päivähoito on ollut mukana neuvotteluissa ja keskusteluissa, mihin asioihin päivähoito on voinut vaikuttaa, millaisissa foorumeissa asioita on käsitelty tai ketkä kunnista ovat olleet mukana keskusteluissa. Lisäksi voidaan selvittää miten kuntien varhaiskasvatushenkilöstö on pystynyt vaikuttamaan kuntauudistuksissa, mitä esteitä on ollut liittyen esimerkiksi byrokraatiaan ja miten varhaiskasvatuskentän mielipiteitä on kuultu.

Lähteet

- Ahonen, R. (2005). Päivähoitoa yli kuntarajojen. *Dialogi* 6/2005, 17.
- Alila, K. (2003). Laadun kehittäminen ja ohjaustoiminta varhaiskasvatuksessa. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä no 1.
- Andersson, B.-E. & Strander, K. (2002). Framtiden blev vår. 101 sjuttioatalster följda under sina 25 första år. Rapport 2 från FABASKO-projektet. Individ, omvärld och lärande/Forskning 11. Lärarhögskolan i Stockholm.
- Asetus lasten päivähoidosta 239/1973.
- Asplund Carlsson, M. & Pramling Samuelsson, I. & Kärrby, G. (2001). Strukturella faktorer och pedagogisk kvalitet i barnomsorg och skola - en kunskapsöversikt. Skolverket.
- Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2000.
- Esiopetuksen tila Suomessa. Valtioneuvoston selonteko esiopetusuudistuksen vaikutuksista ja asetettujen tavoitteiden toteutumisesta. Opetusministeriön julkaisuja 2004:32. Helsinki: Opetusministeriö.
- Gissler, Mika (2001). Tilastotiedosta indikaattoriksi. *Dialogi*, no. 1. <http://www.stakes.fi/dailogi/02/dia20021/22.htm>.
- Haverinen, R. (1995). Laatupoliittikkaa sosiaalihuoltoon. Kirjassa R. Haverinen & M. Maaniittu & M. Mäntysaari (toim.) Tulokseksi laatu. Puheenvuoroja sosiaalihuollon laadunkehittämisen teorioista, metodeista ja käytännöistä. Stakes, Raportteja 179, Helsinki.
- Holma, T. & Outinen, M. & Idänpään-Heikkilä, U. & Sainio, S. (2001). Kirkasta ja uudista laadunhallintaa – kehittä laattutalo. Helsinki. Suomen Kuntaliitto.
- Hujala, E. & Parrila-Haapakoski, S. (1998). Laadun arvioinnin lähtökohtia varhaiskasvatuksessa. Teoksessa E. Hujala & S. Parrila-Haapakoski (toim.) Näkökulmia laadun arviointiin varhaiskasvatuksessa. Oulun yliopisto. Varhaiskasvatuskeskus.
- Hämeen Sanomat 30.9.2005.
- Idänpään-Heikkilä, U. & Outinen, M. & Norbland, A. & Päivärinta, E. & Mäkelä, M. (2000). Laatuksiteerit. Suuntaviivoja tekijöille ja käyttäjille. Stakes. Monisteita 20. Helsinki.
- Idänpään-Heikkilä, U. (2004). Mitä kuuluu sosiaali- ja terveyspalvelujen laadunhallintaan? Teoksessa R. Ruokolainen & K. Alila (toim.) Varhaiskasvatuksen laatu on osaamista ja vuorovaikutusta. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2004:6. Helsinki. Edita, 53–60.
- Julkisten palvelujen arviointi (1998). Osa III. Julkisten palvelujen laatustrategia-projekti. Helsinki. Suomen Kuntaliitto ja Valtionvarainministeriö.
- Kaakinen, J. & Mikkola, T. (2003). Seutuyhteistyöstä vauhtia palvelujen kehittämiseen. *Sosiaaliturva* 91 (8), 10–11.
- Kahiluoto, T. (2002). Lasten päivähoidon tilannekatsaus. Tammikuu 2001. Sosiaali- ja terveysministeriön monisteita 14.
- Kohti julkisten palveluiden yhteistä arviointia (2001). Keskukseluote. Kansallinen tottavuusohjelma. Tuottavuudella tulevaisuuteen. Helsinki. Suomen Kuntaliitto, sisäasianministeriö, valtiovarainministeriö.
- Kuntien ja kuntayhtymien sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstö. Tilastokeskus ja Stakes. Helsinki. 2002.
- Kvalitet i förskolan. Regeringens Proposition. 2004/05:11.
- Laki lasten päivähoidosta 1973/36.
- Laki seutuyhteistyökokeilusta 2002/560.
- Laki seutuyhteistyökokeilusta annetun lain muuttamisesta 2004/1199.
- Laki sosiaalialan osaamiskeskustoiminnasta 2001/1230.
- Laki sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista 2005/272.
- Lasten päivähoito, Kuusikkokuntien vertailu, 2003.
- Lindberg, P. & Välimäki A.-L. (2004). Varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen tutkinta. Teoksessa OECD:n teema- ja maatulkinat. Ylikansallista ohjausta vai kansallista itseymmärrystä? Opetusministeriön julkaisuja 2004:27.
- Mikä on seutukunta? Viitattu 29.3.2005. http://www.kunnat.net/k_perussivu.
- Mikä on seutuhanke? Viitattu 29.3.2005. http://www.kunnat.net/k_perussivu.
- NICHD (2000). Early Child Care Research Network. The relation of Child Care to Cognitive and Language Development. *Child Development* 71 (4), 960–980.
- Niiranen, P. (1987). Mikä on laatua lasten päivähoidossa? Tutkimustietoa päivähoidon laatutekijöistä. Helsinki. Sosiaalihalitus.
- Nummenmaa, A. R. (2004). Varhaiskasvatuksen laatu ja sen kehittäminen - yhteistä työtä ja jaettuja merkityksiä. Teoksessa R. Ruokolainen & K. Alila (toim.) Varhaiskasvatuksen laatu on osaamista ja vuorovaikutusta. STM:n julkaisuja 2004:6. Helsinki. Edita, 81–87.
- OECD (2001). Starting Strong – Early Childhood Education and Care. Paris: OECD
- Outinen, M. & Mäki, T. & Siikander, T. & Liukko, M. (2001). Laatu kannattaa - mikä kannattaa laatutyössä? Selvitys laadunhallinnasta sosiaali- ja terveydenhuollossa. Helsinki. Stakes. Aiheita 2001:8.
- Outinen, M. & Lempinen, K. & Holma, T. & Haverinen, R. (1999). Seitsemän laatupolkua. Vaihtoehtoja laadunhallintaan sosiaali- ja terveydenhuollossa. Suomen Kuntaliitto, Stakes, Turun yliopiston täydennyskoulutuskeskus.
- Parrila, S. (2002). Perhepäivähoito osana suomalaista päivähoitojärjestelmää. Näkökulmia perhepäivähoidon laatuun ja sen kehittämiseen. Oulu. Kasvatustieteellinen tiedekunta. Oulun yliopisto. Merikosken kuntoutus- ja koulutuskeskus.
- Parrila, S. (2004). Laatu päivähoitoa koskevassa varhaiskasvatustutkimuksessa. Teoksessa Ruokolainen, R. & Alila, K. (toim.) Varhaiskasvatuksen laatu on osaamista ja vuorovaikutusta. STM:n julkaisuja 2004:6. Helsinki. Edita, 69–79.
- Perusopetuslaki 1998/626; 1999/1288.
- Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2003–2004.
- Rosenström, U. & Palosaari, M. (toim.) (2000). Kestävyuden mitta: Suomen kestävän kehityksen indikaattorit. Helsinki. Ympäristöministeriö.
- Ruokolainen, R. & Alila, K. (toim.) (2004). Varhaiskasvatuksen laatu on osaamista ja vuorovaikutusta. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja no 6.
- Salmela, T. (1997). Asiakaspalautteen haasteet. Menetelmiä ja esimerkkejä. Helsinki. Stakes. Oppaita 32.
- Seudullinen palvelustrategia. Viitattu 15.9.2005. http://www.kunnat.net/k_perussivu.
- Sosiaali- ja terveydenhuollon laadunhallinta 2000-luvulle (1999). Valtakunnallinen suositus. Toim. M. Outinen

- & T. Lindqvist. Sosiaali- ja terveysministeriö, Stakes ja Suomen Kuntaliitto. Gummerus. Jyväskylä.
- Stakes (2003). Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Stakes, Oppaita 56.
- Stakes (2005). Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet . Toimen tarkistettu painos. Stakes, Oppaita 56.
- STM (2004). Verkostoituvat erityispalvelut (VEP) -hankkeen loppuraportti. Helsinki. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 15.
- STM (2003a). Sosiaalialan kehittämishanke. Toimeenpanosuunnitelma. Helsinki. Sosiaali- ja terveysministeriön monisteita 20.
- STM (2003b). Sosiaali- ja terveyshuollon tietouudistus 2005 Palvelujärjestelmä ja sen toimivuus –ryhmän raportti. Helsinki. Sosiaali- ja terveysministeriön työryhmämuistioita 21.
- STM (2003c). Sosiaali- ja terveyshuollon tietouudistus 2005 -työryhmän raportti. Helsinki. Sosiaali- ja terveysministeriön työryhmämuistioita 37.
- STM (2003d). Valtioneuvoston periaatepäätös sosiaalialan tulevaisuuden turvaamiseksi. Helsinki. Sosiaali- ja terveysministeriön esitteitä 5.
- STM (2002). Valtioneuvoston periaatepäätös varhaiskasvatuksen valtakunnallisista linjauksista. Helsinki. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 9.
- STM (1999). Varhaiskasvatustyöryhmän muistio. Helsinki. Sosiaali- ja terveysministeriön työryhmämuistioita 4.
- Sylva, K. & Melhuish, E. & Sammons, P. & Siraj-Blatchford, I. & Taggart, B. (2003). Effective Pre-School Education (EPPE). Technical Paper 12. The Final Report. University of London, Institute of Education.
- Tauriainen, L. (2000). Kohti yhteistä laatua: henkilökunnan, vanhempien ja lasten laatukäsitykset päiväkodin integroidussa erityisryhmässä. Jyväskylä. Jyväskylä studies in education, psychology and social research, nro 165, Jyväskylän yliopisto.
- Torppa, E. (2004). Puheenvuoro sosiaalialan seudullisen kehittämisen seminaarissa Hämeenlinnassa. 13.10.2004.
- Viitala, K. (2003). Erityispäivähoidosta liian vähän tutkimustietoa. Lastentarha 3/2003, 60–63.
- Yin, R. K. (1994). Case study research: design and methods. Thousand Oaks. CA. Sage Publications.
- Ylitalo, K. (2004). Vaikutusten arviointi päätöksenteon tukena sosiaali- ja terveyspalvelujen kehittämisessä. Est. Ehkäisevän sosiaali- ja terveyspolitiikan verkkolehti 1/04, 17–19.

Liite 1

Hankkeen organisoinnin kuvaus

Valoa II -hankkeessa työskenteli kaksi projektisuunnittelijaa; VTM Maili Malin ja LTO, KM Tuija Portell. Hankkeen työtä tukemaan perustettiin ohjausryhmä. Ohjausryhmä kokoontui yhden kerran vuoden 2004 aikana ja 10 kertaa vuoden 2005 aikana. Ohjausryhmän pääasiallinen tehtävä oli jäsentää ja suunnitella yhdessä projektisuunnittelijoiden kanssa valtakunnallista varhaiskasvatuksen laadun seurantaan ja arviointiin tarkoitettua laatukatsausta. Hankkeen toimintaa tukemaan asetettiin myös asiantuntijaryhmä. Asiantuntijaryhmä kokoontui kaksi kertaa, jolloin keskityttiin laajemmin hankkeen suunnitelmiin ja keskeisten laadun teemojen valintaan.

Ohjausryhmän jäsenet:

erityissuunnittelija Kirsi Alila (Etelä-Suomen Sosiaalialan osaamiskeskus, Socca)
ylitarkastaja Tarja Kahiluoto (sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö)
ryhmäpäällikkö/ ylilääkäri Ulla Idänpään-Heikkilä (Stakes)
erikoissuunnittelija Päivi Lindberg (Stakes)
kehittämispäällikkö Anna-Leena Välimäki (Stakes)

Asiantuntijaryhmän jäsenet:

erityissuunnittelija Kirsi Alila (Etelä-Suomen Sosiaalialan osaamiskeskus, Socca)
erityisasiantuntija Anna-Maija Haliseva-Lahtinen (Suomen Kuntaliitto)
kehittämispäällikkö Riitta Haverinen (Stakes, Finsoc)
ryhmäpäällikkö/ ylilääkäri Ulla Idänpään-Heikkilä (Stakes, palvelut ja laatu-ryhmä)
ylitarkastaja Tarja Kahiluoto (STM)
päiväkodin johtaja Kyllikki Niinimaa (Limingan kunta)
professori Anna Raija Nummenmaa (Tampereen yliopisto)
projektipäällikkö Hely Parkkinen (Opetushallitus)
projektipäällikkö Sanna Parrila (Merikosken tutkimus- ja kuntoutuskeskus, Oulu)
lehtori Päivi Pihlaja (Turun yliopisto)
erikoissuunnittelija Päivi Lindberg (Stakes)
kehittämispäällikkö Anna-Leena Välimäki (Stakes)

Liite 2

Yhteistyökunnat

Valoa I -kunnat:

Hämeenlinna
Lieto
Liminka
Loimaa
Pöytyä
Ristiina
Rovaniemi
Savonlinna
sekä lisäksi Kaarina

Hämeenlinnan seutukunnan kunnat:

Hattula
Hauho
Hämeenlinna
Janakkala
Kalvola
Lammi
Renko
Tuulos

Laadun arviointi päivähoidossa -hankkeen kunnat:

Espoo
Hankasalmi
Hollola
Iisalmi
Jyväskylä
Kajaani
Kangasala
Kankaanpää
Kemijärvi
Kempele
Kitee
Kotka
Lahti
Lappeenranta
Lempäälä
Multia
Oulu
Pirkkala
Pyhäselkä
Tampere
Teuva
Uusikaupunki

Liite 3

Tilastopaketti kunnille laatutyön suunnitteluun

Tiedon tuottaja	Tietosisältö	Tietolähde ja muuta huomioitavaa
1) Kuntaliitto: Alue- ja vertailutietopankit, on-line www.kunnat.net	1) Kuntien väestötietoja, elinkeinorakenteen ja talouden taustatietoja Kuntamuoto, tilastollinen kuntaryhitys, seutukunta ja maakunta, asukasluku, väestö (henkilömäärä, muutos, ruotsinkielisten osuus), pinta-ala, asukastieheys, ikärakenne luokittain (% ja n), väestöennuste ikäluokittain ja 30v päähän, työpaikka- ja elinkeinorakenne (maa- ja metsätalous, jalostus, palvelut), työvoimatietoja, väestön koulutus jne. Taloustietoja: tuloveroprosentti, verotettava tulo euroa/asukas, verotulot yhteensä, käyttötalouden valtionosuudet eriteltynä, tulos- ja rahoituslaskelman sekä taseen tunnuslukuja, Kunnallisen päivähoiton kustannustietoa: sosiaali- ja terveystoimen nettokäyttö-kustannukset yhteensä euroa/asukas, lasten päivähoito euroa/0-6v väestö, lasten päivähoito euroa/asukas Kunnallisen päivähoiton henkilöstötietoja: Henkilöstön määrä/asukasluku virkavapaalla mukana ja erotettuna Naisten osuus % Vakinaisten osuus Määräaikaisten osuus Työllistettyjen osuus Kokoaikaisten ja osa-aikaisten osuus	1) Tietolähde: Tilastokeskus ja Verohallitus, maanmittauslaitos * tiedot päivitetään vuosittain * tiedot saatavilla ilman maksua
2) Tilastokeskus:Aluetietokanta Altika www.tilastokeskus.fi	2) Kunnan tilannetta kuvaava tietosisältö laajin Taustatietoja kunnista Kuntien palvelujen tarjontatietoja Kuntatalouden erilaisia indikaattoreita Tietoa kunnan opetus- ja kirjastotoimesta sekä sosiaali- ja terveystoimien palveluista	2) Altikan tiedontuottajia Tilastokeskuksen lisäksi ovat mm. Työministeriö ja Valtion asuntorahasto (ARA). * Altika sisältää yli 700 000 tietosolua Suomen jokaisesta kunnasta. * Tietokantaa päivitetään aina uuden tilaston ilmestyessä. *maksullinen tietokanta * tilastotietoja myös pitkinä aikasarjoina * perusaluejakona Altikassa on kunta. * Lisäksi saatavina ovat kuntatiedoista summautuvat isompien alueiden tiedot: seutukunnat, maakunnat, läänit, suuralueet, TE-keskukset, sairaanhoitopiirit jne.
3) Sisäasiainministeriö: on-line Kuntakortti www.intermin.fi	3) Väestötietoja, kuntatalouden tietoja päivähoitosta samat tiedot kuin Sotkassa katso kohta 5.	3) Tietolähde: Tilastokeskuksen tilastot *tietoa vuodesta 2003 *päivitetään vuosittain *maksuton
4) Tilastokeskus: Kuntien tunnusluvut – on-line tietokanta www.tilastokeskus.fi	4) Samat päivähoitotiedot pitkälti kuin Sotkassa (katso kohta 5) kunnan taustatietoja	4) Tietolähde: Tilastokeskuksen tilastot *maksuton *tiedot päivitetään vuosittain *523 muuttujaa per kunta

Tiedon tuottaja	Tietosisältö	Tietolähde ja muuta huomioitavaa
<p>5) Stakes: Sotka/sotkanet-tietokanta www.stakes.fi Sotka yhdistetään vuoden 2006 aikana Sotkanettiin</p>	<p>5) Tärkeä tietolähde päivähoidon kannalta Erilaisia kunnan väestön ja elinkeinorakenteen taustatietoja Kuntatalouden tietoja Kunnallisen päivähoidon kustannus- ja tulotietoja Kunnan itse tuottamat, myymät ja ostamat päivähoitopalvelut Tietoja hoidossa olevien lasten määristä hoitomuodon, hoitoajan ja ikäluokan mukaan. Tietoja lasten hoitopäivien määristä hoitomuodon, hoitoajan ja ikäluokan mukaan. Tietoja leikkitoiminnan piirissä olevien lasten määristä.</p> <p><i>Päivähoidon kustannus- ja tulotietoja:</i> Lasten päivähoidon käyttökustannukset yhteensä ja hoitomuodon mukaan Lasten päivähoidon käyttötuotot yhteensä ja hoitomuodon mukaan Lasten päivähoidon investointimenot ja -tulot hoitomuodon mukaan Kunnallisen päivähoidon nettokustannukset per lapsi Tietoa kunnallisen päivähoidon ulkopuolella olevista lapsista: a) Pienten lasten hoidon tuki: tuen saajia vuoden aikana (perheiden määrä) ja maksetun tuen määrä kunnassa; Kelan maksamat kunnalliset lisät b) Lasten kotihoidon tuki (alle 3-v) Kotihoidon tuen saaja perheitä vuoden aikana; Kotihoidon tuen maksettu määrä vuoden aikana ja Kelan maksamien kuntalisten määrä; Kotihoidon tuen määrä/0–2-vuotiaat lapset 1993; Yksityisen hoidon tuen saajia (3–6-v) vuoden aikana; Hoitolisän saajia vuoden aikana; Kuntalisten saajia vuoden aikana</p> <p><i>Päivähoidon henkilöstötietoja:</i> *Kunnan työvoima yhteensä lasten päivähoidossa hoitomuodon, työajan (koko- ja osa-aikainen) ja työsuhteen (vakainainen, muu) mukaan *Kunnan/kuntayhtymän päivähoitohenkilöstön määrä 1000 0-6 -vuotiaista kunnan lasta kohden hoitomuodon mukaan *Kunnan perhepäivähoidossa olevia lapsia/ perhepäivähoitaja *Kunnan päiväkodeissa hoidettavia lapsia/ "päiväkotihenkilö"</p>	<p>5) Tietolähteenä useat eri tilastoviranomaisten keräämät tiedot *Tiedot päivittyvät vuosittain *Sotkan käyttö on maksullista mutta sotkanetin käyttö maksutonta. Kun ne yhdistyvät, ratkaistaan tiedon käytön maksullisuus. * perusyksikkönä kunta * 3 000 tietoa yhdestä kunnasta</p>
<p>6)Stakes: Kuntatilasto – online www.stakes.fi</p>	<p>6) Lapsiperheiden hyvinvointia kuvaavia kuntatason indikaattoreita Tietoa kunnan sosiaali- ja terveystoimesta Kuntatilaston avulla voi tutustua oman kunnan sosiaali- ja terveystoimen tunnuslukuihin. Kuntatilasto sisältää tietoa myös väestöstä, väestön elinoloista, taloudesta, lasten ja nuorten hyvinvoinnista ja terveydestä, lasten päivähoitosta ja vanhustenhuollosta, vammaisuudesta ja päihteistä</p>	<p>6) Tietolähde: Tilastokeskus ja Stakesin tilastot *1999 tiedot ilmaiset * vuodesta 2001 tiedot maksulliset</p>

Tiedon tuottaja	Tietosisältö	Tietolähde ja muuta huomioitavaa
7) Stakes: Sotkanet-indikaattoritietopankki www.stakes.fi	7) Valitut indikaattorit jaoteltu ihmisen elinkaarren mukaan (lapset, nuoret, työikäiset, vanhukset, kaikille yhteiset). Esimerkiksi Kunnan väestö yhteensä Alle kouluikäisen (0–6-v) väestön osuus koko väestöstä (muiden ikäluokkien osuus koko kunnan väestöstä) Väestöennustetiedot ikäluokittain Muu kuin suomi/ruotsi äidinkielenä 1 000 asukasta kohti Lapsiperheiden %-osuus perheistä Työttömät, %-osuus työvoimasta Yksinhuoltajaperheet, %-osuus perheistä Köyhissä asuntokunnissa asuvien lasten osuus kaikista 0–17-vuotiaista lapsista Ahtaasti asuvat lapsiasuntokunnat % kaikista lapsiasuntokunnista Sijoitetut lapset ja nuoret/1 000 0–17-vuotiaista kohden Työttömien osuus 25–64-vuotiaasta työvoimasta Huono-osaisuusindeksi Toimentulotukea saaneita lapsiperheitä % lapsiperheistä Valtionosuudet yhteensä euroa/asukas Kunnan talousindikaattoreita ym.	7) Tiedot eri tilastoviranomaisilta * tietojen päivitys vuosittain *lapsiperheiden hyvinvointia kuvaavia indikaattoreita * Sotkan kaikki kuntatiedot yhdistetään sotkanettiin 2006 * maksuton 2005
8) Erillistutkimukset 1995–2004		
8a) KuntaSuomi 2004 – työyhteisötutkimus KuntaSuomi 2004 -tutkimusohjelma Suomen suurin kuntatutkimusohjelma, jonka yksi moduli on työyhteisötutkimus Toteutettu 1995, 1999 ja 2003 Ohjelmassa on mukana 47 kuntaa, Tutkimustulokset ovat yleistettävissä kaikkiin kuntiin. Menetelmä postikysely www.kunnat.net	8a) Päivähoidon henkilöstö arvioi iän ja palvelusuhteen mukaan * työn sisältöä (sisäinen palkitsevuus, työpaikkeen), * vaikutusmahdollisuuksia (työtahtiin, työtehtävien sisältöön, työmenetelmiin), * henkilöstöjohtamista (sosiaalinen tuki esimiehiltä, esimiesten ja alaisten väliset ristiriidat, sosiaalinen avoimuus), * koulutusmahdollisuudet, * työelämän koettu laatu * henkilöstön kokemus palvelun laadusta (parantunut, pysynyt ennallaan, heikentynyt)	
8b) KuntaSuomi 2004 -Asiakastytytävyyssuostutkimus ASKA * yksi osa laajaa tutkimusohjelmaa * viimeisin toteutettiin lokamarraskuussa 2003 * Kyselyn otos on vajaat 11 000 www.kunnat.net	8b) Eri palveluiden käyttäjien asiakaskokemuksia selvittävä tutkimus Päivähoito omana osana Palvelujen käyttö ja läheisyys Joustavuus Valinnanmahdollisuudet ja tiedotus Yksikön toiminta ja ilmapiiri (ystävällisyys, lasten tasavertainen kohtelu, yksilöllisten tarpeiden huomiointi) Tilojen ja alueen soveltuvuus Henkilöstön riittävyys ja ammattitaito Koulutustaso, ammattitaito, pysyvyys Vanhempien vaikutusmahdollisuudet Yhteistyö henkilökunnan kanssa Toimintojen sisällöt Päivähoitopalvelujen hoito kunnassa (katso tarkemmin ASKA-kyselylomake)	
8c) Lääninhallitukset: 1) Peruspalveluiden saataavuuden ja tason vuosittainen seuraaminen ja arviointi, perustuu arviointisuunnitelmaan 2004 - 2007. Raportointi peruspalveluiden arviointiselvityksessä 2) Omia päivähoitoa erilliselivityksiä Kuten Itä-Suomen läänin päivähoitoselvitys 2001, Lasten päivähoito Lapin läänissä 2001, Lasten päivähoito Oulun läänissä 2001	8c) Tavoitteena ollut arvioida esiopetuksen toimivuutta Erityispäivähoidon saatavuutta * Esiopetuksen ja * lasten ja nuorten sosiaalipalvelujen toimivuus sekä * erityispäivähoito (saataavuus, erityisopettajien määrä/v, elto/1 000 1–6-v lasta)	8c) Tietolähde: Tilastokeskus kunnallinen henkilöstörekisteri sekä oma kysely (kunnan vastaaville johtajille) Lääninhallitukset raportoivat tulokset vuosittain

Tiedon tuottaja	Tietosisältö	Tietolähde ja muuta huomioitavaa
<p>8d) Opetushallitus Esiopetuksen käyttökustannukset on-line tietokanta www.oph.fi/rap</p> <p>Tarvittaessa arviointitutkimusta opetuksen tuloksista ja laadusta</p>	<p>8d) Esiopetuksen käyttökustannukset, maakunta, lääni, kunta, palvelun tuottajan mukaan</p> <ul style="list-style-type: none"> * Käyttökustannukset oppilastyypeittäin, sisältää sairaala- ja vammaisopetuksen * Kunnan esiopetuksen oppilasmäärä ja käyttökustannukset toiminnoittain (euroa/oppilas) * Oppilasmäärä ja käyttökustannukset toiminnoittain (euroa/oppilas) * Toteutuneiden kustannusten ja valtionosuuden laskennallisten perusteiden vertailu jne. 	<p>8d) Tietolähde: Tilastokeskus ja kysely kunnille</p> <ul style="list-style-type: none"> * tiedot päivitetään vuosittain * maksuton
<p>8e) Lastentarhaopettajaliitto Erillisselvityksiä- ja tutkimuksia oma aineiston keruu</p>	<p>8e) Esim. erillistutkimus päiväkotien johtajan työkuvasta ja työn kokemisesta vuonna 2004</p>	
<p>8f) KTV Erillisselvityksiä ja kehittämishankkeita Räätälöityjä arviointihankkeita kunnille</p>	<p>8f) Esim. Heinämäki, L. 2002. Kotiäidistä kasvattajaksi – perhepäivähoitajan ammatin ja koulutuksen rakentaminen Suomessa 1970-luvulta vuoteen 2000. Kunta-alan ammattiliitto KTV. Työelämän kehittämisosaston selvityksiä B3/2002</p> <p>Vehviläinen, Marja-Riitta (2002) Yksin vai yhdessä? – miten tiimeissä jaksetaan. Kunta-alan ammattiliitto KTV ry. Työelämän kehittämisosaston tutkimuksia A1/2002.</p>	

Liite 4

Seutuselvityksen kysymyslomake

Taustakysymyksiä:

1. Seudun nimi:
2. Kuinka moni seudun kunnista on mukana vastauksissa?
3. Vastaukset keränneen henkilön
nimi
asema
kunta
yhteystiedot (puhelinnumero ja sähköpostiosoite)

Selvitys varhaiskasvatuksen seudullisesta yhteistyöstä ja ohjauksesta

1. Tehdäänkö seudullanne varhaiskasvatuksen seudullista yhteistyötä?
 ei, miksi ei
(ellei yhteistyötä tehdä, vastatkaa kuitenkin seuraaviin kysymyksiin: 6, 10, 11, 14)
 kyllä
2. Missä asioissa varhaiskasvatuksen seudullista yhteistyötä tehdään?
3. Miten varhaiskasvatuksen seudullinen yhteistyö on organisoitu?
4. Miten kunnissa järjestetään resursseja varhaiskasvatuksen seudulliselle yhteistyölle?
5. Mitkä ovat seutunne mielestä varhaiskasvatuksen seudullisen yhteistyön
a) edut (miksi sitä kannattaa tehdä)?
b) haasteet?
c) mahdollisuudet?
d) uhat?
6. Visioikaa varhaiskasvatuksen tulevaisuuden seudullista yhteistyötä. Miltä tilanne näyttää mielestänne viiden vuoden päästä?
a) edut?
b) haasteet?
c) mahdollisuudet?
d) uhat?
7. a) Onko seudulla yhteisiä varhaiskasvatuksen seudullisia sosiaalialan kehittämishankkeita (jolloin hanke on rahoitettu ao. kansallisen hankkeen kautta lääninhallituksille osoitetulla hakemuksella)?
 ei
 on, millaisia
 suunnitteilla, millaisia

b) Onko seudulla muita yhteisiä varhaiskasvatuksen seudullisia hankkeita (rahoitus on organisoitu muulla tavoin kuin kansallisen sosiaalialan kehittämishankkeen kautta)?

- ei
- on, millaisia
- suunnitteilla, millaisia

8. Millaisia pysyviä käytäntöjä varhaiskasvatuksen seudullisista kehittämishankkeista tai muista hankkeista on tullut?

9. Onko laadittu seudullisia varhaiskasvatuksen ohjaavia asiakirjoja?

- laatuasiakirjoja (esim. laadunhallintasuunnitelma, laatukäsikirja tms.)?
Minkä kuntien yhteinen?
- varhaiskasvatuksen linjauksia? Minkä kuntien yhteinen?
- varhaiskasvatuksen suunnitelmia? Minkä kuntien yhteinen?

10. Sosiaalialan kehittämishankkeen toimeenpanosuunnitelman (2003) mukaan ”sosiaalialan kehittämistyötä on tarkoitus vahvistaa siten, että pitkällä aikavälillä jokaisessa seutukunnassa olisi yksi koko seutukuntaa palveleva päiväkotitai muu yksikkö, jolla asiakastyön lisäksi olisi erityinen tehtävä kehittää ja kouluttaa sekä arvioida uusia toimintatapoja”.

Onko seudullanne suunnitteilla varhaiskasvatuksen seudullista kehittämissyksikköä?

- joidenkin kuntien yhteinen, minkä kuntien
- koko seudun yhteinen
- ei ole (siirry kohtaan 12)

11. Mitkä ovat varhaiskasvatuksen seudullisen kehittämissyksikön keskeiset tavoitteet ja tehtävät?

12. Millaista yhteistyötä seutuna olette tehneet osaamiskeskusten kanssa?

13. Onko teillä yhteistyötä muiden seutujen varhaiskasvatuksen kanssa?

- ei
- kyllä, minkä seudun/seutujen kanssa?
millaista yhteistyötä?

14. Millaista ohjausta/ tietoa varhaiskasvatuksen seutuyhteistyöhön toivoisitte

- a) Sosiaali- ja terveysministeriöltä
- b) Stakesilta
- c) Suomen Kuntaliitolta
- d) Lääniltä
- e) Sosiaalialan osaamiskeskukselta
- f) joltakin muulta, miltä

KIITOS VASTAUKSISTANNE!

Liite 5

Teemojen avaus

1. Teema PALVELUJEN RAKENNE JA TUOTTAMINEN

Teemojen ja arvioinnin kohteiden tärkeimpänä tavoitteena on huomioida jokainen lapsi yksilöllisesti ja tukea hänen kehitystään. *Varhaiskasvatuspalveluiden riittävyydellä ja saatavuudella* tarkoitetaan, että erilaisia varhaiskasvatuspalveluita on saatavilla siinä laajuudessa ja sellaisin toimintamuodoin kuin tarve kunnassa edellyttää. *Henkilöstö on riittävää ja saatavilla*, jos säädetyn kelpoisuuden omaavaa henkilöstöä on paikalla säädösten määrittelemän tarpeen mukaan koko toiminnan ajan. Lisäksi seurataan kunnassa tapahtuvia muutoksia ja tarjotaan varhaiskasvatuspalveluita sen mukaisesti. Kunta myös kehittää varhaiskasvatuspalveluita ja laatii sille muun muassa strategiat, linjaukset ja suunnitelmat sekä arvioi niitä.

2. Teema KUSTANNUKSET

Kustannuksissa on keskeistä, että talousarvioin toteutumista seurataan kunnassa säännöllisesti. Vuositasolla seurataan muun muassa päivähoitopaikan hintaa. Kunnan poliittinen johto määrittää talousarvioon numeeriset tavoitteet taloudellisuudelle, tuottavuudelle ja palvelukyvyille.

3. Teema SISÄISEN JA ULKOISEN YHTEISTYÖN TOIMIVUUS

Kasvatuskumppanuudella tarkoitetaan vanhempien ja henkilöstön tietoista sitoutumista toimimaan yhdessä lasten kasvun, kehityksen ja oppimisen prosessien tukemisessa. Edellytyksenä on luottamus, tasavertaisuus ja toinen toistensa kunnioittaminen. Yhteistyössä laaditaan lapsen varhaiskasvatussuunnitelma. Vanhemmilla on mahdollisuus myös osallistua ja arvioida kunnan ja yksiköiden varhaiskasvatussuunnitelmia sekä antaa palautetta palveluista niin yksikkötasolla kuin koko kunnan tasolla. *Moniammatillinen henkilöstö* on varhaiskasvatuksen keskeinen voimavara. Henkilöstö dokumentoi, arvioi, pohtii ja kehittää jatkuvasti toimintaansa sekä rakentaa yhteistä toimintakulttuuria. Yhteistyössä on käytössä erilaisia muotoja ja sitä tehdään monien erilaisten sidosryhmien kanssa.

4. Teema HENKILÖSTÖN AMMATTITAITO JA TYÖHYVINVOINTI

Henkilöstön *ammattitaidon ja osaamisen ylläpidossa* henkilöstö kehittää ammatillista osaamistaan sekä tiedostaa varhaiskasvatuksen muuttuvat tarpeet ja teknologisen kehityksen uudet tarpeet. Kunnassa on laadittu koulutussuunnitelma ja henkilöstön täydennyskoulutusvelvoite toteutuu säädösten mukaan. Osaamista ylläpidetään monin tavoin. Henkilöstön *työhyvinvointiin* kiinnitetään huomiota ja sitä ylläpidetään erilaisin toimenpitein. Henkilöstöllä on mahdollisuus saada palautetta työstään. *Johtamiseen* kiinnitetään huomiota, johtajien ammattitaitoa pidetään jatkuvasti yllä ja johtajat saavat tukea johtamiseen sekä johtajuuteen.

5. Teema VARHAISKASVATUKSEN TOTEUTUMINEN

Varhaiskasvatuksen toteutumisessa lapselle suotuisa *varhaiskasvatusympäristö* käsittää psyykkisen, sosiaalisen ja fyysisen ympäristön. Psyykkisen ja sosiaalisen ympäristön tulee olla kannustava, myönteinen, luova ja avoin. Nämä piirteet mahdollistavat *lapselle ominaisen tavan toimia*. Hyvin suunniteltu ja rakennettu ympäristö on myös turvallinen ja kannustaa lasta leikkimään, tutkimaan, liikkumaan, toimimaan ja ilmaisemaan itseään monin erilaisin tavoin. *Sisällöllisissä orientaatioissa* korostetaan, että tarkoituksena ei ole oppiaineiden sisältöjen opiskelu, vaan sellaisten välineiden ja valmiuksien hankinnan aloittaminen, joiden avulla lapsi pysty perehtymään, ymmärtämään ja kokemaan ympäröivän maailman monimuotoisia ilmiöitä. Orientaatioiden aiheet, ilmiöt ja sisällöt liitetään lapsen lähiympäristöön, arkeen ja kokemuksiin siten, että lapsi voi tehdä ja muodostaa omia havaintoja. Toimiessaan mielekkäällä ja merkityksellisellä tavalla lapsi kokee *oppimisen ja onnistumisen iloa*. *Kieli* vaikuttaa lapsen kaikkeen oppimiseen ajattelun sekä ilmaisun kautta ja tulee esiin vuorovaikutuksessa. Kieli tukee lapsen ajattelun ja *vuorovaikutustaitojen* kehitystä. Kasvattajan tehtävänä on ohjata, opettaa, kuvailla ja selittää.

Toiminnan aikana *kasvatuskumppanuuden* toteutuessa laaditaan ja arvioidaan lasten varhaiskasvatussuunnitelmat yhdessä henkilöstön ja vanhempien kanssa. Vasussa huomioidaan lapsen kokemukset, tarpeet, mielenkiinnon kohteet, vahvuudet sekä yksilöllisen tuen ja ohjauksen tarve. Samalla sovitaan myös yhteistyötavat vanhempien kanssa. Lapsi voi myös itse osallistua suunnitelmansa laatimiseen ja arviointiin sovitulla tavalla.

Kasvattajan *tietoisuus* lisääntyy kun hän *reflektoidessaan* pohtii ja arvioi toimintaansa suhteessa kokemuksiinsa. Kasvattaja arvioi omaa toimintaansa ja itseään oppiakseen ja kehittyäkseen. Reflektointi kohdistuu omaan sekä toisten tekemisiin ja tarpeisiin. Reflektoinnissa on tärkeää muiden näkemysten ja kokemusten käsittely, vertaaminen ja yhteinen keskustelu, jolloin useat erilaiset näkökulmat yhdistyvät ja niistä tullaan tietoisiksi. Ilman reflektointia ei tapahdu todellista oppimista. Kasvattaja toimii kaikissa tilanteissa *kasvatuksellisessa vuorovaikutuksessa* muiden aikuisten ja heidän rakentamansa kasvatuskulttuurin kanssa. Tämä tarkoittaa kykyä tehdä ja toteuttaa moniammatillista kasvatuksellista yhteistyötä muiden asiantuntijoiden ja ammattilaisten kanssa sekä kasvatuskumppanuutta lasten perheiden kanssa. Kasvattajan *ammattitaitoa* on pystyä jäsentämään muutoksia ja määrittämään, mitkä niistä ovat kasvatustyön kannalta keskeisiä. Herkkyys havainnoida ja oivaltaa lapsen tarpeet ja mahdollisuudet sekä valmiudet erottaa olennainen epäolennaisesta ovat ammattitaidon ja toiminnan keskeisimpiä sisältöjä. Moniammatillisessa työyhteisössä ammatillinen asiantuntijuus painottuu eri tavoin.

Liite 6

Kyselylomake

LAATUKATSAUS

VARHAISKASVATUKSEN LAADUN SEURANTA JA ARVIOINTI

Kysely kuntien päivähoidon johdolle

Kunnan nimi _____ Kuntanumero _____

Vastaajan yhteystiedot:

a) nimi _____

b) asema _____

c) yhteystiedot (puhelinnumero ja sähköpostiosoite) _____

d) kuka (ketkä) muu kunnan päivähoidon henkilöstöstä oli mukana täyttämässä kyselylomaketta (lukumäärät ja henkilöiden asemat) _____

Vastatkaa kyselyyn kuntanne päivähoidon 31.12 tilanteen mukaan.

I Teema: PALVELUJEN RAKENNE JA TUOTTAMINEN

Varhaiskasvatuspalveluiden riittävyys ja saatavuus

1. Miten kunnassanne jakautuvat eri hoitopaikkoihin ne lapset, joiden vasussa/ kuntoutussuunnitelmassa on määritelty erityisen tuen tarve ja tuen järjestämisen tavat?

	kokopäiväinen	osa-päiväinen hoito
a. päiväkotihoidossa	_____ lkm	_____ lkm
b. perhepäivähoidossa (sis ryhmäpph)	_____ lkm	_____ lkm

2. Paljonko *yksityisiä* perhepäivähoitajia on kunnassanne yhteensä 31.12.0x _____ lkm

3. Paljonko yksityisessä perhepäivähoidossa on lapsia yhteensä 31.12.0x _____ lkm

Varhaiskasvatuspalvelujen kehittäminen

4. Onko kuntanne päivähoidossa käytössä jokin laadunarviointijärjestelmä / -menetelmä (esim. Laadunarviointimalli (Oulu), ECERS, KING'S FUND, ISO-laatustandardit, EFQM, ITE, BSC, Pienet-laatu-järjestelmä jne)?

a. kyllä, mikä _____

b. ei

Varhaiskasvatuksen kunnalliset linjaukset ja suunnitelmat:

5. Rastita kaikki kunnassanne laaditut varhaiskasvatukseen liittyvät asiakirjat
- a. lapsipoliittinen linjaus (jossa varhaiskasvatuksen osuus)
 - b. varhaiskasvatuksen linjaukset
 - c. kunnan varhaiskasvatussuunnitelma (kuntavasu)
 - d. esiopetussuunnitelma
 - e. muuta, mitä _____

Kunnan varhaiskasvatussuunnitelman tilanne:

6. Onko kuntanne varhaiskasvatukseen laadittu (tai laaditaan parhaillaan) varhaiskasvatussuunnitelma (kuntavasu)?
- a. kyllä
 - b. ei
7. Onko kuntanne varhaiskasvatukseen laadittu (tai laaditaan parhaillaan) erillinen kuntavasu päiväkoteihin ja perhepäivähoitoon?
- a. kyllä
 - b. ei
8. Jos kuntaanne on laadittu kuntavasu, niin arvioidaanko sitä?
- a. kyllä
 - b. ei
9. Kuinka usein kuntavasua arvioidaan?
- a. vuosittain
 - b. joka toinen vuosi
 - c. joku muu aika, mikä _____

Kunnan varhaiskasvatussyksiköiden varhaiskasvatussuunnitelmien tilanne:

- 10) Onko kuntanne varhaiskasvatuksen *yksiköihin* laadittu (tai laaditaan parhaillaan) varhaiskasvatussuunnitelmat (yksikön vasu)?
- a. kyllä
 - b. ei
- 11) Jos kuntanne varhaiskasvatussyksiköihin on laadittu vasu, niin arvioidaanko niitä?
- a. kyllä
 - b. ei
- 12) Kuinka usein yksiköiden vasuja arvioidaan?
- a. vuosittain
 - b. joka toinen vuosi
 - c. joku muu aika, mikä _____

II Teema: KUSTANNUKSET

13. Kuinka paljon kuntanne kokopäivähoidon käyttömenot ovat vuodessa lasta kohden? Menot lasketaan samoin kuin sosiaalitoimen taloustilastossa.

- a) kokopäiväisen päiväkotihoidon käyttömenot yhteensä yhtä lasta kohden vuodessa _____ euroa
- b) kokopäiväisen perhepäivähoidon käyttömenot yhteensä yhtä lasta kohden vuodessa _____ euroa

III Teema: SISÄISEN JA ULKOISEN YHTEISTYÖN TOIMIVUUS

Kasvatuskumppanuus

Lapsen yksilöllisen varhaiskasvatussuunnitelman (vasu) laatiminen:

14) Kuinka monelle lapselle kuntanne *päiväkodissa* laaditaan yksilöllinen vasu (hoito- ja kasvatussuunnitelma) yhdessä vanhempien kanssa?

- a. kaikille tai melkein kaikille
- b. puolelle
- c. alle puolelle
- d. ei kenellekään, miksi _____

15) Kuinka monelle lapselle kuntanne *perhepäivähoidossa* laaditaan yksilöllinen vasu (hoito- ja kasvatussuunnitelma) yhdessä vanhempien kanssa?

- a. kaikille tai melkein kaikille
- b. puolelle
- c. alle puolelle
- d. ei kenellekään, miksi _____

16) Onko kuntanne päivähoitossa käytössä yhteinen lomake lapsen vasuksi?

- a. ei, jokainen toimipaikka tekee omanlaisen lapsen vasun
- b. kyllä

Lapsen yksilöllisen vasun arviointi

17) Kuinka usein lapsen yksilöllistä vasua arvioidaan *päiväkodeissa* yhdessä vanhempien kanssa?

- a. kerran vuodessa
- b. 2–3 kertaa vuodessa
- c. joku muu aika, mikä _____

18) Kuinka usein lapsen yksilöllistä vasua arvioidaan *perhepäivähoidossa* yhdessä vanhempien kanssa?

- a. kerran vuodessa
- b. 2–3 kertaa vuodessa
- c. joku muu aika, mikä _____

Varhaiskasvatushenkilöstön (moni)ammatillinen yhteistyö

19. Missä asioissa päivähoiton sisäistä yhteistyötä tehdään? Rasita kaikki toteutuneet vaihtoehdot.

- a. Kunnan varhaiskasvatuksen linjausten laadinta
- b. Kunnan vasun laadinta
- c. Kunnan vasun arviointi
- d. Kunnan esiopetussuunnitelman laadinta
- e. Kunnan esiopetussuunnitelman arviointi
- f. Päiväkotien/perhepäivähoidon vasun suunnittelussa
- g. Päiväkotien/perhepäivähoidon vasujen toteutumisen arvioinnissa
- h. Erityispäivähoito
- i. Poikkeava aikainen hoito
- j. Alle 3v. päivähoito
- k. Esiopetus
- l. Henkilöstön itsearvioinnin suunnittelu ja toteutus
- m. Jossain muussa asiassa, missä? _____

20. Minkä seuraavien asiakirjojen laadintaan ja arviointiin päivähoidossa olevien lasten huoltajat ovat kunnassanne osallistuneet? Rastita kaikki kunnassanne toteutuneet vaihtoehdot

	1) kunnan varhaiskasvatuksen linjaukset	2) kunnan varhaiskasvatuksen linjaukset	3) kunta-vasu	4) kunta-vasu	5) kunnan esiopetus-suunnitelma	6) kunnan esiopetus-suunnitelma
lapsen huoltajat ovat osallistuneet	a. laadinta	b. arviointi	a. laadinta	b. arviointi	a. laadinta	b. arviointi

21. Ketkä ovat osallistuneet yksiköiden (pk/ pph) vasujen laadintaan ja arviointiin? Rastita kaikki kunnassanne toteutuneet vaihtoehdot

	1. yksiköiden vasujen laadinta	2. yksiköiden vasujen arviointi
a. vanhemmat		
b. henkilöstö: 1. lastentarhanopettajat 2. lastenhoitajat 3. perhepäivähoitajat 4. perus- ja lähihoitajat 5. päiväkotiapulaiset 6. päiväkodin johtaja/ pph:n ohjaaja 7. avustava henkilöstö 8. vaatehuollon henkilöstö 9. ruokahuollon henkilöstö 10. joku muu, mikä?		
c. päivähoiton johto		
d. yhteistyökumppanit/ sidosryhmät		
e. jotkin muut tahot, mitkä		

TYÖPAPEREITA-sarjassa aiemmin ilmestyneet

2007

Tarja Itkonen, Kaija Lindman, Harriet Corin, Anja Noro (toim.): Kokemuksia vanhustenhuollon vertailukehittämisestä ja RAI-tietojärjestelmästä
Työpapereita 8/2007 Tilausnro T8/2007

Minna Harjajärvi, Irma Kiikkala, Sami Pirkola: Puolitoista vuotta tsunamin jälkeen. Aasian luonnonkatastrofin seuraamusten psykososiaalinen hoito Suomessa
Työpapereita 7/2007 Tilausnro T7/2007

Matti Ojala, Ilkka Saario: Läketeollisuuden hoidon haittavaikutusten kirjaamiskäytännön ja tilastoinnin kehittämisen asiantuntijaryhmän raportti
Työpapereita 6/2007 Tilausnro T6/2007

Kaija Lindman, Harriet Finne-Soveri, Sinikka Salo, Mauno Konttinen, Päivi Voutilainen ja Anja Noro: Vertailemalla yhteistyötä. Matkakertomus ja pilottitutkimus Sendaista
Työpapereita 5/2007 Tilausnro T5/2007

Mieli 2007. Kansallisten mielenterveyspäivien taustamateriaali, luennot ja posterit
Työpapereita 4/2007 Tilausnro T4/2007

Matti Mäkelä, Unto Häkkinen, Bengt Juslin, Päivi Koivuranta-Vaara, Antti Liski, Matti Lyytikäinen, Juha Laine: Sairaalasta kotiin asti. Erikoissairaanhoidosta alkaneet hoitajaksokeetjut pääkaupunkiseudun kunnissa
Työpapereita 3/2007 Tilausnro T3/2007

Jan Klavus (toim.): Terveystaloustiede 2007
Työpapereita 2/2007 Tilausnro T2/2007

Maija Ritamo (toim.): X Terve Kunta -päivät. 23.–24.1.2007, Paasitorni, Helsinki
Työpapereita 1/2007 Tilausnro T1/2007

2006

Lauri Vuorenkoski, Mauno Konttinen, Minna Sinkkonen (toim.): Signaaleja. Stakesin tulevaisuusraportti 2007
Työpapereita 30/2006 Tilausnro T30/2006

Esa Eriksson, Tom Erik Arnkil, Marie Rautava: Ennakointialoiteja huoltien vyöhykkeillä. Verkostokonsultin käsikirja – ohjeita verkostomaiseen työskentelyyn
Työpapereita 29/2006 Tilausnro T29/2006

Stakes ja Lääkehoidon kehittämiskeskus ROHTO: Potilas- ja lääkehoidon turvallisuussanasto
Työpapereita 28/2006 Tilausnro T28/2006

Tuomas Tenkanen: Ennakointialoiteiden käyttö päihdestrategiatyössä
Työpapereita 27/2006 Tilausnro T27/2006

Eija Hiltunen (toim.): Terveystaloustutkimuksen päivät 2006. Yksilö vai rakenteet. Kuopio 5.–6.10.2006 Tutkimuspapereita
Työpapereita 26/2006 Tilausnro T26/2006